

Jaarverslag 2019

Stichting Pensioenfonds Recreatie

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Kerncijfers	5
Voorwoord	7
Verslag van het bestuur	8
1	Beleid uitvoering verplichtstelling 9
1.1	Structuur pensioenfonds 9
1.2	Werkings sfeer en doelstelling pensioenfonds 9
1.3	Doelstellingen 2019 9
1.4	Missie, visie en kernwaarden 10
1.5	Uitvoering programma #GastVrij Pensioenfonds 11
1.6	Opdrachtverstrekking en opdrachtaanvaarding 12
1.7	Haalbaarheidstoets en risicohouding 13
1.8	Pensioenregeling 14
1.9	Aantal deelnemers aan de pensioenregeling 16
1.10	Aansluitingsbeleid 16
2	Financieel beleid 20
2.1	Premiebeleid 20
2.2	Beleggingsbeleid 21
2.3	Ontwikkeling dekkingsgraad 29
2.4	Toeslagenbeleid 33
2.5	Kortingsbeleid 35
2.6	Uitvoeringsbeleid 35
3	Bestuursbeleid 41
3.1	Zelfevaluatie en geschiktheid 41
3.2	Compliance 42
3.3	Principes voor beheerst beloningsbeleid 45
3.4	Code Pensioenfondsen 45
3.5	Diversiteitsbeleid 47
3.6	Contact met AFM en DNB 48
3.7	Aanbevelingen n.a.v. jaarwerk 2018 48
4	Risicomangement beleid 49
5	Ontwikkelingen en aandacht bestuur 2020 55
6	Rapport Compliance Officer 57
6.1	Samenvatting Rapport Compliance Officer 57
6.2	Reactie bestuur op Rapport Compliance Officer 57
7	Bevindingen Raad van Toezicht 58
7.1	Samenvatting Rapportage Raad van Toezicht 58
7.2	Reactie bestuur op Rapportage Raad van Toezicht 59
7.3	Goedkeuring jaarverslag 2019 59
8	Verslag verantwoordingsorgaan 60
8.1	Verslag verantwoordingsorgaan 60
8.2	Reactie van het bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan 62
Jaarrekening	63
9	Jaarrekening 64
9.1	Balans per 31 december 2019 64

9.2	Staat van baten en lasten	65
9.3	Kasstroomoverzicht	66
9.4	Toelichting op de jaarrekening	67
Overige gegevens		98
10	Overige gegevens	99
10.1	Actuariële verklaring	99
10.2	Controle verklaring van de onafhankelijke accountant	100
10.3	Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	105
Bijlagen		106
Bijlage 1 Structuur pensioenfonds		107
.1	Inleiding	107
.2	Over het pensioenfonds	107
.3	De pensioenfondsorganen per 31 december 2019	109
.4	Het bestuur	110
.5	Raad van Toezicht	113
.6	Verantwoordingsorgaan	113
.7	Uitbesteding	114
.8	Fondsdocumenten	115
Bijlage 2	Nevenfuncties bestuursleden per 31 december 2019	117
Bijlage 3	Beleggingsovertuigingen per 1 januari 2019	118
Bijlage 4	Toelichting beleidsdekkingsgraad	119
Bijlage 5	Begrippenlijst	121
Bijlage 6	Verplichtstelling Pensioenfonds Recreatie	123
Bijlage 7	Statutaire werkingssfeer	130

Kerncijfers

	2019	2018	2017	2016	2015
<i>Aantallen en percentages</i>					
Aantallen					
Aangesloten werkgevers (met personeel) ¹	1.582	1.486	1.466	1.357	1.369
Deelnemers ²	18.752	19.192	18.822	18.484	17.340
Gewezen deelnemers	67.860	68.931	63.200	57.526	55.835
<u>Pensioengerechtigden:</u>	2.714	2.457	2.203	2.018	1.745
<i>Ouderdomspensioen/vroegpensioen</i>	2.511	2.275	2.020	1.838	1.565
<i>Partnerpensioen</i>	120	110	105	94	78
<i>Wezenpensioen</i>	57	44	47	52	66
<i>Invaliditeitspensioen</i>	26	28	31	34	36
Percentages					
Premie pensioenregeling	19,6%	19,6%	19,6%	22,0%	22,0%
Korting aanspraken en rechten	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Toeslagverlening actieve deelnemers	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Toeslagverlening gewezen deelnemers en ingegane pensioenen	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
<i>Bedragen (x € 1.000) en percentages</i>					
Feitelijke premie	47.286	46.950	43.550	40.002	37.986
Gedempte kostendeekkende premie	46.381	45.986	42.544	38.946	37.199
Kostendeekkende premie	58.211	55.122	54.154	44.012	37.480
Pensioenuitkeringen	6.223	5.656	4.822	4.172	3.682
Pensioenuitvoeringskosten	3.476	3.350	3.236	3.158	3.522
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds ³	202.960	4.008	-464	67.558	-8.954
Saldo van baten en lasten	23.288	-31.417	5.906	-4.853	-64.833
Stichtingskapitaal en reserves	-17.181	-40.469	-9.052	-14.985	-10.106
Technische voorziening voor risico pensioenfonds	995.600	780.732	707.089	677.771	571.799
Aanwezige dekkingsgraad	98,3%	94,8%	98,7%	97,8%	98,2%
Beleidsdekkingsgraad	96,5%	98,3%	98,5%	96,0%	102,1%
Reële dekkingsgraad	76,6%	79,0%	78,6%	77,4%	81,2%
Premiedekkingsgraad	91,6%	92,0%	90,8%	105,0%	100,8%
Vereiste dekkingsgraad	114,2%	114,2%	114,4%	114,6%	116,5%
Duration (in jaren)	26,8	26,0	26,1	26,5	26,1
Rekenrente vaststelling voorziening	0,89%	1,53%	1,67%	1,54%	1,90%

¹ Het aantal werkgevers wordt toegelicht in paragraaf 1.10.

² De ontwikkeling in de deelnemersaantallen wordt toegelicht in paragraaf 1.9.

³ De beleggingsresultaten en beleggingen worden toegelicht in paragraaf 9.4.3.

	2019	2018	2017	2016	2015
<i>Bedragen (x € 1.000) en percentages</i>					
Beleggingsportefeuille					
Aandelen	307.096	200.564	214.728	196.928	174.170
Vastrentende waarden	596.835	498.455	491.077	459.228	219.601
Derivaten	90.326	-12.130	-26.893	-4.525	39.692
Overige beleggingen ⁴	8.132	1.996	196	-	157.989
Totaal belegd vermogen	1.002.389	688.885	679.108	651.631	591.722
Beleggingsperformance					
Gemiddeld rendement op totale beleggingen	27,7%	0,7%	-0,9%	12,5%	-1,5%
Gemiddeld rendement op matchingportefeuille	45,6%	7,2%	-6,8%	12,3%	-3,7%
Gemiddeld rendement op returnportefeuille	16,3%	-2,9%	6,9%	7,1%	10,0%
Benchmark	28,1%	0,8%	-0,9%	8,8%	-0,8%
Z-score	-0,43	-0,11	-0,08	3,06	-0,65

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Stichtingskapitaal en reserves

Deze bestaat uit een algemene reserve en een solvabiliteitsreserve. De solvabiliteitsreserve staat niet vrij ter beschikking, maar is bedoeld om alle risico's op te kunnen vangen. De solvabiliteitsreserve wordt wel meegenomen in de bepaling van de dekkingsgraad. De exacte onderverdeling wordt in paragraaf 9.4.3. verder toegelicht

Aanwezige dekkingsgraad

De dekkingsgraad geeft aan in hoeverre het pensioenfonds in staat is om aan haar (toekomstige) pensioenverplichtingen te voldoen.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van alle dekkingsgraden van de afgelopen twaalf maanden.

Premiepercentage pensioenregeling

De premie wordt geheven over het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Het pensioengevend salaris is het loon c.f. hoofdstuk 3 van de Wet financiering sociale verzekeringen (Wfsv) met uitzondering van het genot van een door de werkgever ter beschikking gestelde auto, vermeerderd met het werknemersdeel in de premie.

Het pensioengevend salaris wordt op jaarbasis gemaximeerd op het maximum premieloon als bedoeld in hoofdstuk 3 Wfsv. Voor 2019 betekende dit een maximum van € 55.927. Het maximum pensioengevend uurloon was in 2019 € 28,19. De uur franchise bedroeg in 2019 € 5,55 (jaarfranchise € 11.008).

⁴ In 2016 heeft Caceis de marktwaarde liquiditeiten die belegd is in geldmarktfondsen in z'n geheel overgeheveld naar de vastrentende waarden. In de jaarrekening wordt deze wijziging verder toegelicht.

Voorwoord

Voor u ziet u het jaarverslag over 2019 van Pensioenfonds Recreatie. Hoewel dit jaarverslag gaat over 2019, wordt het geschreven in 2020. En 2020 is nu al een bijzonder jaar door de coronacrisis. Duidelijk is wel dat onze sectoren hard worden geraakt door de coronacrisis. En ook als pensioenfonds hebben we last van het virus door de economische onrust. Voor nu wensen we iedereen het allerbeste en richten we ons in dit jaarverslag op een terugblik op 2019.

Gastvrij Pensioenfonds

In 2019 zijn wij doorggegaan met ons programma #GastVrij Pensioenfonds. Het doel van het programma #GastVrij Pensioenfonds is het werken aan vertrouwen en het creëren van draagvlak onder de werkgevers en de werknemers in de sectoren die het pensioenfonds bedient. Als nulmeting hebben we geluisterd naar werkgevers in de sector. U leest er op pagina 10 meer over. Verder hebben we als bestuur de waarden van #GastVrij in onze communicatie aan werkgevers en deelnemers vastgesteld: *optimisme, aandacht, geluk in het nu* en *eerlijkheid*. Alle communicatie-uitingen worden hieraan getoetst. Ook dit jaar heeft onze relatiemanager weer veel waardevolle gesprekken gevoerd met werkgevers en een aantal presentaties gegeven aan werknemers.

Partnerpensioen

Sociale partners hebben afgesproken om met ingang van 1 januari 2020 een partnerpensioen op te nemen in de pensioenregeling voor deelnemers die pensioen bij ons opbouwen. Ook op deze wijze geven we invulling aan de gedachte van Gastvrijheid.

Premie omhoog, opbouw omlaag

In 2014 zetten we de rente voor de premieberekening voor 5 jaar vast. Eind 2019 liep deze periode af. In die 5 jaar is de financiële wereld enorm veranderd. De steeds lagere rente maakt pensioen nu een stuk duurder. Tegelijkertijd hebben sociale partners de pensioenregeling met het invoeren van het partnerpensioen flink verbeterd. Een betere regeling is meestal ook een duurdere regeling. Sociale partners hebben besloten om de premie iets te verhogen en de pensioenopbouw juist iets te verlagen. Het bestuur doet er alles aan om verlagingen te voorkomen of zo laag mogelijk te houden. Daarbij zijn we ook afhankelijk van politieke besluitvorming en wat de uitwerking van het pensioenakkoord ons gaat brengen. Uiteraard zullen wij alle betrokkenen hierover tijdig informeren.

Woord van dank

Tot slot bedank ik namens het bestuur iedereen die in 2019 heeft bijgedragen aan het functioneren van ons fonds. Onze speciale dank gaat uit naar de leden van de Pensioentafel, de leden van de Raad van Toezicht, de leden van het Verantwoordingsorgaan alsmede onze adviseurs en uitvoerders voor hun inbreng.

Groningen, 11 juni 2020

Met vriendelijke groet,

Eiko de Vries
Voorzitter

Verslag van het bestuur

1 Beleid uitvoering verplichtstelling

Het pensioenfonds is een jong fonds en heeft, naast de doelstelling van stabiele premie en opbouw, als doelstellingen streven naar een nominaal pensioen en koopkrachtbehoud. Sinds 2009 is de financiële positie niet goed en is een herstelplan van toepassing. Jaarlijks wordt het herstelplan geëvalueerd om te beoordelen of het pensioenfonds tijdig uit herstel komt. Bij het verantwoorden van beleid speelt dit ook een rol. Het goede nieuws van langer leven en het slechte nieuws van de aanhoudende lage rente, met regelgeving die niet echt aansluit op een pensioenfonds met zoveel jonge deelnemers, blijft het pensioenfonds parten spelen.

1.1 Structuur pensioenfonds

In bijlage 1 van het jaarverslag wordt ingegaan op de structuur van het pensioenfonds. Hier wordt onder andere stilgestaan bij de externe partijen, de verschillende fondsorganen en de samenstelling hiervan.

1.2 Werkingsfeer en doelstelling pensioenfonds

Het pensioenfonds is een verplichtgesteld pensioenfonds. Deelneming aan het pensioenfonds is hierdoor verplicht voor werknemers in loondienst van een werkgever, die in hoofdzaak activiteiten verricht in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting. Dit geldt voor werknemers vanaf de eerste dag van de maand waarin de 21-jarige leeftijd wordt bereikt tot de eerste dag van de maand waarin de 67-jarige leeftijd wordt bereikt. Op de website van het pensioenfonds en in bijlage 6 van het jaarverslag treft u de volledige omschrijving van de werkingssfeer.

Doelstelling pensioenfonds

Het pensioenfonds is opgericht met als doelstelling om de pensioenregeling, zoals deze door de sociale partners is afgesproken, uit te voeren. De pensioenregeling heeft als doel alle werknemers en gewezen werknemers uit deze sector en hun nabestaanden, te beschermen tegen geldelijke gevolgen van ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Het pensioenfonds heeft de pensioenafspraken van de sociale partners in de recreatie uitgewerkt in een pensioenreglement. In 2017 hebben sociale partners een aantal nieuwe afspraken gemaakt die zijn ingegaan per 1 januari 2018. Het bestuur heeft deze afspraken aanvaard in een zgn. opdrachtaanvaarding. Vanaf 1 januari 2020 is de pensioenregeling aangepast. U leest hierover meer in paragraaf 1.7.

Het pensioenfonds werkt deze doelstelling uit in de volgende beleidsuitgangspunten zoals ook opgenomen in de hiervoor genoemde opdracht zoals is vormgegeven in een opdrachtverstrekking en aanvaarding:

- Stabiliteit in pensioenopbouw en daarbij behorende pensioenlasten;
- Streven naar koopkrachtbehoud;
- Uitvoering van de pensioenregeling tegen een goede prijs/kwaliteit verhouding;
- Solide, integer, transparant en maatschappelijk verantwoord beheer van het belegd vermogen; zodat kan worden voldaan aan de lopende en toekomstige pensioenverplichtingen;
- Verantwoorde, evenwichtige en heldere communicatie met alle betrokkenen;
- Nakoming van wet- en regelgeving.

Het bestuur van het pensioenfonds concludeert dat bovenstaande uitgangspunten grotendeels behaald zijn. In het bestuursverslag legt het bestuur uit hoe het bestuur hier invulling aan heeft gegeven.

1.3 Doelstellingen 2019

Doelstellingen 2019

Voor 2019 zijn er 2 specifieke doelstellingen waarover in het bestuursverslag over 2019 verantwoording zal worden afgelegd. Deze doelstellingen zijn:

Blijvende focus op het voorkomen en zo laag mogelijk houden van een mogelijke korting

Pensioenfonds Recreatie heeft de blijvende focus op het voorkomen van een mogelijke korting of het in ieder geval zo klein mogelijk houden van de omvang van een mogelijke korting eind 2020.

Daar waar mogelijkheden zijn om de opbrengsten van het vermogensbeheer te verhogen, rekening houdend met de economische scenario's uit het beleggingsplan en de eventueel bijkomende kosten,

worden deze benut. Ook zal het pensioenfonds zich richten op het beheersen van de kosten en heeft de ambitie om de kosten per deelnemer te verlagen.

Het pensioenfonds heeft geen korting moeten doorvoeren in 2020. Voor 2021 is dit nog onzeker.

Uitvoering programma #GastVrij Pensioenfonds

Het doel van het programma #GastVrij Pensioenfonds is het werken aan vertrouwen en het creëren van draagvlak onder de werkgevers en de werknemers in de sectoren die het pensioenfonds bedient. Om dit doel te bereiken wordt uitvoering gegeven aan het programma #GastVrij Pensioenfonds waarbij in 2019 in ieder geval zal worden opgepakt:

- Onder de aandacht houden bij sociale partners van de wenselijkheid van het toevoegen van partnerpensioen aan de regeling en zo mogelijk het invoeren daarvan en actief en positief communiceren daarover;
- Start met een onderzoek vanuit het bestuur naar een innoverende regeling door middel van een innovatiedag in het bestuur;
- Ophalen van informatie uit de sector en het invullen van een actieve relatiemanagementfunctie door o.a. organiseren van werkgeverssevents, bijwonen vakbeurzen en contacten werkgevers- en werknemersorganisaties in de sector, uitrol van de activiteiten van de relatiemanager.
- Verdere ontwikkeling van de dienstverlening bij de pensioenuitvoerder tot een dienstverlening en communicatie, die wordt ervaren als GastVrij;
- Vervolg van team #GastVrij Pensioenfonds en het ontwikkelen van een activiteitenkalender 2019.
- Uitbreiding 0-meting naar beleving gastvrijheid onder werkgevers: de relatiemanager zal in Q1 2019 aanvullende gesprekken voeren conform de opzet van de eerder gevoerde gesprekken uit de verkenning in 2018; monitoring ontwikkeling vrijwillige aansluitingen, het aantal aangesloten werkgevers en het aantal deelnemers.

Begin 2020 heeft de 1-meting plaatsgevonden onder de groep werkgevers die hebben deelgenomen aan de interviews in de verkenningsfase van het ondernemingsplan in 2018 en 2019 (0-meting). Uit de 1-meting moet blijken dat minimaal de helft van de geïnterviewden uit de 0-meting het pensioenfonds als gastvrijder ervaart.

Doelstelling programma #Gastvrij Pensioenfonds bij 1-meting t.o.v. 0-meting

In het jaarverslag over 2019 heeft het bestuur van Pensioenfonds Recreatie bij de uitvoering van het programma #Gastvrij Pensioenfonds zichzelf het doel gesteld dat uit de 1-meting in het eerste kwartaal van 2020 moet blijken dat minimaal de helft van de geïnterviewden uit de 0-meting van 2018/2019 het pensioenfonds als gastvrijder ervaart.

In de interviews in 2020 is deze vraag niet letterlijk gesteld. Op basis van de besprekingsverslagen van de interviews voor beide metingen is gekeken of de geïnterviewden vinden dat de dienstverlening van het fonds is verbeterd. Daarbij gaat het om zaken als de inrichting van de pensioenregeling, communicatie en administratie, reageren op vragen en inspelen op de wensen en behoeften van de ondernemers en hun deelnemers. Kortom, is Pensioenfonds Recreatie voor hen een gastvrij pensioenfonds.

Voor de 0-meting zijn er met 16 ondernemers interviews gehouden. Drie van hen waren niet bereid mee te werken aan de 1-meting, zodat de vergelijking is gebaseerd op de reacties van 13 ondernemers. Van hen gaven er 4 aan nu veel positiever te zijn over het fonds dan in 2018/2019. Daarnaast waren er 5 ondernemers van wie op basis van de reacties gesteld kan worden dat zij licht positiever zijn dan bij de 0-meting. Verder waren er 3 ondernemers die een mix hadden van plus- en minpunten en dus als neutraal worden aangemerkt. Eén ondernemer is op basis van enkele kritiekpunten bij de 1-meting negatiever dan bij de 0-meting.

In paragraaf 1.5 wordt ingegaan op de uitvoering van het programma #GastVrij Pensioenfonds.

1.4 Missie, visie en kernwaarden

De missie van het pensioenfonds:

Het pensioenfonds is van en voor de recreatie. Wij voeren de pensioenregeling uit en beheren en beleggen de premies van werkgevers en werknemers. Wij doen dit gastvrij, kostenbewust, evenwichtig en zonder winstoogmerk. Binnen het pensioenfonds delen de (gewezen) deelnemers en de aangesloten werkgevers de lusten en lasten, in goede en slechte tijden. Zo zorgen we voor een aanvullende oudedagsvoorziening en bieden we de mogelijkheid voor een partnerpensioen.

De visie van het pensioenfonds

Pensioenfonds Recreatie wil hét pensioenfonds zijn voor de werkgevers en werknemers in de recreatie. Daaronder verstaan wij o.a. de verblijfsrecreatie, de zwembaden en zwemscholen, de buitensport en de dagrecreatie.

Wij zijn toekomstgericht en passend binnen de gastvrijheidsbeleving van de sector Recreatie. Het pensioenfonds is op zoek naar kansen om onze positie te versterken. Wij voeren een toekomstbestendig en eigentijds beleid en voeren hierover het gesprek met deelnemers, pensioengerechtigden werkgevers. Het pensioenfonds streeft daarbij naar draagvlak, vertrouwen en koopkrachtbehoud. De ambitie is dat elke (ex)werknemer en werkgever op de hoogte is van de inhoud van de pensioenregeling. Iedere (gewezen) deelnemer weet wat dit voor hem betekent in geval van pensionering, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Kernwaarden

Ondernemend, eerlijk en ontzorgend.

1.5 Uitvoering programma #GastVrij Pensioenfonds

Het bestuur van Pensioenfonds Recreatie heeft een ondernemingsplan voor de periode 2017 tot en met 2020 opgesteld om proactief in te spelen op ontwikkelingen in de pensioenbranche en de snel opvolgende ontwikkelingen in de branche Recreatie. In dit plan laat het bestuur aan de hand van een uitgevoerde SWOT analyse en extern marktonderzoek zien wat de doelstellingen, de strategie en ambities zijn.

De ideeën rondom dit ondernemingsplan zijn vooraf gedeeld met de leden van het Verantwoordingsorgaan en de leden van de Raad van Toezicht, waarbij het bestuur hen heeft gevraagd input te leveren en op de plannen te reageren. De analyse en de plannen zijn ook besproken met de verschillende sociale partners en stakeholders. Het bestuur vindt het van groot belang, dat voor de plannen een groot draagvlak bij sociale partners en stakeholders bestaat. Dit plan geeft het bestuur van Pensioenfonds Recreatie voldoende vertrouwen voor een toekomstbestendig pensioenfonds.

Hoofddoel ondernemingsplan

Het pensioenfonds streeft een beheersbare groei na om een toekomstbestendig pensioenfonds te zijn en te blijven.

Het pensioenfonds is toekomstbestendig als:

1. Er voldoende vraag en draagvlak is voor onze regelingen en de uitvoering daarvan binnen onze sector recreatie;
2. Het belegd vermogen bedraagt minimaal 800 miljoen zodat we voortgang kunnen maken in efficiënt en effectief vermogensbeheer.

Om het hoofddoel te bereiken heeft het pensioenfonds twee subdoelen, waarbij het pensioenfonds allereerst prioriteit geeft aan het eerst subdoel.

Subdoel 1

1. Behoud verblijfsrecreatie en zwembaden en –scholen ook na afloop huidige verplichtstelling in augustus 2020 als de basis van het pensioenfonds:
 1. Ook zonder de verplichtstelling zijn wij de logische keuze voor de recreatie;
 2. Sociale partners HISWA RECRON, WIZZ, FNV Recreatie, FNV Publiek Belang en CNV Vakmensen dragen gezamenlijk de verplichtstelling(en) na 2020;
 3. De ondernemingen die nu een vrijstelling hebben, treden toe en laten de vrijstelling vervallen.
2. Daarnaast wil het pensioenfonds die ondernemingen die nu reeds voor een deel activiteiten uitvoeren in de verblijfsrecreatie, zwembaden en –scholen zo snel mogelijk voor de gehele onderneming aansluiten bij Pensioenfonds Recreatie.

Om invulling te geven aan deze doelstellingen positioneert het pensioenfonds zich vanaf 2019 als #GastVrij Pensioenfonds: in plaats van het ondernemingsplan spreken we nu over het programma #GastVrij Pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft de groeiambitie verlegt naar een gastambitie. De uitvoering van dit programma wordt gerealiseerd door een multi disciplinair team dat bestaat uit het vaste communicatieteam van TKP, accountmanagement, marketing, bestuur en bestuursondersteuning.

Voor de uitvoering van dit programma wordt 2 jaar de tijd genomen: 2019 en 2020. Daarbij meten we gastvrijheid. Als 0-meting gebruiken we de uitkomsten uit een aantal interviews in 2019 die met werkgevers in de sector zijn gehouden. Dit herhalen wij door middel van een 1-meting in het 1^e kwartaal van 2020 en een 2-meting in 2021.

Het bestuur heeft waarden van #GastVrij in de communicatie aan haar werkgevers en deelnemers vastgesteld: optimisme, aandacht, geluk in het nu en eerlijk. Deze waarden vormen de basis. Alle communicatie-uitingen worden hieraan getoetst.

In 2019 zijn verder weer diverse events georganiseerd door het team om de zichtbaarheid te vergroten en de dialoog aan te gaan met de werkgevers en werknemers in de sector. Het pensioenfonds is zichtbaar geweest bij vakbeurzen in de sector, bij de Zwembad branchedag en bij de FNV GastvrijheidsTOP. Tegelijkertijd is het pensioenfonds meer zichtbaar via online uitingen op de website maar ook via LinkedIn

De inzet van de relatiemanager heeft in 2019 ook geleid tot veel positieve reacties. De relatiemanager heeft veel waardevolle gesprekken gevoerd met werkgevers en in een aantal gevallen ook presentaties gegeven aan werknemers. Met deze gesprekken ontzorgt hij de werkgevers bij hun taak om werknemers te informeren over pensioen en geeft hij een gezicht aan het pensioenfonds. Hij heeft daarnaast ook een signaalfunctie. Inzichten vanuit deze gesprekken deelt hij met het team en waar nodig wordt deze input gedeeld met sociale partners tijdens de bijeenkomsten van de Pensioentafel.

Mede op advies vanuit het programma #GastVrij Pensioenfonds hebben sociale partners besloten om per 1 januari 2019 een partnerpensioen in te voeren, naast de bestaande vrijwillige ANW pensioenregeling. In 2020 wordt de communicatie hierover verder uitgebreid.

Het bestuur heeft in oktober een innovatiedag gehouden waarbij het bestuur haar gedachten heeft gewisseld over een innoverende regeling voor de toekomst. Dit onderwerp wordt verder opgepakt in 2020.

Met de uitvoeringsorganisatie TKP zijn diverse gesprekken gevoerd over hoe zij kan bijdragen aan de uitvoering van een #GastVrij pensioenfonds. TKP is gestart met een programma waarmee gastvrije werkgeversprocessen kunnen worden uitgevoerd. Uitgangspunt hierbij is wederom ontzorgen/bieden van administratief gemak aan de werkgever. Maar ook het faciliteren van de werkgever in zijn rol als intermediair en ambassadeur naar medewerkers. Het gaat hier bijvoorbeeld om het proces van aansluiten van werkgevers en het verder digitaliseren van het facturatieproces. Dit programma wordt in 2020 verder uitgerold.

In het eerste kwartaal van 2020 is de 1-meting gehouden. De conclusies van deze 1-meting zijn:

- De ondernemers vinden dat Pensioenfonds Recreatie in vergelijking met 2018/2019 stappen voorwaarts heeft gemaakt;
 - Kwalificatie van onderzoeker op een schaal van 1-10: van een 4 in 2018 naar een 7 in 2020
 - Goede voortgang bij de meeste van de negen actiepunten uit 2018
- Door het programma # Gastvrij Pensioenfonds is de afstand van het fonds tot de sector verkleind en opereert het fonds minder administratief;
 - Zichtbaarheid, communicatie en administratie zijn verbeterd
 - Relatiemanager vervult zijn taak goed en reageert alert als er vragen/problemen zijn
- Ondernemers vragen fonds ook oog te blijven houden voor de kerntaak: een goed pensioen tegen een redelijke prijs
- Er is besef en begrip dat de pensioensector zich in zwaar weer bevindt, maar er zijn zorgen over de slechte financiële positie van Pensioenfonds Recreatie
- Er is een duidelijke vraag naar innovaties binnen de pensioenregeling
- Communicatie en administratie gaan veel beter dan in het verleden, maar er zijn nog verbeterpunten.

1.6 Opdrachtverstrekking en opdrachtaanvaarding

Artikel 102a van de Pensioenwet draagt het bestuur van het pensioenfonds op te zorgen voor de formele opdrachtaanvaarding van sociale partners aan het pensioenfonds opgedragen pensioenregeling. Het bestuur toetst bij de opdrachtaanvaarding voor het pensioenfonds als geheel en voor de relevante beleidsgebieden aan de doelstellingen en uitgangspunten van het pensioenfonds. Het bestuur en sociale partners hebben de doelstellingen en uitgangspunten opgenomen in een door beide ondertekende

verklaring opdrachtverstrekking en opdrachtaanvaarding. Deze verklaring is in verslagjaar 2015 voor het eerst opgesteld.

Pensioentafel

Een goede communicatie tussen sociale partners, die verantwoordelijk zijn voor de inhoud van de pensioenregeling van het Pensioenfonds, stakeholders en het bestuur van het Pensioenfonds, als uitvoerder van de pensioenregeling, is van groot belang. Om deze reden heeft het bestuur van het pensioenfonds in 2017 het initiatief genomen om een Pensioentafel in te richten. Dit orgaan kan namens sociale partners de inhoud en wijziging van de pensioenregeling van het pensioenfonds bespreken.

De doelstellingen van de Pensioentafel zijn:

1. Informeren; sociale partners worden door het pensioenfonds geïnformeerd over de ontwikkelingen bij het pensioenfonds. Te denken valt aan de uitkomsten van de haalbaarheidstoets, de financiële positie van Pensioenfonds Recreatie en de ontwikkelingen m.b.t het ondernemingsplan;
2. Bespreken van de pensioenregeling; de Pensioentafel is een orgaan waar inhoudelijke gesprekken worden gevoerd door sociale partners over de inhoud en een wijziging van de pensioenregeling.
3. Uitleg van de werkingsfeer van het pensioenfonds.

Werkwijze Pensioentafel

Het pensioenfonds faciliteert sociale partners en stakeholders. Dit houdt onder meer in dat het pensioenfonds een voorzitter aanbiedt in de persoon van de voorzitter van het pensioenfonds. Daarnaast biedt het pensioenfonds ook secretariële ondersteuning aan wat wordt uitgevoerd door het bestuursbureau van het pensioenfonds. Tenslotte kunnen ook externe adviseurs van het pensioenfonds een toelichting verzorgen over een bepaald onderwerp.

De taak van de voorzitter is de pensioentafel te informeren over de ontwikkelingen bij het pensioenfonds, sturen op besluitvorming van sociale partners en ervoor te zorgen dat de juiste stappen worden genomen. De voorzitter stuurt op het proces en neemt expliciet niet deel aan de hieruit voortvloeiende onderhandelingen. Daarnaast bepaalt en bereidt de voorzitter in overleg met sociale partners de agenda voor en vraagt aanwezigen om input.

Samenstelling Pensioentafel

De onderstaande partijen nemen deel aan de pensioentafel:

1. HISWA RECRON;
2. FNV Horecabond, handelend onder de naam FNV Recreatie;
3. FNV Publiek belang;
4. CNV Vakmensen;
5. WiZZ;
6. Voorzitter Pensioenfonds Recreatie.

WTW adviseert en het bestuursbureau van Pensioenfonds Recreatie ondersteunt de Pensioentafel.

De pensioentafel is in 2019 ieder kwartaal bij elkaar geweest waarbij o.a. de volgende onderwerpen zijn besproken:

- actuele ontwikkelingen pensioenfonds Recreatie;
- pensioenregeling voor 2020 (premie, opbouw, partnerpensioen en Anw-pensioen);
- pensioenakkoord en advies commissie Parameters;
- programma #GastVrij Pensioenfonds;
- onderzoek toekomst pensioenregeling en pensioenfonds
- verplichtstelling.

1.7 Haalbaarheidstoets en risicohouding

De haalbaarheidstoets is een wettelijke, jaarlijkse toets die inzicht geeft in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. De hierbij behorende economische scenario's zijn voorgeschreven. De haalbaarheidstoets heeft de continuïteitsanalyse en de consistentietoets vervangen. In de haalbaarheidstoets wordt een projectie van de financiële situatie van het pensioenfonds voor een lange periode (60 jaar) gemaakt voor een veelvoud aan economische scenario's.

De haalbaarheidstoets heeft als doel inzicht te geven in:

- De gevolgen van de financiële opzet van het pensioenfonds.
- De verwachtingen en risico's, met name ten aanzien van koopkrachtbehoud.
- De consistentie en evenwichtigheid van het beleid.
- De haalbaarheid en consistentie van het premiebeleid.
- De herstelkracht van het pensioenfonds.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Dit is een maatstaf voor koopkrachtbehoud.

Uitkomsten haalbaarheidstoets juni 2019

In onderstaande tabel zijn de uitkomsten van de haalbaarheidstoets afgezet tegen de gestelde grenzen en voorwaarden en eerdere uitkomsten. Hieruit blijkt dat het pensioenfonds slaagt voor de toets.

	Risicohouding (lange termijn)	2018	2019	
Toetsing pensioenresultaat	Ondergrens	Resultaat	Resultaat	Voldaan?
Vanuit feitelijke financiële positie				
Mediaan	80%	86%	84%	Ja
5^e percentiel		59%	53%	
Relevante afwijking t.o.v. mediaan	43%	32%	37%	Ja

Het toetsen of er sprake is van voldoende herstelkracht of een realistische premie is in 2019 niet van toepassing, omdat het pensioenfonds voldoet aan de normen van de haalbaarheidstoets.

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets laten zien dat het pensioenfonds binnen de grenzen blijft waardoor een aanpassing van de financiële opzet niet noodzakelijk is.

1.8 Pensioenregeling

Om uitvoering te geven aan de doelstelling om te streven naar een nominaal pensioen, voert het pensioenfonds de pensioenregeling uit zoals deze is afgesproken door sociale partners. De pensioenregeling is verder uitgewerkt in een pensioenreglement. In deze paragraaf wordt ingegaan hoe het bestuur invulling heeft gegeven aan de opdracht van sociale partners om invulling te geven aan de pensioenregeling.

De pensioenregeling 2019

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een middelloonregeling met een voorwaardelijke toeslagverlening (indexatie). Voor de toeslagverlening wordt geen premie betaald; deze wordt gefinancierd uit de beleggingsrendementen.

Toetredingsleeftijd

De deelname gaat in op de eerste dag van de maand waarin de werknemer 21 jaar wordt.

Deelname pensioenregeling

Alle werknemers met een functie tot en met functieniveau 9 volgens de cao Recreatie en de cao Zwembaden in dienst van een werkgever die op grond van de verplichtstelling is aangesloten bij het pensioenfonds. Daarnaast kunnen werknemers vanaf functieniveau 10 volgens de cao Recreatie,

werknemers uit de dagrecreatie en werknemers in dienst van een werkgever die niet onder de statutaire werkingssfeer van het pensioenfonds valt deelnemen als hun werkgever een uitvoeringsovereenkomst tot vrijwillige deelname heeft gesloten met het pensioenfonds.

Pensioenrichtleeftijd

De pensioenrichtleeftijd is vanaf 2015 de eerste dag van de maand waarin de 67-jarige leeftijd bereikt wordt. Mocht een deelnemer eerder pensioen willen ontvangen, dan kan hij dit bij het pensioenfonds aangeven. Het pensioenreglement kent de mogelijkheid om het pensioen eerder of later in te laten gaan dan de pensioenrichtleeftijd.

Pensioengrondslag

De pensioengrondslag die wordt gehanteerd is het pensioengevend salaris minus de franchise. Voor deeltijdwerkers wordt de pensioengrondslag naar evenredigheid vastgesteld. Indien de franchise hoger is dan het pensioengevend salaris, wordt de pensioengrondslag op nul gesteld.

Pensioengevend salaris

Het pensioengevend salaris is het loon in de zin van de Wet financiering sociale verzekeringen (Wfsv), ten hoogste bedragend het maximum premieloon (2019: € 55.927), vermeerderd met het werknemersdeel in de premie, maar met uitzondering van het genot van een ter beschikking gestelde auto. Het maximum pensioengevend uurloon is in 2019 € 28,19.

Franchise

De franchise wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en op gehele euro's afgerond bedrag geldend bij een volledig dienstverband. Het bestuur stelt tevens jaarlijks de hoogte van de daarvan afgeleide per uur geldende franchise vast. De uurfranchise voor 2019 bedraagt € 5,55 en de jaarfranchise € 11.008.

Opbouwpercentage ouderdomspensioen

Het opbouwpercentage voor de regeling is in 2019 1,592% van de pensioengrondslag.

Anw-pensioen

Het partnerpensioen is per 1 januari 2017 vervangen door een vrijwillig Anw-pensioen (niveau 2019: € 15.496). In plaats van partnerpensioen kan een deelnemer nu kiezen voor Anw-pensioen. Sociale partners hebben medio 2019 besloten opnieuw een partnerpensioenregeling in te voeren. Deze regeling start per 1 januari 2020. Het Anw-pensioen blijft daarnaast bestaan.

Wezenpensioen

De hoogte van het wezenpensioen is 14% van het te bereiken ouderdomspensioen. Bij beëindiging van de deelneming ontstaat een aanspraak op wezenpensioen over het opgebouwde ouderdomspensioen. Voor een volle wees verdubbelt de hoogte van het wezenpensioen.

Premie

In 2019 bedroeg de premie 19,6% van de pensioengrondslag. Hiervan kan de werkgever de helft inhouden op het loon van de werknemer.

Premievrijstelling in geval van arbeidsongeschiktheid

Als een deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in de mogelijkheid van een premievrije opbouw van het ouderdomspensioen. Hieraan zijn wel voorwaarden verbonden. Voor deze voortzetting van de pensioenopbouw is geen bijdrage verschuldigd.

Wijziging pensioenregeling vanaf 1 januari 2020

Een pensioenfonds moet voldoen aan veel wettelijke eisen. Dat geldt uiteraard ook voor Pensioenfonds Recreatie. Vijf jaar geleden is gekozen voor een premiesystematiek waarbij de kostendekkendheid van de premie bepaald wordt op basis van verwacht rendement. Dit betekent dat het rendement voor vastrentende waarden (met de rente als onderdeel) vastgezet is voor vijf jaar. Die periode loopt eind 2019 af. Het gevolg is dat dit rendement opnieuw voor vijf jaar is vastgezet voor de premie vanaf 1 januari 2020. De rente is de afgelopen jaren hard gedaald. Pensioen is daardoor duurder geworden. Dit heeft gevolgen voor de premie en pensioenopbouw. Het pensioenfonds en de sociale partners bij de CAO's Verblijfsrecreatie en Zwembaden en -scholen (HISWA RECRON, FNV Recreatie, CNV Vakmensen, WiZZ en FNV Publiek Belang) hebben in 2019 gesproken over de aanpassingen in de pensioenregeling. Dit betreft de noodzakelijke wettelijke aanpassingen en de keuze van sociale partners voor het opnieuw invoeren van een partnerpensioenregeling.

De sociale partners hebben afspraken gemaakt over de onderstaande wijzigingen in de pensioenregeling vanaf 1 januari 2020. Pensioenfonds Recreatie heeft deze wijzigingen aanvaard.

- De pensioenpremie gaat omhoog naar 21,8% (dit was 19,6%). De werkgever en de werknemer gaan dus samen iets meer betalen voor de pensioenopbouw. Een deel van die verhoging (0,7%) is bedoeld voor het nieuwe partnerpensioen.
- Het opbouwpercentage gaat omlaag naar 1,403% (dit was 1,592%).
- Een partnerpensioen van 57%. Sinds 2017 was er géén partnerpensioen als de actieve deelnemer overleed voor ingang van het pensioen. Vanaf 1 januari 2020 is er wel partnerpensioen. Bij overlijden voordat de actieve deelnemer met pensioen gaat, ontvangt de achterblijvende partner 57% van het pensioen dat de deelnemer had kunnen opbouwen tot pensioendatum. Dit pensioen vervalt bij het einde van het dienstverband in de sector.

1.9 Aantal deelnemers aan de pensioenregeling

In onderstaande tabel is het verloop van de aantallen deelnemers weergegeven.

Verloop aantallen deelnemers

	Ultimo 2018	Bij	Af	Ultimo 2019
Deelnemers	19.192	4.683	5.123	18.752
Gewezen deelnemers	68.931	6.559	7.630	67.860
Pensioengerechtigden	2.457	335	78	2.714
<i>Ouderdomspensioen</i>	2.275	286	50	2.511
<i>Arbeidsongeschiktheidspensioen</i>	28	0	2	26
<i>Partnerpensioen</i>	110	26	16	120
<i>Wezenpensioen</i>	44	23	10	57
Totaal	90.580	11.577	12.831	89.326

De deelnemers worden geteld per persoon en niet op basis van dienstverband. Het aantal actieve deelnemers is in 2019 afgenomen. Dit had voornamelijk te maken met het vertrek van een grote werkgever per 01-01-2019. Zij zijn slaper geworden in het pensioenfonds. De sterke afname van het aantal slapers wordt met name veroorzaakt door uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen en door het vervallen van de pensioenen onder € 2.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de aantallen deelnemers die bij het pensioenfonds zijn geregistreerd en voor wie in de jaren 2015-2019 premie is ontvangen.

Aantallen verzekerden waarvoor wordt bijgedragen

	2019	2018	2017	2016	2015
Aantal verzekerden	18.752	19.192	18.822	18.484	17.340

1.10 Aansluitingsbeleid

Zoals in paragraaf 1.2 is aangegeven is deelneming aan het pensioenfonds verplicht voor werknemers in loondienst van een werkgever, die activiteiten verricht in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting. Naast de verplichte deelneming kunnen werkgevers zich vrijwillig aansluiten bij het pensioenfonds. In deze paragraaf gaat het bestuur in op deze vrijwillige aansluiting en hoe werkgevers van het bestuur vrijstelling kunnen krijgen om niet verplicht deel te nemen. Tenslotte wordt aangegeven hoe het pensioenfonds invulling geeft aan het handhavingsbeleid.

Beleid vrijwillige aansluiting

Om te groeien als pensioenfonds is het belangrijk dat werkgevers die niet onder de verplichtstelling vallen,

zich vrijwillig kunnen aansluiten bij het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft de mogelijkheden waaronder vrijwillige aansluiting mogelijk is, vastgelegd in statuten van het pensioenfonds. Het beleid is verder uitgewerkt in een beleidsdocument vrijwillige aansluiting. Vrijwillige aansluiting betreft de aansluiting van een werkgever die niet onder de verplichtstelling van het pensioenfonds valt. Met deze werkgever wordt een uitvoeringsovereenkomst afgesloten. In 2018 zijn de statuten van het pensioenfonds aangepast zodat recreatiebedrijven, niet verplicht-gesteld door de pensioenverplichtstelling binnen de statutaire verplichtstelling aangesloten kunnen worden bij het pensioenfonds door middel van een vrijwillige uitvoeringsovereenkomst. De statutaire verplichtstelling is opgenomen in bijlage 7 van dit jaarverslag. De werkzaamheden dienen te passen in de recreatiebranche.

In onderstaande tabel wordt de ontwikkeling van het aantal aangesloten werkgevers weergegeven, onderscheiden naar het type aansluiting. De aantallen in haakjes betreffen bedragen uit 2018.

Type aansluiting	Eindstand 31-12-2019	Met personeel	Zonder personeel
Verplichte aansluitingen	3.592 (3.102)	1.461 (1.419)	2.131 (1.683)
Vrijwillige aansluitingen	35 (32)	32 (29)	3 (3)
Ambtshalve aansluitingen ⁵	91 (39)	89 (38)	2 (1)
TOTAAL	3.718 (3.173)	1.582 (1.486)	2.136 (1.687)

Het aantal aangesloten werkgevers is in 2019 gestegen door bijvoorbeeld acties om werkgevers te vinden.

Beleid vrijstellingen

In het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000 (hierna: VBB) zijn vier verplichte vrijstellingsgronden opgenomen. Naast deze verplichte vrijstellingsgronden heeft het pensioenfonds de discretionaire bevoegdheid om op andere gronden vrijstelling te verlenen van de verplichte deelneming aan het bedrijfstakpensioenfonds (conform artikel 6 van het VBB). Het algemeen beleid van het pensioenfonds is dat er geen onverplichte vrijstelling wordt verleend, tenzij er sprake is van een dusdanig zwaarwegend belang voor de werkgever en/of zijn werknemers in verhouding tot het belang van het pensioenfonds, dat het pensioenfonds meent te moeten overgaan tot het verlenen van een onverplichte vrijstelling te weten afwikkelingsvrijstelling.

Het pensioenfonds geeft alleen een afwikkelingsvrijstelling bij de privatisering van een zwembad, wanneer de groep werknemers voor wie vrijstelling wordt verzocht, vóór de privatisering ambtenaar was en op grond daarvan verplicht deelnam aan de pensioenregeling van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP); door het verlenen van vrijstelling kunnen deze personen deelnemer blijven bij het ABP. Het geven van deze vrijstelling wordt geacht in het belang te zijn van de betrokken werknemer. Deze vrijstelling geldt voor de bestaande werknemers die direct voor ingang van de vrijstelling werkzaam zijn bij de betreffende werkgever.

De voorwaarden om in aanmerking te komen voor afwikkelingsvrijstelling zijn vastgelegd in het Beleidsdocument Vrijstellingen. De voorwaarden voor afwikkelingsvrijstelling zijn ook gepubliceerd op de website van het pensioenfonds. Eén van de voorwaarden om in aanmerking te komen is dat de pensioenregeling van de werkgever te allen tijde ten minste actuair en financieel gelijkwaardig moet zijn aan de pensioenregeling van het pensioenfonds. Deze gelijkwaardigheid moet worden aangetoond aan de hand van bijlage 3 bij het VBB. De uitgangspunten van bijlage 3 van het VBB sluiten niet goed aan bij beschikbare premiereregelingen. Het bestuur heeft beleid geformuleerd inclusief een rekenmethode voor het maken van een vergelijking met een beschikbare premiereregeling. Dit beleid is vanwege de wijziging van de pensioenregeling per 1 januari 2020 gewijzigd en opgenomen in het Beleidsdocument vrijstellingen.

In de onderstaande tabel is opgenomen hoeveel vrijstellingsverzoeken in 2019 en voorgaande jaren zijn ingediend en hoeveel verzoeken zijn toegekend.

⁵ Ambtshalve aansluitingen zijn aansluitingen waarbij geen volledige gegevens zijn ontvangen van de werkgever, maar de werkgever toch wordt aangesloten, en een ambtshalve nota in plaats van een premienota krijgt opgelegd. Een ambtshalve nota is gebaseerd op een schatting of op de laatst opgelegde premienota. De ambtshalve nota wordt gecorrigeerd zodra de gegevens beschikbaar zijn.

Verzoeken tot vrijstelling van verplichte deelname aan het pensioenfonds

	2019	2018	2017	2016
Aantal ingediende vrijstellingsverzoeken	6	2	6	7
Aantal verleende vrijstellingen	2	2	9	5

In het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000 (VBB) staat in welke gevallen het bestuur verplicht is om vrijstelling van verplichte deelname aan het fonds te verlenen. Volgens artikel 6 van deze wet kan het bestuur ook om andere redenen vrijstelling verlenen. In 2019 betroffen 3 van de 6 gevallen zo'n situatie.

Aansluitings- en vrijstellingscommissie

Het pensioenfonds heeft een aansluitings- en vrijstellingscommissie (AVC) die bestaat uit twee bestuursleden. De AVC wordt ondersteund door TKP. De AVC heeft onder andere de bevoegdheid besluiten te nemen op een verzoek tot vrijstelling van de verplichtstelling op grond van artikel 6 van het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000. In het reglement van de AVC zijn alle taken en bevoegdheden opgenomen.

Per 1 januari 2020 is de AVC opgeheven. Voor de behandeling van vraagstukken inzake vrijstellingen is door de AVC in voorliggende jaren een gedegen proces ingericht. Het bestuur heeft daarop kunnen besluiten dat het mandaat van het dagelijks bestuur kan worden uitgebreid met de behandeling van aansluitings- en vrijstellingsvraagstukken, waarbij het bestuursbureau een filterende rol speelt voor de aanlevering van dergelijke vraagstukken vanuit TKP. Hiermee worden de werkzaamheden van de AVC voortgezet door het dagelijks bestuur en blijkt een aparte commissie niet langer noodzakelijk.

Handhavingsbeleid

Zoals eerder is aangegeven is het pensioenfonds een verplichtgesteld pensioenfonds. Alle werknemers in loondienst van een werkgever, die in hoofdzaak activiteiten verricht in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting, moeten worden aangemeld bij het pensioenfonds. Om ervoor te zorgen dat alle werkgevers die onder de verplichtstelling zich aansluiten en alle werknemers van verplichtgestelde werkgevers worden aangemeld heeft het pensioenfonds een handhavingsbeleid. Dit is nodig om te voorkomen dat werknemers wel recht hebben op pensioen van het pensioenfonds, maar er nooit premie voor hen is betaald. Het pensioenfonds richt zich daarbij onder meer op het handhaven van de verplichtingen van de werkgever: zorgen dat de juiste werkgevers zijn / worden aangesloten, het tijdig aanleveren van de deelnemersgegevens en het tijdig betalen van de pensioenpremies.

Het doel van het handhavingsbeleid is om iedereen die onder de verplichtstelling valt een goed pensioen te geven. Het pensioenfonds heeft hier de afgelopen jaren als volgt uitvoering aan gegeven.

Het handhavingsbeleid van het pensioenfonds kan worden onderverdeeld naar processen en activiteiten op het gebied van:

1. Volledigheid van werkgevers die onder de werkingssfeer van de verplichtstelling vallen.
2. Volledigheid van de gegevens van werknemers/deelnemers die bij bovengenoemde werkgevers in dienst zijn, zodat de juiste pensioenaanspraken en premies vastgesteld kunnen worden.

Volledigheid werkgevers

Om werkgevers tijdig op te zoeken en aan te sluiten bij het pensioenfonds worden de onderstaande instrumenten gebruikt:

- **Onderzoeksformulier bedrijfsactiviteiten:** werkgevers die worden gesignaleerd op welke wijze dan ook, ontvangen altijd een formulier van het pensioenfonds waarmee kan worden vastgesteld wat de exacte bedrijfsactiviteiten zijn en of er personeel in dienst is. Op basis van het formulier moet vastgesteld kunnen worden of er een aansluitplicht bestaat voor een onderneming. De onderneming geeft daarmee de doorslag in het onderzoek naar de aansluitplicht.
- **Werkingsfeeronderzoek:** wanneer een aansluiting van een werkgever niet eenduidig kan plaatsvinden op basis van het onderzoeksformulier kan het nodig zijn om een werkingssfeeronderzoek in te stellen. Bij een werkingssfeeronderzoek wordt vastgesteld of de activiteiten van de werkgever vallen onder de werkingssfeer van het pensioenfonds.
- **Kamer van Koophandel (KvK):** de KvK levert wekelijks bestanden met daarin alle mutaties die hebben plaatsgevonden binnen bepaalde geselecteerde SBI-codes. Iedere onderneming die ingeschreven wordt in het Handelsregister krijgt een SBI-code, waaruit in het algemeen de bedrijfsactiviteiten van de onderneming blijken. Alle relevante mutaties, waaronder nieuw ingeschreven ondernemingen, worden door het pensioenfonds bekeken.

- Deskresearch: Voor de opsporing van ondernemingen wordt tevens gebruikgemaakt van deskresearch. Hierbij valt te denken aan:
 - Raadplegen van internet (nieuwsberichten, fora, vacatures, etc.).
 - Onderzoeken van concernrelaties bij aangesloten werkgevers.
 - Onderzoeken van verschillende bedrijven op één vestigings- of postadres.
 - Handmatige controles in het Handelsregister.
 - Opvolgen tips van werkgevers en/of werknemers.
- De AVC ondersteunt TKP met advies bij mogelijke onduidelijkheid rondom de verplichtstelling (deze taak wordt in 2020 overgenomen door het dagelijks bestuur).

Volledigheid werknemers

De aangesloten werkgevers moeten de deelnemersgegevens aanleveren via het (online) werkgeversportaal. Indien er geen of onvoldoende gegevens worden geleverd, dan wordt dit gesignaleerd door controles op het werkgeversportaal en in het administratiesysteem. Er wordt dan contact opgenomen met de betreffende werkgevers.

In 2019 hebben de onderstaande controles plaatsgevonden:

Soort controle werkgevers	Aantal controles
Onderzoeksformulier	1.054
Werkingsfeeronderzoek	0
Kamer van Koophandel	Wekelijks
Bestandsvergelijking met het UWV	Wanneer nodig
Deskresearch	Wanneer nodig

2 Financieel beleid

Om een stabiel premieniveau te hebben is de gedempte kostendekkende premie voor het ouderdomspensioen tot en met eind 2019 vastgesteld op een reëel rendement van 2%. Dit is het verwachte rendement van 3,9% minus de verwachte inflatie van 1,9%. Om aan deze doelstelling te voldoen is een solide financieel beleid belangrijk. Het bestuur gebruikt hiervoor een aantal beleidsinstrumenten. In de volgende paragrafen legt het bestuur uit hoe invulling is gegeven aan de verschillende beleidsinstrumenten en de ontwikkelingen in de dekkingsgraad. Als laatste geeft het bestuur inzicht in de actuariële analyse.

- Premiebeleid (2.1)
- Beleggingsbeleid (2.2)
- Ontwikkelingen dekkingsgraad (2.3)
- Toeslagenbeleid (2.4)
- Kortingenbeleid (2.5)
- Uitvoeringsbeleid (2.6)

2.1 Premiebeleid

In paragraaf 1.7 is ingegaan op de risicohouding van het pensioenfonds. Sociale partners, het verantwoordingsorgaan en het bestuur hebben hierbij aangegeven dat het hebben van een stabiele premie erg belangrijk is. Het premiepercentage als percentage van de pensioengrondslag is per 1 januari 2019 niet gewijzigd. In dit hoofdstuk wordt verder ingegaan hoe het bestuur invulling heeft gegeven aan het premiebeleid.

Premiecomponenten

De premie van 19,6% is de premie die sociale partners met elkaar hebben afgesproken. Hiervan kan de werkgever op grond van het pensioenreglement de helft op het loon van de deelnemer inhouden. De premie wordt niet lager vastgesteld dan de gedempte kostendekkende premie.

De premie wordt vastgesteld op basis van de volgende uitgangspunten:

- Overlevingskansen en kostenopslagen.
- De samenstelling van het deelnemersbestand.
- De regeling.
- De verwachte inflatie.
- Het verwacht rendement.

Overlevingsgrondslagen

Deze grondslagen zijn in 2018 gewijzigd. Het bestuur heeft besloten over te gaan naar de Prognose Tafels AG2018. De ervaringssterftecorrectie wordt tweejaarlijks beoordeeld gelijktijdig met de nieuwe publicatie van de AG prognosetafels, waarbij het bestuur een besluit neemt om wel of geen aanpassing te doen. De ervaringssterfte is laatstelijk geactualiseerd per september 2018. Er was geen noodzaak om in 2019 af te wijken van het beleid van het pensioenfonds.

De verwachte inflatie

Gezien de wens van sociale partners en het bestuur om te zorgen voor een stabiele premie, heeft het bestuur besloten om het ingroeipad voor de inflatie vast te zetten voor een periode van vijf jaar met als peilmoment 30 september 2014.

Het verwacht rendement en te hanteren peildatum

Het pensioenfonds vraagt een premie van 19,6% van de pensioengrondslag. Deze wordt jaarlijks getoetst op kostendekkendheid. Het bestuur heeft besloten om bij de bepaling van de kostendekkende premie uit te gaan van het verwachte beleggingsrendement. Het verwachte rendement en de opslag voor de indexatie zijn vastgesteld op basis van de economische omstandigheden per 30 september 2014.

De gehanteerde rendementscurve en verwachte indexatiecurve zijn per die datum, omgerekend naar vaste percentages, gelijk aan 3,9% respectievelijk 1,9%. Het rendement voor vastrentende waarden, zoals dat is vastgesteld op die datum, is voor vijf jaar vastgezet. Het totale verwachte rendement is niet vastgezet. Op basis van de ALM-studie heeft het bestuur besloten om het eerder vastgestelde rendement van 3,9% te handhaven, in combinatie met een afslag van 1,9% voor indexatie. Op basis van de maximaal toegestane parameters zou het rendement licht hoger zijn.

De termijn voor het te hanteren rendement voor vastrentende waarden is eind 2019 afgelopen. Het bestuur heeft besloten om de premiesystematiek niet te wijzigen. Dit heeft ertoe geleid dat het rendement op vastrentende waarden opnieuw voor een periode van 5 jaar moet worden vastgezet.

Het bestuur heeft hierover op 19 december 2019 een besluit genomen. Bij het te nemen besluit heeft het bestuur ook stilgestaan bij de te hanteren peildatum. Het bestuur heeft besloten de peildatum voor het rendement op vastrentende waarden te zetten op 30 november 2019. Ook heeft het bestuur gekeken naar de peildatum voor jaarlijkse toetsing van de kostendekkendheid. Hiervoor gaat het bestuur uit van 30 november van enig jaar. Het bestuur heeft beide peildata na een zorgvuldig besluitvormingsproces, aan elkaar gelijk gesteld. Overwegingen voor de wijzigingen zijn de huidige wetgeving, de (bijzondere) marktomstandigheden en de komst van nieuwe spelregels.

Het bestuur heeft voorafgaand aan de besluitvorming het verantwoordingsorgaan om advies gevraagd over de feitelijke premie en de premiecomponenten voor 2020.

2.2 Beleggingsbeleid

Teneinde de beoogde pensioenuitkeringen op korte en lange termijn te realiseren belegt het bestuur de toevertrouwde middelen op een verantwoorde en solide wijze. Het pensioenfonds hanteert hiervoor een meerjarig strategisch beleggingsplan dat jaarlijks wordt vertaald in een jaarplan beleggingen. Een ALM-studie in combinatie met scenario-analyses ligt ten grondslag aan het strategisch beleggingsbeleid van het pensioenfonds.

Met behulp van beleggingsovertuigingen, bijlage 3 van dit jaarverslag, formuleert het pensioenfonds onder andere een kader hoe het omgaat met financiële markten en beleggingen. Goed opgestelde overtuigingen vormen een visie op de werking van financiële markten en de manier waarop het pensioenfonds hierin acteert om de doelstellingen te behalen. De overtuigingen geven daarmee een kader voor het bestuur om nieuwe beleggingsmogelijkheden te beoordelen, zijn een ijkpunt voor het bestuur en maken een duidelijkere verantwoording naar de deelnemers, toezichthouder en andere stakeholders mogelijk. De beleggingsovertuigingen zijn opgenomen in het strategisch beleggingsplan 2020-2023.

Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is opgesplitst in een matchingportefeuille en een returnportefeuille.

- Het primaire doel van de matchingportefeuille is het nakomen van een deel van de nominale pensioentoezeggingen middels staatsobligaties, renteswaps en liquide middelen.
- De returnportefeuille of rendementsportefeuille heeft primair tot doel het realiseren van een overrendement ten opzichte van de verplichtingen ter financiering van het toeslagenbeleid. Dit gebeurt middels aandelen, bedrijfsobligaties, asset-backed securities en hypotheeklen.

2.2.1 Overzicht beleggingen

Het pensioenfonds belegt eind 2019 29% van het vermogen in een wereldwijd gespreide portefeuille van aandelen, 20% van het vermogen in Nederlandse woninghypotheken en 14% in Europese bedrijfsobligaties. De overige 37% wordt belegd in de matchingportefeuille, die tot doel heeft om het renterisico van de verplichtingen gedeeltelijk af te dekken.

Beleggingscategorie	Strategische weging eind 2019	Feitelijke weging eind 2019
Matchingportefeuille		
- Vastrentende waarden (staatsobligaties, renteswaps en kasgeld)	37,5%	37,8%
Returnportefeuille	62,5%	62,2%
- Aandelen*	28,5%	31,9%
- Ontwikkelde markten	22,3%	24,7%
- Opkomende markten	2,3%	2,6%
- Small Cap EAFE	2,0%	2,3%
- Small Cap US	2,0%	2,2%
- Bedrijfsobligaties	7,0%	7,4%
- Asset-backed securities	7,0%	7,4%
- Hypotheken	20,0%	15,5%
Totaal	100,0%	100,0%
Rente-afdekking (marktrente)	44%	43%
Valuta-afdekking USD	75%	73%

* Door afronding tellen de percentages niet exact op.

De feitelijke asset allocatie kan binnen de onderstaande bandbreedtes afwijken van de strategische allocatie. Het allocatiebeleid van het pensioenfonds is passief, de bandbreedtes zijn niet bedoeld om invulling te geven aan actief allocatiebeleid. Maandelijks wordt de feitelijke allocatie gemonitord en bijgesteld.

Categorie	Strategische mix	Minimum	Maximum
Matchingportefeuille	37,5%	27,5%	47,5%
Aandelen	28,5%	18,5%	38,5%
Bedrijfsobligaties	7%	4%	10%
Asset-backed securities	7%	4%	10%
Hypotheken	20%	15%	25%

2.2.2 Beheersing renterisico

Het pensioenfonds hanteert dynamiek in de renteafdekking. Bij een lage rente geldt een lagere renteafdekking en bij een hoge rente wordt een hogere renteafdekking toegepast. De opbouw in de renteafdekking bij een stijgende rente komt tegemoet aan de doelstelling van het pensioenfonds om de nominale rechten te beschermen. Tegelijkertijd kan bij een lage rente de rente een bron van rendement zijn. De dekkingsgraad profiteert dan van een eventuele rentestijging. De dynamische renteafdekking van het pensioenfonds is bij een fluctuerende rente een bron van rendement, omdat de strategie zo is ontworpen dat wordt geprofiteerd bij volatiele rentes. Het renteniveau bij opbouw van de renteafdekking is hoger dan het renteniveau bij afbouw.

Het pensioenfonds hanteert het volgende dynamische beleid ten aanzien van het renterisico.

30-jaars rente	0,5%	1,0%	1,5%	2,0%	2,5%	3,0%	3,5%	4,0%	4,5%	5,0%
Renteafdekking	44%	52%	60%	68%	76%	84%	92%	100%	108%	100% + VEV

Per 31 december 2019 bevindt de 30-jaars rente zich tussen de 0,5% en 1,0%. De huidige strategische renteafdekking bedraagt 44%. Indien de rente de grens (trigger) van 1,0% overschrijdt wordt de strategische renteafdekking aangepast. Ook de triggers worden op dat moment aangepast naar de omliggende niveaus. Ter illustratie: na het raken van de trigger op 1,0% liggen de nieuwe triggers op

0,5% en 1,5%. In 2019 is twee maal een trigger geraakt, waarbij de renteafdekking in twee stappen is verlaagd van 60% naar 44%.

Het pensioenfonds houdt in de renteafdekking niet alleen rekening met de huidige verplichtingen maar ook met de opbouw van nieuwe pensioenverplichtingen. Doordat het premiepercentage voor toekomstige verplichtingen voor een bepaalde periode vaststaat, vertegenwoordigt de verwachte opbouw een economisch renterisico voor het pensioenfonds. In de berekening van het renterisico per eind 2019 wordt rekening gehouden met de nieuwe opbouw tot en met eind 2020.

2.2.3 Aanpassing invulling bedrijfsobligaties

In 2019 heeft het pensioenfonds na een evaluatie, ALM studie en portefeuilleconstructiestudie in 2018 de invulling van de allocatie naar bedrijfsobligaties aangepast. Hierbij zijn de beleggingsfondsen vervangen door een allocatie naar een meer risicovolle invulling van bedrijfsobligaties en een allocatie naar asset-backed securities (ABS), binnen het bestaande risicokader. Voor beide categorieën zijn voor de invulling na een selectieproces beleggingsfondsen geselecteerd. De allocatie naar bedrijfsobligaties is ingevuld met beleggingsfonds met ESG-screening van ASR Vermogensbeheer. De allocatie naar ABS is ingevuld met een beleggingsfonds van Aegon Asset Management dat belegt in Europese ABS.

2.2.4 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Sinds 2013 moeten pensioenfondsen wettelijk investeringen vermijden in bedrijven die te maken hebben met de productie, verkoop of distributie van clustermunie, maar ook in beleggingsinstellingen en indexen waar clustermunie-ondernemingen voor meer dan 5% deel van uitmaken. Ook dienen fondsen investeringen te vermijden wanneer sprake is van plaatsing van een onderneming op een zwarte lijst of van sanctiemaatregelen, zoals tegen Rusland en Syrië.

Hiermee houdt het bestuur zich aan de regelgeving omtrent clustermunie. Door de keuze voor (bij voorkeur passieve) beleggingsfondsen heeft het pensioenfonds geen rechtstreekse invloed op de keuze in welke ondernemingen wordt belegd. Immers, het pensioenfonds belegt in beleggingsfondsen waarbij individuele selectie van ondernemingen niet mogelijk is. Het pensioenfonds heeft haar beleggingen getoetst aan bovenstaande wet- en regelgeving. Uit die toetsing bleek dat er relatief zeer kleine bedragen worden belegd in ondernemingen die te maken hebben met clustermunie. Het bestuur realiseert zich dat dit onwenselijk is en bespreekt jaarlijks tijdens de invulling van het jaarplan beleggingen haar mogelijkheden.

In 2018 heeft het pensioenfonds het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen geëvalueerd en aangescherpt. Het pensioenfonds hanteert MVB-criteria vanuit het perspectief van risicomanagement bij de invulling van het beleid. Concreet betekent dit dat beleggingen voldoen aan wet- en regelgeving op MVB-gebied, en waar mogelijk gebruik wordt gemaakt van dialoog en stemmen, negatieve en normatieve screening en ESG-integratie. De MVB-criteria worden meegenomen in beleggingsbeslissingen, zoals bij de evaluatie van bestaande en nieuwe categorieën, het opstellen van beleggingsrichtlijnen en selectie en evaluatie van beleggingsfondsen en vermogensbeheerder.

De beheerder van de matchingportefeuille kent een Responsible Investment Policy. MVB-factoren worden in het beleggingsproces van de matchingportefeuille gehanteerd vanuit financieel risicomanagementperspectief.

Voor de belegging in aandelen ontwikkelde markten wordt belegd in een wereldwijd marktgewogen beleggingsfonds. Binnen dit fonds wordt het volgende MVB-beleid toegepast: Uitsluiting controversiële wapens en tabak, normatieve uitsluitingen bedrijven met controversies omtrent klanten, milieu, bestuur, mensenrechten, of arbeidsomstandigheden en uitsluiting bedrijven die steenkolen delven of gebruiken voor energiedoelinden.

Voor de beleggingen in opkomende markten en small cap is gebleken dat er nog geen alternatieve (passieve) fondsen beschikbaar waren die passen binnen het strategische beleggings- en MVB-beleid van het pensioenfonds. Binnen de huidige fondsen wordt door de beheerders gebruik gemaakt van stemmen en dialoog.

Voor de belegging in bedrijfsobligaties is een beleggingsfonds geselecteerd dat het volgende MVB-beleid toepast: uitsluiting van bedrijven die actief zijn in de productie of handel van controversiële en offensieve wapens, uitsluiting (na engagement) van bedrijven die zich bezig houden met schending mensenrechten, schending ILO-conventies, wapens, nucleaire energie, gokken en tabak, toepassing van een 'best-in-class'

benadering waarbij bedrijven met een hoge MVB-score de voorkeur hebben boven bedrijven met een lage score en de laagste scorende bedrijven worden uitgesloten.

De fondsbeheerder van de belegging in particuliere hypotheke richt zich als organisatie op vijf Sustainable Development Goals. Binnen het hypothekefonds wordt dit vertaald in een duurzaamheidsstrategie die zich onder andere richt op analyse en stimulering energielabel, stimulering van verduurzaming van woningen, benchmarking van de CO₂ voetafdruk en maatwerk in dienstverlening aan consumenten.

Voor de uitbestedingspartijen vereist het pensioenfonds een duurzame en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering (aantoonbaar door een UN PRI of soortgelijke verklaring). Voor alle vermogensbeheerders geldt dat deze de UN PRI hebben ondertekend.

2.2.5 Prudent person

Met de invoering van het nieuwe FTK per 2015 is expliciet in de regelgeving opgenomen dat het pensioenfonds onderbouwt dat het strategisch beleggingsbeleid en het beleggingsplan passen binnen de prudent person regel. Het pensioenfonds heeft ten behoeve van de prudent person toets door de certificerend actuaaris een vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijst is een self-assessment waarmee het pensioenfonds de onderbouwing vastlegt.

De belangrijkste uitgangspunten voor toepassing van het prudent beginsel zijn vastgelegd in wet- en regelgeving. In de tabel staat een samenvatting van de onderbouwing.

Regelgeving	
Artikel 135 Pensioenwet	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds heeft, naast een stabiele premie en opbouw, als doelstellingen een nominaal pensioen uit te keren en koopkracht te behouden. In de ALM-studie is als uitgangspunt genomen dat om deze doelstellingen te bereiken, het pensioenfonds risico moet nemen, maar het risico moet gematigd zijn om de kans op en omvang van het korten van pensioenaanspraken van deelnemers laag te houden. De verplichtingen vormen op deze manier het uitgangspunt voor het strategisch beleggingsbeleid; • Het niet beleggen in de bijdragende ondernemingen is niet van toepassing voor het pensioenfonds; • Conform de ABTN en de Richtlijnen voor de Jaarverslaglegging vindt de waardering van de beleggingen op marktwaarde plaats conform Level 1 (prijzen in actieve markten voor gelijke instrumenten) en Level 2 (prijzen in actieve markten voor soortgelijke activa of verplichtingen of waarderingstechnieken waarbij inputfactoren zijn gebaseerd op observeerbare marktdata) waarderingen; • In het jaarverslag (paragraaf 2.2.4) wordt gerapporteerd hoe het pensioenfonds uitvoering geeft aan het maatschappelijk verantwoord beleggen.
Artikel 13 en 13a besluit FTK	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds belegt het grootste deel van de portefeuille (ca. 80%) in zeer liquide beleggingsproducten. Bovendien is de ontvangen premie substantieel hoger dan de uitkeringen en kosten. De ontvangsten zijn dus groter dan de uitgaven. De grootste liquiditeitsbehoefte komt voort uit de onderpandverplichtingen op de renteswaps en de valutatermijncontracten. Met deze liquiditeitsbehoefte wordt rekening gehouden met de maandelijkse premiebelegging. Daarnaast biedt het geldmarktfonds momenteel voldoende liquiditeit; • Alle beleggingen vinden plaats op gereguleerde markten; • Het pensioenfonds heeft het beleggingsbeleid ('beleggingscyclus') gedetailleerd beschreven en vastgelegd in het strategische beleggingsplan, het jaarplan beleggingen en de ABTN. Voor diverse categorieën zijn investment cases en kaderstelling opgesteld. Voor bestaande categorieën is dit nog niet altijd het geval, maar is een planning hiervoor opgesteld. Daarnaast zijn restricties vastgelegd in de vermogensbeheercontracten en de prospectussen van de beleggingsfondsen; • De portefeuille is gespreid over beleggingscategorieën, regio's, landen en sectoren. De monitoring van o.a. restricties t.a.v. concentratie-,

	<p>kredietrisico's en securities lending vindt plaats via verschillende (risico-) rapportages.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds heeft in haar ABTN en in het strategisch beleggingsplan vastgelegd dat derivaten slechts gebruikt mogen worden om de risicograad van de beleggingen te verlagen en de portefeuille op een meer efficiënte wijze te beheren. Het pensioenfonds heeft een jong deelnemersbestand. Om de gewenste afdekking van het renterisico te bereiken is de inzet van derivaten nodig. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van derivaten voor het afdekken van valutarisico.
Beheerste en integere bedrijfsvoering (artikel 143 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds beschikt ten aanzien van de beleggingscyclus over een duidelijke, volledige en transparante organisatiestructuur; • Het bestuur belegt alleen in beleggingsobjecten / fondsen die zij begrijpt en doorziet, waarvan de risico's adequaat beheersbaar zijn en die passen bij de risicohouding en verplichtingen van het pensioenfonds.
Regels uitbesteding (artikel 34 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds beschikt over een uitbestedingsbeleid dat mede richtlijnen ten aanzien van de selectie en evaluatie van vermogensbeheerders bevat; • Het pensioenfonds borgt dat de mandaten en richtlijnen van de vermogensbeheerders aansluiten op het strategische beleggingsplan en het beleggingsbeleid, onder meer door het vooraf en tussentijds beoordelen van contracten, mandaten en richtlijnen.
Verbod op langlopende leningen en garantstelling (artikel 136 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds heeft dergelijke leningen niet in de beleggingsportefeuille.

2.2.6 Terugblik resultaat 2019

Het beleggingsjaar 2019 bracht een sterk herstel van de aandelenmarkten. In het eerste kwartaal maakten aandelen de verliezen van december 2018 meer dan goed, mede geholpen door het ruime monetaire beleid van centrale banken. Deze maakten zich zorgen over de afzwakkende economische groei en de lopende handelsoorlog. Mede als gevolg van deze ontwikkelingen daalde de swaprente in 2019 sterk. Gedurende het jaar bevond de gehele rentecurve zich kortstondig onder nul.

Onderstaande tabel toont het beleggingsresultaat van Pensioenfonds Recreatie in 2019. De indirecte vermogensbeheerkosten (binnen de beleggingsfondsen) zijn verrekend met het rendement en bestaan uit beheerskosten en transactiekosten. De directe vermogensbeheerkosten zijn niet verrekend met het rendement.

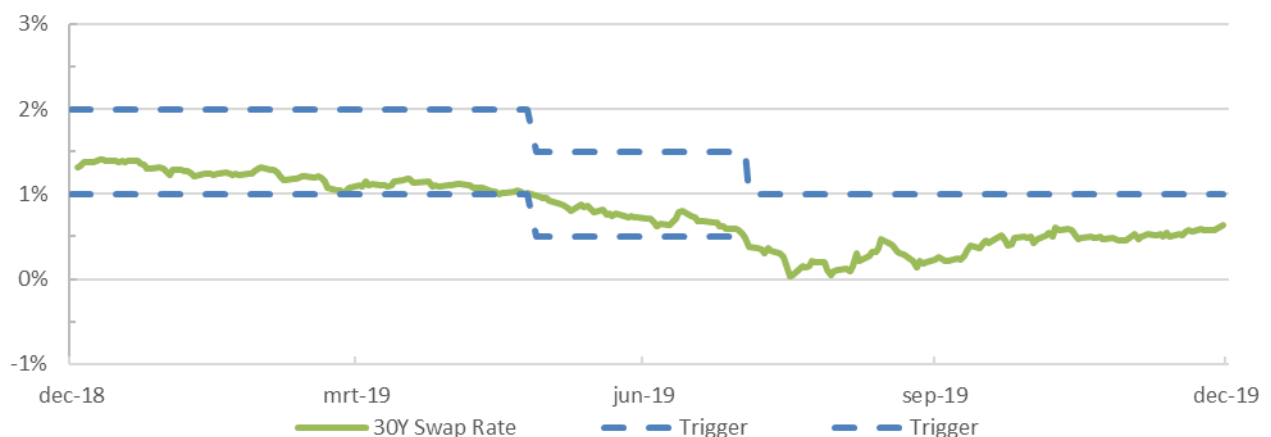
Beleggingscategorie	Rendement Portefeuille	Rendement Benchmark	Benchmark
Matchingportefeuille			
- Vastrentende waarden (staatsobligaties, renteswaps en kasgeld)	45,6%	45,6%	
Returnportefeuille	16,3%	15,3%	
- Aandelen			
- Ontwikkelde landen	30,9%	30,4%	MSCI World ex. Controversies
- Opkomende Landen	20,3%	20,6%	MSCI Emerging Markets
- Small Cap EAFE	27,1%	27,3%	MSCI EAFE Small Cap
- Small Cap US	29,7%	29,1%	MSCI USA Small Cap
- Bedrijfsobligaties	4,5%	5,5%	Q1: Citigroup EuroBIG non-EGBI Vanaf Q2: iBoxx EUR Corporates
- Asset-backed securities	0,7%	0,7%	Barclays ABS FR Euro & Barc Capital ABS FR Euro
- Hypotheken	6,6%	4,0%	Barclays Cust. PHF Swap Index
Totaal (exclusief valutahedge)	28,3%	28,8%	
Totaal (inclusief valutahedge)	27,7	28,1%	

Voor het benchmarkrendement van de matchingportefeuille geldt dat deze gelijkgesteld is aan het feitelijke rendement.

Toelichting rendement matchingportefeuille

De matchingportefeuille heeft tot doel om het renterisico op de verplichtingen gedeeltelijk af te dekken. Onderstaande grafiek toont het verloop van de 30-jaars rente in 2019 en de daarbij horende strategische rentafdekking in 2019.

Rente

De 30-jaars rente is in 2019 significant gedaald, van 1,38% in het begin van het jaar naar 0,76% einde jaar. De rentefdekking is twee maal aangepast op basis van het strategische beleid dat afhankelijk is van de marktrente. Door de rentedaling stegen de verplichtingen in waarde, en was eveneens het rendement op de matchingportefeuille positief.

Effectiviteit renteafdekking

Maandlijks wordt de actuele (ex-ante) renteafdekking gemonitord. Eenmaal per kwartaal wordt over de gerealiseerde (ex-post) renteafdekking gerapporteerd. Ontwikkelingen in de spread en overige factoren kunnen ervoor zorgen dat de gerealiseerde afdekking afwijkt van de strategische afdekking. Dit is met name het geval als de rentebewegingen klein zijn.

	19Q1	19Q2	19Q3	19Q4
Resultaat verplichtingen (EUR mln)	85	104	174	-134
Resultaat matchingportefeuille (EUR mln)	52	55	84	-59
Strategische renteafdekking	60%	52%	44%	44%
Gerealiseerde renteafdekking	61%	53%	43%	44%

De gerealiseerde renteafdekking sloot in 2019 aan bij de strategische renteafdekking.

Attributie resultaat matchingportefeuille

Het resultaat van de matchingportefeuille kan worden verdeeld in drie componenten: renteontwikkelingen, spreadontwikkelingen (de spread is het verschil tussen de rente op swaps en staatsobligaties) en overige componenten.

Resultaat Matchingportefeuille (EUR mln)	Matchingportefeuille	Verplichtingen
Totaal	€ 132,0	€ 228,1
Rente	€ 132,8	€ 228,1
Spread	-€ 0,1	€ 0,0
Overig	-€ 0,7	€ 0,0

Rente

Het renterisico wordt gevormd door de huidige verplichtingen en de verwachte opbouw van verplichting waarvan de premie vastligt. Het resultaat op de verplichtingen wordt berekend middels de swaprente. De matchingportefeuille heeft tot doel een deel van het renterisico af te dekken. Dit gebeurt door middel van vastrentende waarden zoals swaps, staats(gerelateerde)obligaties en kasgeld.

Spread

De rente op staatsobligaties kent een op- of afslag ten opzichte van de swaprente. Een verandering van deze opslag levert een resultaat op. In 2019 was dit resultaat -0,1 EUR mln. Het spreadresultaat is in absolute omvang beperkt doordat het renterisico overwegend met renteswaps wordt afgedekt. Het spreadrisico vanuit staatsobligaties is daardoor laag.

Overig

Het overige resultaat komt doordat de korte rente die wordt betaald op swaps niet gelijk is aan de rente die ontvangen wordt op kasgeld en kortlopende staatsobligaties. In 2019 was dit resultaat -0,7 EUR mln.

Toelichting rendementen returnportefeuille

Aandelen (28,5% van het vermogen)

Het pensioenfonds belegt op een passieve wijze in een wereldwijd gespreide aandelenportefeuille. Het behaalde rendement op de aandelenportefeuille was +29,8%. Dit is 0,4%-punt hoger dan het benchmarkrendement. Het overrendement ten opzichte van de benchmark wordt grotendeels veroorzaakt door het terugvorderen van dividendbelasting.

De getoonde cijfers voor aandelen zijn exclusief het effect van de valuta-afdekking.

Bedrijfsobligaties (7% van het vermogen)

Het bedrijfsobligatiefonds werd in het eerste kwartaal vervangen door een nieuw fonds met een hoger verwacht rendement en een meer uitgebreid MVB-beleid. Het rendement over het gehele jaar bedroeg 4,5%. Dit is 1,0%-punt lager dan het benchmarkrendement, en wordt met name veroorzaakt door transactiekosten (aan- en verkoopkosten) voor het vervangen het beleggingsfonds. Het fonds belegt in

obligaties met een hoge kredietwaardigheid. De rente en kredietopslag voor deze obligaties daalde in 2019, waardoor het rendement positief was.

Asset-backed securities (ABS) (7% van het vermogen)

Het ABS-fonds is een nieuwe belegging per Q1 2019. Het fonds belegt in asset-backed securities met een hoge kredietwaardigheid, genoteerd in euro en gespreid over verschillende uitgevers, onderpanden, sectoren en landen. Het rendement was 0,7% in de belegde periode, gelijk aan het benchmarkrendement.

Hypotheke (20% van het vermogen)

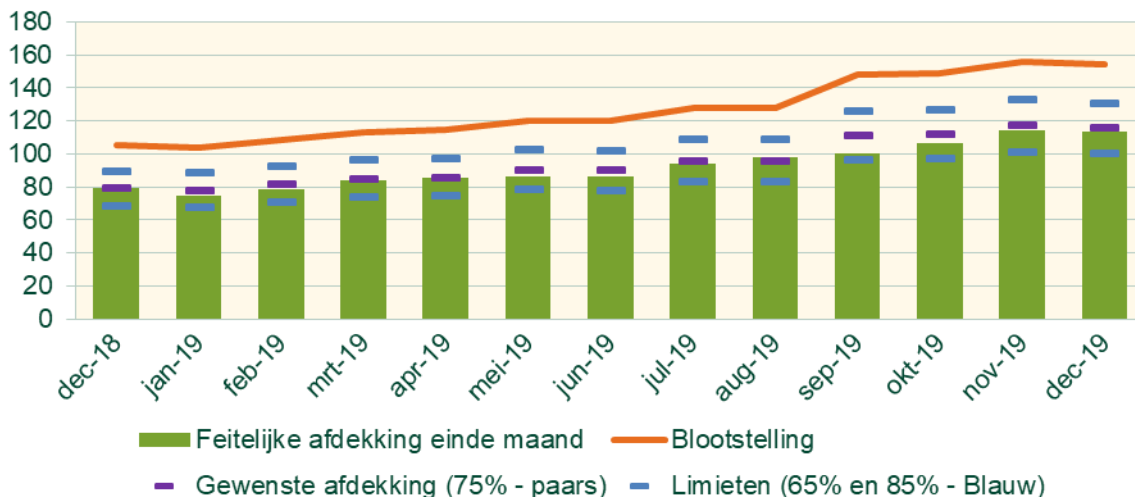
Het hypothekefonds behaalde een rendement van 6,6%. Dit is 2,6%-punt hoger dan het benchmarkrendement. De outperformance werd met name veroorzaakt door (een verandering in) de kredietopslag, die geen onderdeel is van de benchmark. De benchmark is namelijk gebaseerd op een (risicovrije) swapcurve, waarin geen spread voor het kredietrisico is opgenomen.

Toelichting valuta-afdekking

Valutarisico wordt vanuit de beleggingsovertuigingen niet als bron van rendement gezien. Het beleid van het pensioenfonds is om deze risico's af te dekken indien er sprake is van een materiële blootstelling. Een volledige afdekking is niet optimaal omdat er sprake is van samenhang tussen de valutakoers en het aandeel. Dit komt mede doordat een aandeel dat in Dollars genoteerd is ook inkomsten uit andere regio's zoals het Eurogebied heeft. De strategische valuta-afdekking is bepaald op 75% voor uitsluitend de US Dollar. Eind 2019 is dit nog steeds de enige materiële positie in vreemde valuta.

Munteenheid	Blootstelling 2019 Q4 (in EUR mln)	Blootstelling (% balans)	Strategische Afdekking
Amerikaanse Dollar	174	18,0%	75% (+/- 10%)
Britse Pond	15	1,6%	0%
Japanse Yen	27	2,8%	0%
Zwitserse Franc	8	0,8%	0%
Australische Dollar	7	0,7%	0%

Valuta-afdekking US Dollar (in EUR mln)

Bovenstaande grafiek toont de valutablootstelling en de valuta-afdekking (in EUR mln) op het einde van iedere kalendermaand. De indicatiestrepen geven de gewenste afdekking (75% - paars) en de bandbreedte (65% tot 85% - blauw) aan. Doordat de valutadoorrol midden in de maand plaatsvindt kan de afdekking einde maand afwijken van de strategische afdekking. Te zien is dat de afwijking beperkt is en (ruim) binnen de bandbreedte valt.

Z-score en performancetoets

Het pensioenfonds is een verplichtgesteld bedrijfstakpensioenfonds. Wanneer de beleggingsperformance van het pensioenfonds onder een door de wetgever bepaalde grens valt, moet het pensioenfonds, op basis van het vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000, vrijstelling verlenen van de verplichtstelling wanneer een onderneming daarom verzoekt. De pensioenregeling moet wel gelijkwaardig zijn aan die van het pensioenfonds.

Om te bepalen of de beleggingsperformance van het pensioenfonds boven een bepaalde grens ligt, wordt het feitelijke beleggingsrendement vergeleken met het rendement van een door het pensioenfonds vastgestelde normportefeuille. Dit wordt gedaan door jaarlijks de Z-score van het pensioenfonds te bepalen. Hierbij wordt het rendement (de performance) van het pensioenfonds en het rendement van de benchmark vergeleken, en het verschil gedeeld door een factor die afhankelijk is van de samenstelling van het belegde vermogen (de verhouding obligaties/aandelen).

Voor het bepalen van de ongecorrigeerde performancetoets worden de Z-scores over een periode van 5 jaar opgeteld en gedeeld door de wortel van vijf. Volgens het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000 dient bij deze ongecorrigeerde performancetoets 1,28 opgeteld te worden. De uitkomst van deze gecorrigeerde performancetoets moet positief zijn. Meer informatie over de berekening van de Z-score en de performancetoets is te vinden in het Vrijstellings- en Boetebesluit Wet Bpf 2000.

De uitkomst van de Performancetoets over 2019 is positief. Ondernemingen kunnen niet verzoeken om vrijstelling op basis van deze toets.

Jaar	Z-score	Ongecorrigeerde Performancetoets (5 jaar)	Gecorrigeerde Performancetoets (5 jaar)
2019	-0,43	0,80	2,08
2018	-0,11	1,33	2,61
2017	-0,08	2,17	3,45
2016	3,06	2,07	3,35
2015	- 0,65	1,07	2,35

2.3 Ontwikkeling dekkingsgraad

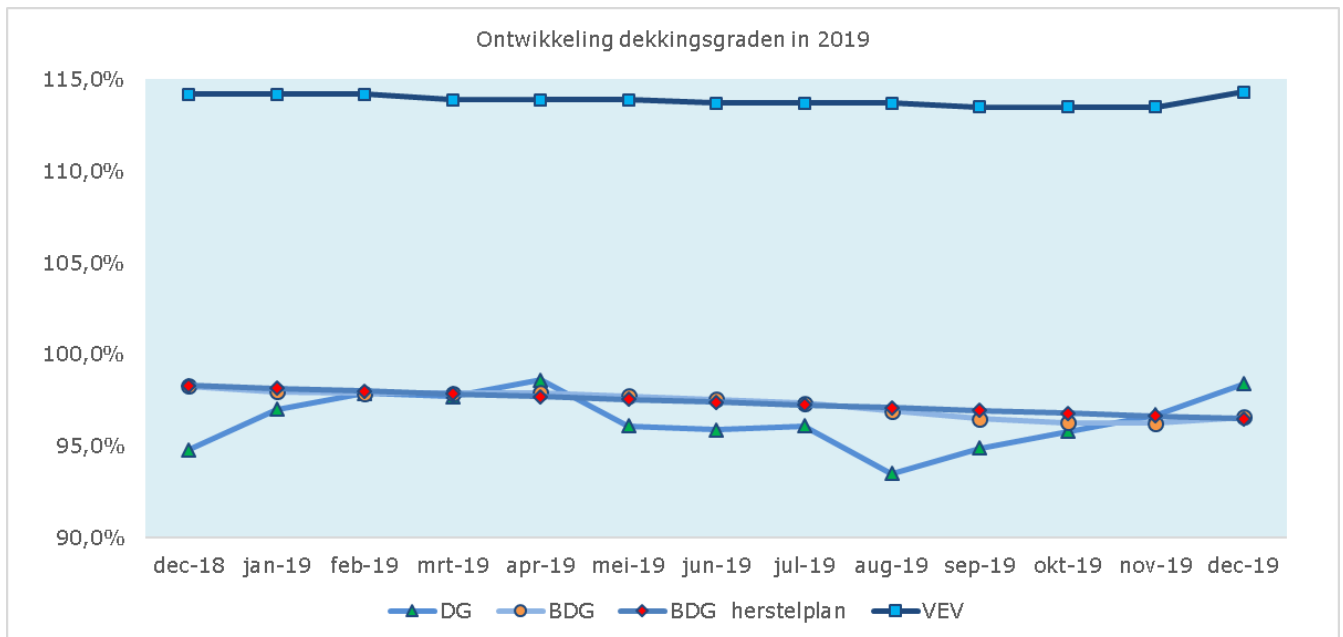
De dekkingsgraad wordt berekend door het vermogen te delen door de verplichtingen van het pensioenfonds:

- De verplichtingen worden vastgesteld op basis van de rente die DNB voorschrijft.
- Het vermogen wordt vastgesteld op basis van actuele marktwaarde. Wanneer de rente stijgt of daalt werkt dit meteen door in de waarde van de beleggingen.

Het verloop van de dekingsgraad laat zien welke componenten in 2019 de meeste invloed hebben gehad op de ontwikkeling van de dekingsgraad. De dekingsgraad heeft zich gedurende het jaar als volgt ontwikkeld:

	2019	2018
Actuele dekingsgraad ultimo vorig jaar	94,8%	98,7%
Resultaat op beleggingen	26,3%	0,9%
Resultaat a.g.v. wijziging rts	-17,3%	-5,9%
Resultaat op premie	-0,2%	-0,1%
Resultaat op waardeoverdrachten	0,0%	0,0%
Resultaat op kosten	0,0%	0,0%
Resultaat op uitkeringen	0,0%	0,0%
Resultaat op kanssystemen (arbeidsongeschiktheid en sterfte)	-0,3%	0,0%
Resultaat op toeslagverlening	0,0%	0,0%
Resultaat a.g.v. aanpassing levensverwachting	0,0%	1,6%
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-0,1%	0,0%
Resultaat op andere oorzaken en kruiseffecten ⁶	-4,9%	-0,4%
Actuele dekingsgraad ultimo boekjaar	98,3%	94,8%

In 2019 is de dekingsgraad gestegen van 94,8% ultimo 2018 naar 98,3% aan het eind van 2019. De beleidsdekingsgraad is gedaald naar 96,5%. Het verloop van de dekingsgraad is in de onderstaande grafiek weergegeven. De dekingsgraad van het pensioenfonds zit het gehele jaar onder de minimaal vereiste dekingsgraad (MVEV) van 104,6%. De vereiste dekingsgraad is eind 2019 114,2%.

⁶ De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de primo dekingsgraad. Dit zorgt ervoor dat de optelling van de primo dekingsgraad plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de ultimo dekingsgraad. Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer "overige oorzaken" en betreft de kruiseffecten.

2.3.1 Ontwikkeling resultaat en technische voorziening

Ontwikkeling van de technische voorziening:

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2019	2018
	780.733	707.089
Pensioenopbouw	48.509	45.632
Rentetoevoeging	-1.873	-1.883
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en uitvoeringskosten	-6.479	-5.966
Wijziging marktrente	174.263	45.226
Wijziging actuariële uitgangspunten	-	-
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-3.105	-
Aanpassing sterftekansen	-	-10.797
Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	658	-
Overige mutaties	2.894	1.431
Totaal technische voorziening	995.600	780.733

Analyse van het resultaat:

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2019	2018
Resultaat op beleggingen	204.833	5.891
Resultaat op wijziging RTS	-174.263	-45.226
Resultaat op premie	-4.277	-1.820
Resultaat op waardeoverdrachten	415	-
Resultaat op kosten	-	-
Resultaat op uitkeringen	67	136
Resultaat op kanssystemen	-2.992	-1.289
Resultaat op aanpassingen sterftekansen	-	10.797
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-658	-
Resultaat op andere oorzaken	163	-94
Totaal saldo van baten en lasten	23.288	-31.417

Het totaal saldo van baten en lasten betreft tevens de stand zoals deze ultimo 2019 toegevoegd is aan het eigen vermogen. En zoals deze in de jaarrekening is gepresenteerd. In 2019 zijn de volgende belangrijke effecten op actuair resultaat te onderscheiden:

Beleggingen

Het rendement op de beleggingen draagt in 2019 positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2019 ligt ruim onder de RTS ultimo 2018 en zorgt daarmee voor een stijging van de technische voorziening. Dit levert een negatieve bijdrage aan het resultaat.

Premie

Het resultaat op premie wordt vastgesteld door de totaal ontvangen premie af te zetten tegen de actuair benodigde premie. Het resultaat op premie is gestegen ten opzichte van 2018 door het opnemen van een risicokoopsom voor arbeidsongeschikten.

Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het aantal arbeidsongeschikten is over de jaren toegenomen wat leidt tot een groter negatief effect op het resultaat.

Toeslagverlening

Het Bestuur heeft op basis van de financiële positie moeten besluiten om in 2019 geen (voorwaardelijke) toeslag te verlenen.

Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

In 2019 zijn de actuariële grondslagen niet gewijzigd, dit heeft geen resultaat tot gevolg. Naast de wijziging van de technische voorziening als gevolg van gewijzigde grondslagen, kan de technische voorziening ook door andere redenen een incidentele wijziging ondergaan. In het boekjaar is een resultaat gerealiseerd als gevolg van de gewijzigde AOW-leeftijd (111), als gevolg van een verlaging van het opbouwpercentage voor arbeidsongeschikte deelnemers per 1 januari 2020 (481) en als gevolg van het opnemen van een voorziening voor toekomstige risicopremies van arbeidsongeschikte deelnemers (-1.250).

Per 1 januari 2020 is de pensioenregeling op een aantal punten gewijzigd. Het opbouwpercentage is verlaagd van 1,592% naar 1,403% en er is een partnerpensioen op risicobasis ter hoogte van 57% van het te bereiken ouderdomspensioen ingevoerd. Het verlaagde opbouwpercentage is ook van toepassing op de premievrijgestelde toekomstige opbouw van arbeidsongeschikte deelnemers. Door de verlaging van het opbouwpercentage daalt de TV voor deze toekomstige opbouw met 481.

Het nieuwe partnerpensioen op risicobasis per 1 januari 2020 is ook van toepassing op arbeidsongeschikte deelnemers. Omdat deze deelnemers premievrije opbouw hebben, is er per 31 december 2019 een voorziening voor de toekomstige risicopremies voor deze deelnemers in de TV opgenomen. De TV stijgt hierdoor met 1.250.

Andere oorzaken

Dit zijn overige actuariële resultaten die ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van datgeen actuarieel verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerder genoemde categorieën.

Saldo baten en lasten over de afgelopen jaren

Bedragen x € 1.000

	2019	2018	2017	2016	2015
Premieresultaat					
Premiebijdragen	47.767	47.209	43.973	40.485	38.471
Pensioenopbouw	- 45.602	- 42.959	- 42.105	- 33.196	- 28.536
Overige mutaties technische voorziening	- 1.786	- 1.618	- 1.393	- 1.341	- 830
Pensioenuitvoeringskosten*	- 4.656	- 4.452	- 4.353	- 4.102	- 4.295
	-4.277	-1.820	-3.878	1.846	4.810
Interestresultaat					
Belegingsresultaten	204.833	4.008	-465	67.565	-8.954
Rentetoevoeging technische voorziening	-1.873	-1.883	1.520	353	- 900
Wijziging markttrente	-174.263	-45.226	10.216	-78.228	-54.653
	28.697	-39.335	11.271	-10.310	-64.507
Overige resultaten					
Resultaat op waardeoverdrachten	415	-	2	-35	44
Resultaat op kanssystemen (arbeidsongeschiktheid en sterfte)	-1.058	-1.289	-1.598	-2.984	-5.181
Resultaat op uitkeringen	67	136	179	233	97
Indexering en overige toeslagen	0	-	-	-	-
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-658	10.797	-	5.758	202
Overige baten	84	20	11	639	94
Overige lasten	18	74	-79	-	-392
	-1.132	9.738	-1.485	3.813	-5.136
Totaal saldo van baten en lasten	23.288	-31.417	5.906	-4.853	-64.833

* Zie voor een uitsplitsing de tabel in paragraaf 2.6.1, inclusief de toelichting.

De verschillende actuariële resultaten worden in de jaarrekening nader toegelicht. Voor het oordeel van de actuaris wordt verwezen naar de actuariële verklaring.

2.3.2 Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuarieel benodigde premie voor de pensioenopbouw en de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag, de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor toeslagverlening.

De toename van de pensioenverplichtingen in het boekjaar wordt gefinancierd op basis van verwacht rendement met een opslag voor toekomstbestendige toeslagverlening ter hoogte van de verwachte prijsindexatie. In de feitelijke premie van 2019 is geen dekkingsgraad afhankelijke herstelbijdrage opgenomen.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendekkende premie opgenomen. De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. De gedempte kostendekkende premie is op basis van het verwachte rendement vastgesteld.

(bedragen * € 1.000)

Premie 2019	RTS	Gedempt	Feitelijk
actuarieel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen van de regeling			
<i>regulier</i>	45.387	22.789	36.104
<i>risicopremie overlijden</i>	18	13	13
opslag voor uitvoeringskosten	4.650	3.972	4.371
de risicopremie voor WIA-excedent en premievrijstelling bij invaliditeit	1.327	1.327	1.327
de risicopremie ANW aanvulling	0	0	0
solvabiliteitsopslag	6.829	3.523	5.471
act. ben. premie inkoop voorw. onderdelen van de regeling		14.757	
Toetswaarde premie	58.211	46.381	47.286
Overige premie			
Afrekening vorig jaar			480
Totaal feitelijke premie			47.766

De premiedekkingsgraad geeft aan in hoeverre de ontvangen pensioenpremie in een jaar voldoende is om de nieuwe pensioenaanspraken te kunnen financieren. Deze wordt bepaald door de beschikbare premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen te delen door de actuarieel benodigde premie voor onvoorwaardelijke onderdelen. De beschikbare premie wordt verminderd met de opslag voor uitvoeringskosten. De premiedekkingsgraad per 1 januari 2019 is vastgesteld op 92,0%. Een premiedekkingsgraad van minder dan 100% draagt niet bij tot herstel van de dekkingsgraad. Ten opzichte van de premiedekkingsgraad per 1 januari 2018 van 97,0% is er sprake van een daling. De verwachte premiedekkingsgraad per 1 januari 2020 is vastgesteld op 91,6%.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds is naar mening van de waarmerkend actuaris slecht. Daarbij is bepalend de mate waarin het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekerden meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria.

2.4 Toeslagenbeleid

Naast de doelstelling van het pensioenfonds om te streven naar een nominaal pensioen, wordt koopkrachtbehoud beoogd, maar niet tegen elke prijs. Om deze doelstelling te realiseren heeft het

pensioenfonds een toeslagenbeleid vastgesteld. Het toeslagenbeleid voldoet aan de wettelijke regels over het verlenen van toeslagen.

Voorwaardelijke toezegging

Het pensioenfonds heeft een voorwaardelijk toeslagbeleid, gebaseerd op de ambitie de pensioenen waardevast te houden. De daarbij gehanteerde maatstaf is de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer (CPI), alle bestedingen afgeleid, over de periode 1 oktober van het jaar t-2 tot 1 oktober van het jaar t-1.

Jaarlijks zal het bestuur beoordelen of en in hoeverre het verlenen van een toeslag mogelijk is. Het bestuur zal in zijn beoordeling onder meer betrekken:

- De financiële positie van het pensioenfonds en de eisen die de Pensioenwet daaraan stelt in het algemeen, én
- De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds en de vrije reserve van het pensioenfonds in het bijzonder.

Voor de toe te kennen toeslag zal het bestuur de onderstaande leidraad hanteren. Het bestuur kan besluiten om van deze leidraad af te wijken.

- Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend.
- Als de beleidsdekkingsgraad hoger of gelijk is aan de bovengrens, wordt de volledige toeslag verleend.
- Als de beleidsdekkingsgraad boven de 110% is, maar onder de bovengrens, dan wordt er toeslag verleend voor zover deze in de toekomst te realiseren is:
 1. Hiervoor is beschikbaar de ruimte tussen de beleidsdekkingsgraad en de ondergrens van 110%;
 2. Er wordt bepaald hoeveel dekkingsgraadpunten de beleidsdekkingsgraad zou dalen bij 1% toekomstige toeslagverlening waarbij voor de benodigde kosten voor toeslagverlening rekening wordt gehouden met het verwachte netto meetkundig rendement op zakelijke waarden;
 3. Vervolgens wordt de te verlenen toeslag als volgt bepaald: Uitkomst onder 1 gedeeld door de uitkomst onder 2 vermenigvuldigd met 1%.
 4. De onder 3 bepaalde toeslag wordt toegekend aan zowel actieve als niet-actieve deelnemers.

Per 30 september 2019 bedraagt de bovengrens 122,0%.

Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de bovengrens, kan het bestuur besluiten tot het inhalen van gemiste indexaties of repareren van eerdere kortingen. De maximale termijn voor inhaalindexaties of reparatie van kortingen bedraagt 10 jaar. Voor toekenning van bovengenoemde incidentele toeslagen zal maximaal 20% van het vermogen boven de bovengrens worden aangewend. Wettelijk mag een pensioenfonds geen toeslag verlenen indien de beleidsdekkingsgraad onder de 110% ligt.

Besluitvorming bestuur

Een onderdeel van het toeslagenbeleid is dat het bestuur jaarlijks besluit of en in hoeverre de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken per 1 januari worden verhoogd door het verlenen van een toeslag. Het pensioenfonds verleent alleen een toeslag voor zover de beschikbare financiële middelen van het pensioenfonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Bij deze beoordeling houdt het bestuur rekening met het schriftelijk advies van de adviserend actuaar. Voor actieve deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers is deze verhoging maximaal gelijk aan de stijging van het consumentenprijsindexcijfer van het CBS. Het gaat om het consumentenprijsindexcijfer alle bestedingen afgeleid over de periode 1 oktober van het voorafgaande jaar tot 1 oktober van het huidige jaar. De toeslagen zijn voorwaardelijk en worden gefinancierd uit overrendementen. Het pensioenfonds vormt geen bestemmingsreserve voor toeslagen en berekent geen premie om de toeslagen te financieren.

Per 1 januari 2019 zijn de opgebouwde en ingegane pensioenen niet verhoogd. Door de financiële positie, de beleidsdekkingsgraad lag in 2019 onder de 110%, heeft het bestuur moeten besluiten om per 1 januari 2020 wederom de opgebouwde en ingegane pensioenen niet te verhogen. In lijn met dit besluit is de pensioengrondslag van arbeidsongeschikte deelnemers ook niet verhoogd.

2.5 Kortingsbeleid

Indien de financiële situatie van het pensioenfonds niet verbetert, kan het pensioenfonds een aantal maatregelen treffen. Het pensioenfonds kan kiezen om geen toeslagverlening toe te kennen, het verhogen van de premie, het versoberen van de pensioenregeling en het aanpassen van of ingrijpen in het beleggingsbeleid. Als deze maatregelen niet voldoende zijn, heeft het pensioenfonds nog een uiterste maatregel. Deze uiterste maatregel is het korten van het pensioen. Dit betekent dat de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten worden verlaagd met een bepaald percentage.

Zoals aangegeven kan het bestuur als noodmaatregel besluiten de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Deze situatie kan zich voordoen indien:

- Uit het herstelplan blijkt dat met inzet van overige financiële sturingsmiddelen herstel binnen de wettelijke termijnen niet mogelijk is. Vermindering van aanspraken zal dan in principe gespreid over de duur van het herstelplan plaatsvinden. Alleen de korting in het eerste jaar zal onvoorwaardelijk worden toegepast. Eventuele kortingen in latere jaren zullen alleen worden toegepast indien en voor zover dit noodzakelijk blijkt bij het in dat jaar op te stellen herstelplan.
- Er op zes achtereenvolgende (jaarlijkse) meetmomenten sprake is van een dekkingstekort, en tevens de actuele dekkingsgraad op dat moment lager is dan de vereiste minimale dekkingsgraad het pensioenfonds genoodzaakt zal zijn de situatie van een dekkingstekort per direct op te heffen door het korten van de opgebouwde aanspraken en rechten. Deze korting is onvoorwaardelijk en zal ineens worden toegepast voor zover deze kleiner of gelijk is aan 5,0%. Bij een benodigde korting van hoger dan 5,0% zal deze evenredig over een zo kort mogelijke periode worden gespreid, zodanig dat de maximale jaarlijkse korting 5,0% is. Als de korting 25,0% of meer bedraagt, wordt deze over een periode van maximaal 5 jaar gespreid.

Het bestuur heeft gekozen voor een hersteltermijn van 10 jaar.

Ondanks de lage beleidsdekkingsgraad heeft het pensioenfonds de opgebouwde pensioenen en pensioenrechten in 2020 niet hoeven te verlagen. Voor 2021 is dit nog onzeker.

Herstelplan 2019

De actuele dekkingsgraad per 31 december 2019 (98,3%) is lager dan het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) per deze datum (104,6%). De ontwikkeling van de dekkingsgraad is het afgelopen jaar beter geweest dan bij de verwachtingen uit het herstelplan 2019 is verondersteld. De actuele dekkingsgraad per eind 2019 is 98,3%, volgens het herstelplan 2019 werd een actuele dekkingsgraad van 97,2% per einde 2019 verwacht. De beleidsdekkingsgraad is wel gedaald, van 98,3% tot 96,5%. Dit heeft echter geen consequenties voor het herstelplan, omdat het herstelplan op de actuele dekkingsgraad wordt gebaseerd.

Herstelplan 2020

Op 17 maart 2020 is een nieuw herstelplan ingediend, omdat de dekkingsgraad lager is dan het MVEV. Het pensioenfonds is op basis van de herstelplanmethodiek binnen 10 jaar uit reservetekort. De herstelkracht is iets lager dan in het herstelplan 2019. Eind 2029 wordt een beleidsdekkingsgraad verwacht van 115,8%. Dit is boven de vereiste dekkingsgraad van 114,2%. DNB heeft op 4 juni 2020 schriftelijk laten weten dat zij instemmen met het herstelplan van het fonds.

2.6 Uitvoeringsbeleid

Eén van de taken van het pensioenfonds is het uitvoeren van de pensioenregeling. Om invulling te geven aan deze taak heeft het pensioenfonds een pensioenreglement opgesteld. De uitvoering van het pensioenreglement is uitbesteed aan TKP. In deze paragraaf wordt ingegaan op de kosten van de uitvoering, de klachten-en geschillenregeling, de incidentenregeling en het communicatiebeleid.

Jaarlijks voert het pensioenfonds een evaluatiegesprek met de pensioenuitvoerder. Uit de evaluatie over 2019 blijkt dat het pensioenfonds tevreden is over de uitvoering van het pensioenreglement door TKP.

2.6.1 Kosten uitvoering pensioenbeheer

Het bestuur maakt voor de uitvoering van de regeling diverse kosten. De kosten van pensioenbeheer (inclusief bestuursondersteuning) bedragen voor 2019 € 3.476 duizend.

Het bedrag aan uitvoeringskosten voor het pensioenbeheer bestaat uit:

	2019	2018
Bestuur	443	417
Bestuursondersteuning	535	545
Pensioenuitvoering (TKP)	1.856	1.784
#GastVrij Pensioenfonds	59	111
Pensioenuitvoering (overig)	265	219
Controle en advies	318	274
Totaal	3.476	3.350
Aantal actieven en pensioengerechtigden	21.466	21.649
Kosten per deelnemer	162	155
Aantal actieven, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers	89.326	90.580
Kosten berekend over alle deelnemers	39	37

Hieronder een korte toelichting van bovenstaande kosten. De ontwikkeling van de pensioenuitvoeringskosten wordt in jaarrekening in hoofdstuk 9 nader toegelicht.

Kosten per deelnemer/pensioengerechtigde en kosten berekend over alle deelnemers

De totale kosten zijn ten opzichte van 2018 gestegen met € 126 duizend. Deze stijging komt met name door een hogere vergoeding voor aanvullende dienstverlening door TKP (#Gastvrij Pensioenfonds en IORP II) en extra advieskosten (opzet IT Beleid en IORP II). Door de stijging van de kosten op totaalniveau in combinatie met een daling van de deelnemersaantallen in 2019, zijn de kosten per deelnemer/pensioengerechtigde licht gestegen in vergelijking met afgelopen jaar. In de kosten per deelnemer zijn de kosten die gemaakt worden inzake vermogensbeheer buiten beschouwing gelaten.

Bestuur

De kosten bestuur hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdend met de bestuursorganen. De vergoedingen bestaan uit een vaste vergoeding, een vergoeding van reis- en verblijfkosten, opleidingskosten en overige bestuurskosten. Hierin zijn ook opgenomen de kosten voor de werkzaamheden ter ondersteuning van de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan. De kosten zijn in 2019 licht gestegen ten opzichte van 2018 door de externe zelfevaluatie van het bestuur en de Raad van Toezicht in 2019.

Bestuursondersteuning

Dit betreft de vaste vergoedingen voor bestuursondersteuning (€ 522 duizend) en variabele kosten (€ 13 duizend). De kosten zijn gedaald vanwege een lagere vaste vergoeding per maand. Hierin zijn niet opgenomen kosten verband houdend met vermogensbeheer.

Pensioenuitvoering (TKP)

De kosten die pensioenuitvoerder TKP op jaarbasis in rekening brengt voor de vooraf afgestemde activiteiten en eventueel meerwerk worden onder deze post gerapporteerd. De kosten voor de relatiemanager en communicatie met betrekking tot #Gastvrij Pensioenfonds bedragen in 2019 € 125 duizend.

#GastVrij Pensioenfonds

Dit betreffen de kosten voor marketing, activiteiten en middelen. De kosten voor de relatiemanager en uren communicatie vallen onder de kosten Pensioenuitvoering (TKP). De totale kosten van #GastVrij Pensioenfonds in 2019 zijn € 225 duizend. In 2018 waren de advieskosten voor dit onderdeel hoger in verband met advieskosten op het gebied van marketing door Montae.

Pensioenuitvoering (overig)

De overige kosten betreffen contributies, bijdragen, communicatiekosten (uitgezonderd #Gastvrij Pensioenfonds) en overige beheerskosten.

De kosten voor contributies hebben betrekking op de verplichte bijdrage vanuit het pensioenfonds aan DNB (€ 50 duizend), AFM (€ 12 duizend), het Nationaal Pensioenregister (€ 10 duizend), het lidmaatschap van de Pensioenfederatie (€ 26 duizend), deelname aan MijnOverheid, Logius (€ 12 duizend) en een overige contributie (€ 2 duizend). De totale contributies zijn in 2019 € 11 duizend hoger dan in 2018 door het te betalen lidmaatschap voor Logius.

De communicatiekosten bedragen in 2019 € 104 duizend (2018: € 100 duizend). Daarnaast is er nog een bedrag opgenomen aan bankkosten van € 14 duizend (2018: € 13 duizend) en incassokosten van € 20 duizend (2018: € 11 duizend).

Controle en advies

Deze kosten hebben o.a. betrekking op alle kosten die gemaakt zijn in het kader van de certificering en advisering door Willis Towers Watson (€ 203 duizend) en de kosten van de certificering van het jaarwerk door Mazars (€ 45 duizend). De advieskosten van Montae (€ 59 duizend) hebben betrekking op IORP II, IT Beleid en vervulling sleutelfunctie Risk. Compliance kosten bedragen in 2019 € 28 duizend. De totale kosten voor controle en advies zijn gestegen ten opzichte van 2018, voornamelijk door de hogere advieskosten van Willis Towers Watson. De hogere kosten van Willis Towers Watson hebben betrekking op de extra werkzaamheden ten aanzien van extra vergaderingen van het fonds en van de pensioentafel, uitwerking Commissie Parameters, waardeoverdracht kleine pensioenen en premieberekeningen.

2.6.2 Kosten uitvoering vermogensbeheer

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de directe en de indirecte vermogensbeheerkosten gedurende 2019. De indirecte vermogensbeheerkosten zijn verrekend met het rendement en bestaan uit beheerskosten en transactiekosten.

Indirecte beheerskosten worden berekend op basis van de Total Expense Ratio (TER) van de beleggingsfondsen. Indien deze TER niet beschikbaar is wordt voor een aantal beleggingscategorieën gebruik gemaakt van het schattingsmodel van de Pensioenfederatie.

Transactiekosten binnen beleggingsfondsen worden overeenkomstig de aanbeveling van de Pensioenfederatie geïndiceerd door de in- en uitstapkosten die door de beleggingsfondsen (impliciet) in rekening worden gebracht bij toe- en uitstapende participanten. De transactiekosten voor bonds en rentederivaten en FX forward worden ook berekend op basis van de spreads opgegeven door de Pensioenfederatie.

De directe vermogensbeheerkosten zijn daadwerkelijk afgerekend en verwerkt in de administratie bij TKP Pensioen B.V.

x € 1000

Kosten per beleggingscategorie	Beheerkosten	Transactiekosten	Totaal
Aandelen	10	8	18
Vastrentende waarden	507	93	600
Overige beleggingen	0	0	0
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën exclusief overlay	517	101	618
Kosten currency overlay beleggingen	60	38	98
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën inclusief overlay	577	139	716
<i>Directe vermogensbeheerkosten</i>			
BlackRock	179		179
Custodian Caceis	546		546
Cardano	557		557
ASR	30		30
Overige kosten	13		13
Totaal	1.325		1.325
Totaal kosten vermogensbeheer kostentransparantie	1.902	139	2.041

Ontwikkeling kosten vermogensbeheer

<i>x € 1.000</i>		Gemiddeld belegd vermogen	Kosten vermogensbeheer	Transactiekosten
2019	Totaal	849.064	1.902	139
	% gem. belegd vermogen		0,22%	0,02%
2018	Totaal	708.783	1.706	99
	% gem. belegd vermogen		0,24%	0,01%
2017	Totaal	660.438	1.610	640
	% gem. belegd vermogen		0,24%	0,10%
2016	Totaal	624.785	1.678	697
	% gem. belegd vermogen		0,27%	0,11%
2015	Totaal	579.049	1.767	316
	% gem. belegd vermogen		0,31%	0,05%

De vermogensbeheerskosten zijn op totaalniveau gestegen, dit wordt met name veroorzaakt door de gestegen omvang van de beleggingen en een toename in het aantal transacties in 2019 door de vervanging van beleggingsfondsen. Het gemiddeld belegd vermogen is echter ook gestegen, waardoor de kosten als percentage van het belegd vermogen dalen. De transactiekosten stijgen licht als percentage van het belegd vermogen. De kosten als percentage van het vermogen zijn mede lager doordat een aantal (aandelen)fondsen eind 2018 en begin 2019 vervangen is voor goedkopere alternatieven. De kosten voor het vermogensbeheer en transactiekosten zijn relatief lager in vergelijking met andere pensioenfondsen (gemiddeld respectievelijk 0,37% en 0,10% in 2018, ruim 80% van de pensioenfondsen kent hogere kosten, bron: DNB).

2.6.3 Incidentenregeling

Het pensioenfonds beschikt over een incidentenregeling. Een incident is een gedraging of gebeurtenis die een ernstig gevaar vormt voor de integere uitvoering van het bedrijf van het pensioenfonds. Het bestuur is

niet bekend met (vermoedens van) incidenten van deze ernst die zich in 2019 hebben voorgedaan. Tevens is het bestuur niet bekend met (vermoedens van) incidenten die zich bij haar uitbestedingsrelaties, adviseurs en/of de waarmerkend accountant en certificerend actuaris hebben voorgedaan.

Aantal klachten en geschillen

	2019	2018	2017	2016	2015
Aantal klachten / geschillen	6	5	12	28	59

Van het totaal aantal klachten of bezwaren dat is ontvangen in 2019, zijn er 4 afkomstig van deelnemers en 2 van de werkgevers.

2.6.4 Communicatiebeleid

Communicatie 2019: #GastVrij Pensioenfonds

Ook in 2019 geeft het pensioenfonds invulling aan de visie op gastvrijheid, zoals dat is verwoord in het ondernemingsplan en het daaruit volgend Programma #GastVrij Pensioenfonds. Enerzijds is dit gericht op zichtbaarheid van het pensioenfonds en het versterken van de relatie met al onze aangeslotenen. Anderzijds richt dit zich op het bieden van inzicht in de eigen pensioensituatie van onze deelnemers.

Verder heeft het pensioenfonds door de uitvoering van het jaarplan communicatie 2019 focus aangebracht. Alle activiteiten die het pensioenfonds heeft ondernomen dragen bij aan één van de drie pijlers waarmee het pensioenfonds de ambitie wilt realiseren:

1. Merk en reputatie; vergroten van waardering van en vertrouwen in het pensioenfonds van alle deelnemers én werkgevers;
2. Persoonlijk en relevant; door relevante informatie op een relevant moment te brengen en gelaagd te communiceren;
3. Digitalisering; ingeslagen weg als digitaal pensioenfonds vervolgen.

Tot slot is het pensioenfonds in 2019 gestart met het formuleren van de eerste kpi's voor communicatie om meer inzicht krijgen in de effectiviteit van de activiteiten.

Merk en reputatie

Het pensioenfonds werkt door verschillende activiteiten aan de reputatie van het pensioenfonds. Denk aan de inzet van de relatiemanager, uitgave van een verkort jaarverslag, het plaatsen van berichten op de nieuwe LinkedIn bedrijfspagina en het opstellen van een mediaprotocol. In november was het pensioenfonds aanwezig met een stand op de Vakbeurs Recreatie in Hardenberg en bezocht het pensioenfonds de regiobijeenkomsten van RECRON (nu: HISAWA-RECRON). Verder was het pensioenfonds aanwezig bij de Gastvrijheidstop van FNV Recreatie en de Zwembadbrandedag. Het geplande werkgeveersevent heeft helaas geen doorgang kunnen vinden omdat er te weinig aanmeldingen waren. Op basis hiervan is een enquête uitgevoerd. Op basis van de uitkomsten hebben we besloten in 2020 opnieuw een evenement te organiseren met een aangepaste opzet.

Persoonlijk en relevant

Het pensioenfonds zet regelmatig ijkpersonen in en communiceert op het moment dat dit het meest relevant is. Onze pensioenuitvoeringsorganisatie van het pensioenfonds voert klantreizen uit. Daarin wordt de ervaring van de deelnemers en werkgevers met de dienstverlening onderzocht en suggesties voor verbeteringen gedaan. Het pensioenfonds werkt daar actief aan mee. Op basis van de inzichten heeft het pensioenfonds de welkomstinformatie bij de klantreis 'Verplichte aansluiting' gastvrij gemaakt.

Daarnaast heeft het pensioenfonds in 2019 gewerkt met een voorbrief bij het UPO met een samenvatting van de belangrijkste informatie (gelaagdheid).

In 2019 heeft de pensioenuitvoeringsorganisatie alle SLA's voor de bereikbaarheid van de website, de frontoffice en reactietijden op vragen behaald.

Tot slot is extra aandacht besteed aan het ANW-pensioen vanwege de lagere opbouw.

Digitalisering

In 2019 het pensioenfonds diverse activiteiten verricht om e-mailadressen te verzamelen. De ambitieuze doelstelling van een stijging van 20% is niet gehaald. Daarom wordt dit wederom een belangrijk aandachtspunt in 2020. Het aantal volgers op LinkedIn is gedurende het jaar met 28% gestegen. Ten opzichte van 2018 is het totale bezoek aan de website gedaald. De doorklikratio van de nieuwsbrieven is

licht gestegen ten opzichte van vorig jaar. Dit kan duiden op een behoefte aan relevante informatie dat wordt 'gebracht' ten opzichte van 'haal informatie' zoals de website.

Communicatie regulier

Net als in voorgaande jaren heeft het pensioenfonds in 2019 deelnemers en werkgevers geïnformeerd door middel van de reguliere (aanvullende en wettelijke) communicatie uitingen uit het communicatiejaarplan. Hieronder wordt een opsomming gegeven van zowel de aanvullende als wettelijke communicatie.

Aanvullende communicatie

- Gedrukte en digitale nieuwsbrief deelnemers en pensioengerechtigden: alle actieve deelnemers en pensioengerechtigden hebben in 2019 twee keer een nieuwsbrief ontvangen over diverse onderwerpen. Terugkerende items waren de financiële situatie en de oproep tot digitale communicatie.
- Digitale nieuwsbrief werkgevers: alle werkgevers hebben in 2019 in totaal vier keer een digitale mailing ontvangen over actuele onderwerpen.
- Mailing ANW-pensioen over de lagere opbouw bij deelnemers.
- Pensioendesk; de werkgevers- en deelnemersdesk zijn in 2019 samengevoegd omdat werkgevers soms meerdere vragen hebben en zich dan bij verschillende desks moeten melden. Daarnaast biedt het de medewerkers van de frontoffice een totaalbeeld waardoor ze vragen van beide partijen beter kunnen beantwoorden.

Wettelijke communicatie

- Diverse procesbrieven: in 2019 zijn alle deelnemers en werkgevers doorlopend geïnformeerd door middel van diverse wettelijk voorgeschreven procesbrieven (stop- en startbrief, aansluitingsbrief, pensioneringsbrief, etc.).
- Website: op de website zijn verschillende nieuwsberichten gepubliceerd. Begin 2019 is de site volledig geactualiseerd op basis van de nieuwe rekenwaarden. Gedurende het jaar zijn er diverse (inhoudelijke) aanpassingen doorgevoerd.
- Uniform pensioenoverzicht deelnemers en slapers in juni 2019 en pensioengerechtigden in augustus: alle deelnemers, slapers en pensioengerechtigden hebben het uniform pensioenoverzicht ontvangen. Dit jaar is voor de eerste keer een extra voorbrief toegevoegd.
- Uitkeringsmailing: alle pensioengerechtigden hebben begin 2019 een overzicht van hun pensioenuitkering ontvangen.

3 Bestuursbeleid

Het bestuur bepaalt het beleid van het pensioenfonds, en voert dit beleid ook uit. Het bestuur van het pensioenfonds bestaat uit vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers in de recreatiebranche. Het bestuur bestuurt op basis van de regels voor governance en medezeggenschap die onder andere zijn vastgelegd in de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Daarnaast is de Code Pensioenfondsen per 1 juli 2014 wettelijk verankerd. Het bestuur hanteert de Code en legt uit waar het van de code afwijkt. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het bestuursbeleid. Aan bod komen: zelfevaluatie en geschiktheid, compliance, principes voor beheerst beloningsbeleid, Code Pensioenfonds, diversiteitsbeleid, contact met AFM en DNB en de aanbevelingen n.a.v. jaarwerk.

3.1 Zelfevaluatie en geschiktheid

Bij zelfevaluatie gaat het om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en/of te verbeteren. Op 13 februari 2020 heeft een collectieve zelfevaluatie plaatsgevonden. Het proces rondom de besluitvorming premie 2020 stond hierbij centraal. Ook is stilgestaan bij het functioneren van het dagelijks bestuur.

Daarnaast zijn functioneringsgesprekken gevoerd tussen de leden van het bestuur en de voorzitter van het pensioenfonds.

Het bestuur concludeert dat de gehouden individuele functioneringsgesprekken en de collectieve zelfevaluatie zinvol zijn geweest. Er zijn goede suggesties naar voren gekomen die het bestuur in 2020 gaat oppakken. Het bestuur is van mening dat de kwaliteit van het bestuur goed is.

Het pensioenfonds beschikt over een geschiktheidsplan waarin is vastgelegd over welke deskundigheid de individuele bestuursleden en het bestuur als geheel (moeten) beschikken en op welke wijze de deskundigheid wordt bevorderd. Hierbij zijn de uitgangspunten van de Beleidsregel geschiktheid, de Handreiking geschikt pensioenfondsbestuur van de Pensioenfederatie en de visie en uitgangspunten van het bestuur leidend geweest. Uitgangspunt is dat de bestuursleden over voldoende kennis, inzicht en oordeelsvorming beschikken om hun taken te volbrengen. Ook is er aandacht voor de competenties van de individuele bestuursleden en het bestuur als geheel. In het geschiktheidsplan worden de actuele en geambieerde geschiktheidsniveaus beschreven.

Een opleidingsplan en opleidingsregister maken ook deel uit van het geschiktheidsplan. De wereld verandert immers en de aanwezige deskundigheid moet op niveau worden gehouden.

Daarom kunnen de bestuursleden specifieke pensioenopleidingen volgen en wonen bestuursleden geregeld themabijeenkomsten van de Pensioenfederatie, DNB, de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en andere partijen bij. Tijdens de bestuursvergaderingen wordt de opgedane kennis en informatie-uitwisseling met collegae pensioenfondsbestuurders gedeeld.

Voor 2019 is bepaald dat in ieder geval aandacht wordt besteed aan vermogensbeheer en risicomanagement. In 2019 hebben verschillende beleidsdagen plaatsgevonden met de onderwerpen vermogensbeheer en risicomanagement.

Om de kwaliteit van zijn functioneren te kunnen waarborgen werkt het pensioenfonds met functieprofielen voor bestuursleden, leden van de raad van toezicht, de voorzitter van de raad van toezicht en leden van het verantwoordingsorgaan. De functieprofielen worden per vacature specifiek ingevuld op basis van de op dat moment benodigde competenties en complementariteit. Deze profielen worden verstrekt aan de voordragende en benoemende organisaties en dienen als leidraad bij de voordracht en benoeming van nieuwe bestuursleden. Potentiële kandidaten kunnen zich op basis van het functieprofiel vooraf een volledig beeld vormen van de functie, de gevraagde inzet en deskundigheid, functie-eisen en verantwoordelijkheden. In 2019 hebben er twee herbenoemingen in het bestuur plaatsgevonden en heeft het bestuur een lid van het dagelijks bestuur benoemd. Begin 2020 is een bestuurslid teruggetreden vanwege einde dienstverband met de voordragende organisatie. Meer informatie is te vinden in bijlage 1 van dit bestuursverslag.

3.2 Compliance

Onder compliance wordt het geheel van maatregelen verstaan dat zich richt op de implementatie, handhaving en naleving van externe wet- en regelgeving, alsmede op interne procedures en gedragsregels om te voorkomen dat de reputatie en de integriteit van het pensioenfonds wordt aangetast. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving.

Het pensioenfonds hecht belang aan een deugdelijk pensioenfondsbestuur en een goede naleving van interne en externe regels. Het pensioenfonds ziet compliance als een onmisbare schakel in de missie om de belangen van deelnemers optimaal te behartigen.

Gedragscode

Het pensioenfonds heeft een gedragscode die wordt nageleefd door de leden van het bestuur, de raad van toezicht, het verantwoordingsorgaan, de toehoorders en andere aan het pensioenfonds verbonden personen. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen teneinde belangenconflicten tussen het pensioenfonds en betrokkenen in privé te voorkomen. Daarnaast staat in de gedragscode hoe moet worden omgegaan met vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds. De gedragscode bevordert de transparantie en zorgt ervoor dat alle betrokkenen, ook voor hun eigen bescherming, duidelijk weten wat wel en niet geoorloofd is. Elke betrokkene verklaart schriftelijk de gedragscode te zullen naleven. De gedragscode van het pensioenfonds is in lijn met de modelgedragscode van de Pensioenfederatie.

In 2019 is bij de evaluatie van de uitbestedingspartijen aan de uitbestedingspartijen gevraagd te verklaren dat de gedragscode van de betreffende uitbestedingspartij minimaal gelijkwaardig is aan het pensioenfonds. De conclusie is dat alle uitbestedingspartijen een gedragscode hanteren die minimaal gelijkwaardig is aan het pensioenfonds.

Compliance officer

Op grond van de Pensioenwet en de Wet op het financieel toezicht dient het pensioenfonds een beheerste en integere bedrijfsvoering te waarborgen en een compliance officer aan te wijzen. De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van deze wetten als ook de interne procedures en gedragsregels zoals de gedragscode van het pensioenfonds. De compliance officer heeft in 2020 de naleving van de gedragscode over 2019 door de verbonden personen beoordeeld en gerapporteerd aan het bestuur. De compliance-werkzaamheden worden uitgevoerd door Holland Van Gijzen Advocaten en Notarissen LLP.

Het bestuur legt over compliance elk jaar verantwoording af aan alle betrokkenen door middel van dit jaarverslag.

De compliance officer geeft in het rapport over 2019 aan dat de gedragscode grotendeels is nageleefd. Van één Insider heeft de compliance officer geen jaaroverzicht(en) ontvangen. Om deze reden zijn de persoonlijke transacties van deze Insider niet meegenomen in de toetsing. Meer informatie over het rapport van de compliance officer is te lezen in hoofdstuk 6.

Implementatie AVG

Het bestuur en de uitbestedingspartijen van het pensioenfonds zijn in 2018 intensief bezig geweest met de implementatie van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Het pensioenfonds heeft nu een privacy beleid en archiefbeleid, een verwerkingsregister en houdt een datalekkenregister bij. Met de uitbestedingspartijen die persoonsgegevens van het pensioenfonds verwerken zijn verwerkersovereenkomsten gesloten. In 2019 is de AVG volledig geïmplementeerd.

Implementatie IORP II

De Implementatiewet van de IORPII-richtlijn is op 13 januari 2019 in werking getreden. Het doel van de IORP II-richtlijn is het bevorderen van de verdere ontwikkeling van pensioenen in de Europese Unie. De wet bevat bepalingen over informatieverstrekking en transparantie, sleutelfuncties (risicobeheer, actuariële functie en interne audit), een eigenrisicobeoordeling, uitbesteding, beloningsbeleid, ESG-aspecten, stresstest, de bewaarfunctie, internationale collectieve waardeoverdracht en bevoegdheden van en samenwerking tussen toezichthouders.

Het bestuur heeft vastgesteld dat de bepaling over de aanstelling van sleutelfunctiehouders en –vervullers een grote impact betekent voor het pensioenfonds. Het bestuur heeft in 2019 meerdere malen gesproken over de specifieke invulling van de governance n.a.v. IORP II voor het pensioenfonds. Over de door het bestuur vastgestelde invulling is gesproken met DNB.

Bij de invulling van de governance n.a.v. IORP II hanteert het bestuur de volgende uitgangspunten:

- Invulling binnen het bestuur;
- Proportionaliteit;
- Kostenefficiëntie;
- Pragmatisch.

Met de invoering van de sleutelfuncties heeft het pensioenfonds per 1 januari 2020 een tweedelijns risicocommissie ingesteld. Daarnaast is de aansluitings- en vrijstellingscommissie per 1 januari 2020 komen te vervallen. Meer informatie hierover is opgenomen in bijlage 1.

Risicobeheer functie

Het houderschap van de sleutelfunctie risicobeheer is belegd bij een bestuurslid. De heer Vincken, bestuurslid en tevens lid dagelijks bestuur, is beoogd sleutelfunctiehouder Risicobeheer. De vervulling van de sleutelfunctie risicobeheer is belegd bij Montae & Partners.

Risicobeheer is een rol in het bestuurlijke proces. Door het houderschap in het bestuur te beleggen wordt expliciet invulling gegeven aan de toetsing van besluiten aan de risicokaders van het pensioenfonds. Hierdoor is geborgd dat de houder optimaal geïnformeerd is.

Verankering van de sleutelfunctiehouder Risicobeheer binnen de pensioenfondsorganisatie

De sleutelfunctie Risicobeheer is in de statuten, de ABTN en een functieprofiel beschreven. Daarnaast draagt het pensioenfonds er zorg voor dat de houder toegang heeft tot alle informatie die noodzakelijk is om de functie te kunnen uitoefenen. Het dagelijks bestuur is het aanspreekpunt van de sleutelfunctiehouder voor wat betreft uitbesteding van de vervullersfunctie, planning, budget en voortgangsbewaking.

Borging onafhankelijkheid beoogde sleutelfunctiehouder Risicobeheer

De onafhankelijkheid van de sleutelfunctiehouder Risicobeheer is als volgt gewaarborgd.

- Er is sprake van een scheiding tussen uitvoering en controle van de werkzaamheden inzake de Sleutelfunctie.
- De sleutelfunctiehouder Risicobeheer is geen lid van de Beleggingsadviescommissie.
- Het sleutelfunctiehouderschap Risicobeheer wordt niet gecombineerd met een andere sleutelfunctie binnen het pensioenfonds.
- De Sleutelfunctiehouder geniet voldoende rechtsbescherming. Dit zal onder meer geregeld worden in het incidentenbeleid van het pensioenfonds.

Interne Auditfunctie

Het houderschap van de sleutelfunctie interne audit is belegd bij een bestuurslid. De heer Van Straten is beoogd sleutelfunctiehouder Interne Audit. Het bestuur heeft hierbij mede in aanmerking genomen, dat de heer Van Straten ook beoogd sleutelfunctiehouder is bij een ander pensioenfonds dat de pensioenuitvoering heeft uitbesteed aan TKP. Naar het oordeel van het bestuur kan dit synergievoordelen opleveren.

De vervulling van de sleutelfunctie interne audit wordt belegd bij KPMG.

Ook interne audit is een rol in het bestuurlijke proces en daarom ligt het niet voor de hand het houderschap uit te besteden. Het bestuur blijft hiermee voor wat betreft de audit werkzaamheden de regie voeren en bepaalt de focus voor de processen die bekeken worden.

Verankering van de sleutelfunctiehouder Interne Audit binnen de pensioenfondsorganisatie

De sleutelfunctie Interne Audit is in de statuten, de ABTN en een functieprofiel beschreven. Daarnaast draagt het pensioenfonds er zorg voor dat de sleutelfunctiehouder toegang heeft tot alle informatie die noodzakelijk is om de functie te kunnen uitoefenen. Bovendien woont de sleutelfunctiehouder Interne Audit als standing invitation, eenmaal per jaar, vergaderingen van de commissie (de Beleggingsadviescommissie en Risicocommissie) en het dagelijks bestuur bij. Het dagelijks bestuur is het aanspreekpunt van de sleutelfunctiehouder voor wat betreft uitbesteding van de vervullersfunctie, planning, budget en voortgangsbewaking.

Borging onafhankelijkheid beoogde sleutelfunctiehouder Interne Audit

De onafhankelijkheid van de sleutelfunctiehouder Interne Audit is ten minste als volgt geborgd:

- Er is sprake van een scheiding tussen uitvoering en controle van de werkzaamheden inzake de Sleutelfunctie.
- De sleutelfunctiehouder Interne Audit is geen lid van de Beleggingsadviescommissie of de Risicocommissie.

- Het sleutelfunctiehouderschap Interne Audit wordt niet gecombineerd met een andere sleutelfunctie binnen het pensioenfonds.
- De sleutelfunctiehouder geniet voldoende rechtsbescherming. Dit zal onder meer geregeld worden in het incidentenbeleid van het pensioenfonds.

Actuariële functie

Het bestuur heeft gekozen voor een invulling van het houderschap en vervuller, middels uitbesteding, door de certificerend actuaaris van het pensioenfonds. Deze invulling vereist geen extra (actuariële) deskundigheid in het bestuur. Bovendien zijn de werkzaamheden van de certificerend actuaaris en de (nieuwe) actuariële sleutelfunctie grotendeels overlappend. De verwachting is dat deze invulling daarmee het meest (kosten)efficiënt is.

Verankering van de sleutelfunctiehouder Actuarieel binnen de pensioenfondsorganisatie

De sleutelfunctie Actuarieel is in de statuten en de ABTN beschreven en is vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst. Daarnaast draagt het pensioenfonds er zorg voor dat de houder toegang heeft tot alle informatie die noodzakelijk is om de functie te kunnen uitoefenen. Het dagelijks bestuur is het aanspreekpunt van de sleutelfunctiehouder voor wat betreft planning, budget en voortgangsbewaking.

Borging onafhankelijkheid van de sleutelfunctiehouder Actuarieel

De onafhankelijkheid van de sleutelfunctiehouder is als volgt geborgd.

- Het sleutelfunctiehouderschap Actuarieel wordt niet gecombineerd met een andere sleutelfunctie binnen het pensioenfonds.
- De sleutelfunctiehouder Actuarieel is geen lid van de Beleggingsadviescommissie en Risicocommissie.
- De sleutelfunctiehouder geniet voldoende rechtsbescherming. Dit zal onder meer geregeld worden in het incidentenbeleid van het pensioenfonds.

Geschiktheidseisen sleutelhouders Risicobeheer en Interne Audit

De sleutelhouders risicobeheer en interne audit dienen binnen de door DNB uitgestelde termijn te voldoen aan de geschiktheidseisen en te beschikken over de benodigde kennis en ervaring alsmede te voldoen aan de betrouwbaarheidseisen. Voor Pensioenfonds Recreatie zal de toetsing tot 1 september 2020 kunnen worden uitgesteld.

Goedkeuring DNB

Het pensioenfonds dient de inrichting van de sleutelfuncties ter goedkeuring voor te leggen aan DNB. Het betreft hier de opzet van het houderschap van de sleutelfuncties en niet op de vervulling van de werkzaamheden binnen het pensioenfonds.

Het pensioenfonds heeft op 21 januari 2020 DNB geïnformeerd over de wijze waarop het pensioenfonds de sleutelfuncties wenst in te richten. Op 30 januari 2020 heeft DNB tijdens het jaarlijks gesprek met het bestuur, ondersteund middels een brief, laten weten akkoord te zijn met de wijze waarop het pensioenfonds invulling heeft gegeven aan de opzet van de governance als gevolgd van IORP II.

Implementatie Wet waardeoverdracht klein pensioen

Per 1 januari 2019 is de Wet waardeoverdracht klein pensioen ingegaan. Deze wet maakt automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen naar de nieuwe pensioenuitvoerder van de deelnemer mogelijk. Hele kleine pensioenen (maximaal € 2 bruto per jaar) die ontstaan vanaf 2019 vervallen automatisch. Het bestuur heeft in 2018 vanwege de nieuwe wetgeving de volgende besluiten genomen, die vanaf 2019 ingaan:

Vervallen kleine pensioenen

Kleine pensioenen (maximaal € 2 bruto per jaar) die zijn ontstaan vóór 1 januari 2019 komen te vervallen tenzij de betreffende gewezen deelnemer vóór 1 januari 2019 zich heeft gemeld bij het pensioenfonds. De waarde (€ 43.876) van deze vervallen pensioenen is toegewezen aan de algemene middelen van het pensioenfonds. Het bestuur heeft bij dit besluit het belang dat de gewezen deelnemer heeft bij het behoud van het kleine pensioen afgewogen tegen de kosten van het administreren van en communiceren over de aanspraak. Die kosten zouden (direct dan wel indirect) worden gedragen door alle belanghebbenden.

Automatische waardeoverdracht klein pensioen

Het pensioenfonds gaat vanaf 1 januari 2019 automatische uitgaande waardeoverdrachten van kleine pensioenen uitvoeren. Indien de hoogte van het opgebouwde pensioen tussen de € 2 en € 484,09 bruto per jaar bedraagt, wordt het pensioen automatisch overgedragen naar het nieuwe pensioenfonds. Dit geldt voor de kleine pensioenen die op of na 1 januari 2018 zijn ontstaan. Het bestuur heeft dit besluit

genomen, omdat de kans op een periodieke uitkering vanaf pensioendatum, en daarmee het behoud van de pensioenbestemming, groter is wanneer kleine pensioenen worden samengevoegd. Ook is gekeken naar de kosten van een automatische uitgaande waardeoverdracht in vergelijking met de kosten die worden gemaakt wanneer het kleine pensioen niet wordt overgedragen.

Het pensioenfonds heeft nog geen besluit genomen over de kleine pensioenen die zijn ontstaan vóór 1 januari 2018. Nadat de kosten hiervoor inzichtelijk zijn gemaakt, zal het bestuur hier een besluit over nemen.

3.3 Principes voor beheerst beloningsbeleid

Het pensioenfonds onderschrijft de Principes voor beheerst beloningsbeleid.

Het doel van deze Principes is 'perverse beloningsprikkel' bij financiële ondernemingen en pensioenfondsen tegen te gaan. De bestuursleden ontvangen voor de reguliere werkzaamheden een vaste vergoeding op jaarbasis op basis van 1 dag beschikbaarheid per week. De richtlijnen van de Pensioenfederatie zijn betrokken bij het vaststellen van de hoogte van de vergoeding. De voorzitter en lid dagelijks bestuur ontvangen een hogere vergoeding vanwege een beschikbaarheid van 2,5 respectievelijk 1,75 dag per week. Voor incidentele werkzaamheden ontvangen de bestuursleden een incidentele vergoeding welke voldoet aan de SER-normen. Bestuursleden hebben alleen recht op een incidentele vergoeding indien dit vooraf is goedgekeurd door de raad van toezicht. De leden van de raad van toezicht van het pensioenfonds ontvangen een vaste jaarlijkse vergoeding. De leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen een vacatievergoeding per vergadering. Door de invoering van IORP II is het beloningsbeleid op 31 januari 2019 geactualiseerd.

De uitwerking van het beloningsbeleid is op 12 december 2019 geactualiseerd.

De Principes voor beheerst beloningsbeleid hebben voor het pensioenfonds zelf weinig gevolgen. Beheerst belonen is ook onderdeel van het uitbestedingsbeleid van het pensioenfonds. Het pensioenfonds wendt haar invloed aan om ook van haar dienstverleners gedaan te krijgen dat zij de Principes naleven. Het pensioenfonds wijst partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed op de Principes en verzoekt hen zich hieraan te houden. Bij het aangaan van nieuwe uitbestedingsrelaties wordt op dit punt vooraf getoetst. De uitgangspunten en de beloningen zijn tevens opgenomen in de ABTN van het pensioenfonds.

3.4 Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen werkt volgens het 'pas toe of leg uit'-principe. Het pensioenfonds heeft bij de implementatie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen de Code Pensioenfondsen meegenomen bij haar besluitvorming en volgt de principes van de Code.

De Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid hebben de Code Pensioenfondsen in 2018 geactualiseerd. De Code is allereerst compacter vormgegeven. Daarnaast zijn de normen logisch gerubriceerd naar acht thema's.

Het bestuur heeft op enkele punten besloten af te wijken van de Code. Wij lichten de afwijkingen in 2019 hieronder toe.

Thema kwaliteit nastreven

- De Code kent als belangrijk principe bij besluitvorming dat elk bestuurslid stemrecht heeft. Dit is bij het pensioenfonds eveneens het geval. Nu de werkgeversgeleding sinds 1 juli 2014 drie leden kent en de geleding van werknemers/pensioengerechtigden vier leden heeft, ontstond behoefte aan een 'gewogen stemverhouding' om recht te blijven doen aan het uitgangspunt van paritair samengesteld bestuur. Door de gewogen stemverhouding hebben de werkgeversleden evenveel 'stemkracht' als de bestuursleden die de werknemers/pensioengerechtigden vertegenwoordigen. Deze gewogen stemverhouding is voorgelegd aan DNB. DNB heeft aangegeven akkoord te zijn met de gewogen stemverhouding van het pensioenfonds omdat er sprake is van een uitzonderlijke samenstelling van het bestuur (op basis van het deelnemersbestand).

Thema zorgvuldig benoemen

- De Code heeft als norm dat de maximale zittingsduur van een bestuurslid 12 jaar is. Het bestuur van het pensioenfonds is het niet eens met de Code als het gaat om het aanbrengen van dit

maximum. Bij een herbenoeming van bestuursleden spelen naast continuïteit, zeer nadrukkelijk, bewaking van kennis en kunde en ervaring in de sector binnen het team een belangrijke rol. Het toepassen van een maximum wordt als niet passend ervaren. Het pensioenfonds kent daarom voor bestuursleden een zittingstermijn van vier jaar en zijn onbeperkt herbenoembaar. Elke herbenoeming vergt een weloverwogen besluit. Hierbij wordt meegewogen de bestuurlijke continuïteit, het functioneren van het bestuurslid en de betrokkenheid bij en kennis van de verschillende (deel)sectoren en bestuurlijke ervaring.

- Volgens de Code zou benoeming van leden van de raad van toezicht moeten plaatsvinden na een bindende voordracht door het verantwoordingsorgaan. Het bestuur heeft ervoor gekozen dat het verantwoordingsorgaan een adviesrecht heeft bij benoemingen van de leden van de raad van toezicht en daarmee ook bij een eventueel ontslag van leden van de raad van toezicht. Het bestuur is van mening dat een adviesrecht beter aansluit bij de andere (advies)bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan. Bovendien vraagt het werven en selecteren van kandidaten voor de raad van toezicht een bepaalde setting waarvoor het verantwoordingsorgaan niet is ingericht. Dit is in 2015 besproken met het verantwoordingsorgaan en het verantwoordingsorgaan deelt de visie van het bestuur.
- Volgens de Code benoemt het bestuur een lid van het verantwoordingsorgaan. Dit strookt echter niet met hetgeen hierover is vastgelegd in de Pensioenwet. Op grond van de Pensioenwet is benoeming, voor zover er geen verkiezingen zijn gehouden, voorbehouden aan de verenigingen. In de statuten van het pensioenfonds is vastgelegd dat leden van het verantwoordingsorgaan worden benoemd door de werkgevers- en werknemersverenigingen. Aangezien de Pensioenwet voorrang heeft op de Code Pensioenfondsen heeft het bestuur besloten deze bepaling ongewijzigd te laten.

Vooralsnog ziet het bestuur geen aanleiding om bovenstaande zienswijzen aan te passen.

Ondanks het pas-toe-of-leg-uit karakter van de Code Pensioenfondsen zijn er normen in de Code die altijd dienen worden te toegelicht in het bestuursverslag. Deze normen zijn hieronder opgenomen met een verwijzing naar de toelichting in het jaarverslag.

Rapportagenorm	Voldoet het pensioenfonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
<p>Norm 5 Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.</p>	Ja	Het bestuur beschrijft in het bestuursverslag bij de betreffende beleidsonderwerpen het beleid dat het in 2019 voerde, de gerealiseerde uitkomsten van dat beleid en de beleidskeuzes die het bestuur maakte.
<p>Norm 31 De samenstelling van pensioenfondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.</p>	Ja	Het bestuur rapporteert in hoofdstuk 3.1 over de zelfevaluatie en geschiktheid, in hoofdstuk 3.5 over het diversiteitsbeleid en in bijlage 1 over de samenstelling van pensioenfondsorganen.
<p>Norm 33 In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.</p>	Ja	In hoofdstuk 3.5 wordt gerapporteerd over het stappenplan om de diversiteit te bevorderen en in bijlage 1 over de samenstelling van pensioenfondsorganen.

Norm 47

Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitvoering van zijn taak. Ja

De raad van toezicht/ betreft de Code bij de uitvoering van zijn taak en rapporteert hierover in zijn rapportage.

Norm 58

Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie. Ja

In 1.3 worden de doelstellingen 2019 beschreven. In hoofdstuk 1.4 beschrijft het bestuur de missie, visie en kernwaarden van het pensioenfonds.

Norm 62

Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden. Ja

Het bestuur licht in hoofdstuk 2 'beleggingen' de overwegingen toe om maatschappelijk verantwoord te beleggen.

Norm 64

Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur. Ja

In hoofdstuk 3.2 rapporteert het bestuur over de naleving van de gedragscode en in hoofdstuk 3.1 over de zelfevaluatie van het bestuur.

Norm 65

Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien. Ja

In hoofdstuk 2.6 wordt gerapporteerd over de behandeling van klachten en geschillen.

3.5 Diversiteitsbeleid

De diversiteitsdoelstellingen voor 2019 zijn als volgt:

Bestuur	<ul style="list-style-type: none"> ■ minimaal 1 man, minimaal 1 vrouw ■ minimaal 1 lid boven en 1 lid onder de 40 jaar
Verantwoordingsorgaan	<ul style="list-style-type: none"> ■ minimaal 1 man, minimaal 1 vrouw ■ minimaal 1 lid boven en 1 lid onder de 40 jaar
Raad van Toezicht	<ul style="list-style-type: none"> ■ minimaal 1 man, minimaal 1 vrouw

Naast de diversiteitsdoelstellingen heeft het bestuur ook een ambitie uitgesproken:

Bestuur	Twee bestuursleden aan te stellen waarvan minimaal één onder de 40 jaar en minimaal één vrouw.
---------	--

Deze doelstellingen zijn vastgelegd in het diversiteitsbeleid van het pensioenfonds.

Om de diversiteit binnen het pensioenfondsbestuur te bevorderen en te implementeren heeft het bestuur een stappenplan diversiteit opgesteld. Naast het stappenplan diversiteitsbeleid heeft het pensioenfonds een beleid aspirant-bestuurder opgesteld. Door het beleid aspirant-bestuurder kan het pensioenfonds de diversiteitsdoelstellingen eerder realiseren.

De Code Pensioenfondsen stelt kwantitatieve normen aan de samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. In elk orgaan moeten zowel mannen als vrouwen plaats hebben, en zowel personen onder als boven de 40 jaar. Door het benoemen van een nieuw bestuurslid in 2018 kent het bestuur vanaf 12 april 2018 een vrouwelijk bestuurslid die jonger is dan 40 jaar. Het bestuur voldoet hierdoor in 2019 aan de diversiteitsdoelstelling van het bestuur van het pensioenfonds. In 2019 heeft het bestuur besloten een aspirant-bestuurder te benoemen namens de werkgevers. Deze aspirant-bestuurder is geboren in 1990 en daarmee jonger dan 40 jaar.

Het bestuur betreft de diversiteitsdiscussie breder dan alleen de pensioenfondsenorganen. Zo weegt het bestuur ook de diversiteit van adviseurs en pensioenfondsondersteuners die intensief en nauw bij het bestuur betrokken zijn. De ondersteuner vanuit het bestuursbureau, de vervuller sleutelfunctie Risicobeheer en het externe lid van de BAC zijn vrouwen. Het verantwoordingsorgaan bestaat op dit moment uit drie vrouwen en drie mannen.

De Raad van Toezicht bestond in 2019 uit één vrouw en twee mannen.

3.6 Contact met AFM en DNB

AFM

De AFM is als toezichthouder belast met het bevorderen van een zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten, waaronder het bewaken van de informatie die pensioenfondsen verschaffen ten aanzien van juistheid en begrijpelijkheid. Er is in het verslagjaar 2019 geen contact met AFM geweest.

DNB

DNB is als toezichthouder belast met het prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector. Het pensioenfonds legt daarom structureel alle wijzigingen in statuten, reglementen, ABTN en de jaarstukken voor aan DNB. Verder informeert het pensioenfonds DNB met de voorgeschreven rapportages periodiek over de financiële situatie van het pensioenfonds.

Contact met DNB

Er is reguliere correspondentie met de toezichthouder geweest in 2019. Zo heeft het pensioenfonds van DNB verschillende algemene brieven ontvangen over op dat moment actuele thema's voor pensioenfondsen. Dit zijn onder andere de toezichtthema's 2019, instructiebrieven over het indienen van het herstelplan, de ABTN en de haalbaarheidstoets. Specifieke brieven die het pensioenfonds heeft ontvangen zijn de goedkeuringsbrieven na het herbenoemen van bestuursleden en het akkoord op het door het pensioenfonds ingediende herstelplan. Ook zijn de wijzigingen van fondsdocumenten als pensioenreglement, uitvoeringsreglement en de ABTN gemeld aan DNB. Daarnaast heeft de voorzitter van het pensioenfonds de toezichthouder regelmatig geïnformeerd over de ontwikkelingen bij het pensioenfonds.

Over het verslagjaar 2019 heeft DNB op 30 januari 2020 tijdens het periodiek overleg gesproken met het gehele bestuur. Daarbij zijn o.a. de volgende zaken besproken:

- Ontwikkelingen in en om het pensioenfonds.
- Invulling IORP II
- Toezichtagenda 2020.
- Voortzetting dialoog over visie en strategiedocumenten.
- Dashboard DNB inclusief de risicoscores.

Er zijn in 2019 geen dwangsommen of boetes opgelegd aan het pensioenfonds.

3.7 Aanbevelingen n.a.v. jaarwerk 2018

Elk jaar geeft de certificerend actuaire, de accountant, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan adviezen/aanbevelingen n.a.v. het jaarwerk. Alle aanbevelingen worden in kaart gebracht en één keer per kwartaal wordt de voortgang in de bestuursvergadering besproken. De betreffende partijen worden geïnformeerd over de uitkomsten hiervan.

4 Risicomanagement beleid

Integraal risicomanagement

De wijze waarop het bestuur omgaat met integraal risicomanagement, het risicoraamwerk en de wijze waarop risicomanagement deel uitmaakt van het besturen van het pensioenfonds is vastgelegd in het beleidsdocument risicostrategie en risicobeleid. Een samenvatting van dit beleid is vastgelegd in de ABTN van het pensioenfonds.

Risicobereidheid

Bij de realisatie van de doelstellingen van het pensioenfonds wordt het bestuur geconfronteerd met risico's. Sommige risico's worden bewust gelopen en in andere situaties wil het pensioenfonds een zo minimaal mogelijk risico lopen. Hierbij maakt het bestuur van het pensioenfonds bewust onderscheid tussen financiële en niet-financiële risico's.

Financiële risico's

Het financieel beleid is onder te verdelen in premie-, toeslagen-, kortings- en beleggingsbeleid. Het bestuur heeft investment beliefs gedefinieerd die fungeren als uitgangspunt voor het beleggingsbeleid. Deze beliefs dienen als input voor de periodieke ALM studie welke even als periodieke scenario analyses plaatsvinden om nadere invulling te geven aan het toegestane risicobudget en de vaststelling van de strategische beleggingsportefeuille. Het toegestane risicobudget kan worden uitgedrukt in het vereist eigen vermogen waarbij een verdeling kan worden gemaakt naar verschillende onderliggende financiële risico's. De risicobereidheid van het bestuur ten aanzien van financiële risico's is behoudend.

Niet-financiële risico's

Ten aanzien van de niet-financiële risico's en de getroffen beheersmaatregelen streeft het pensioenfonds naar een kwalitatief hoogwaardige uitvoering van de organisatie van het pensioenfonds, waarbij minimaal voldaan wordt aan de wet- en regelgeving, zoveel als mogelijk wordt aangesloten bij de best practices in de pensioensector en hoge eisen worden gesteld aan de kwaliteit van de pensioenadministratie en het vermogensbeheer. De risicobereidheid van het bestuur ten aanzien van de niet-financiële risico's is laag.

Risicomanagementproces

Hieronder wordt het risicomanagementproces toegelicht. Dit beleid is vastgelegd in het risicostrategiedocument van het pensioenfonds. Het proces vindt volgens een vaste cyclus plaats:

STAP	Onderdeel	Toelichting
1	Risicostrategie	Het opstellen van de risicostrategie en hieraan gekoppeld de risicobereidheid
2	Identificatie risico's	Jaarlijkse update van de integrale risicoanalyse. Welke risico's hebben een hoge mate van prioriteit en worden het komende jaar opgepakt?
3	Bepalen en implementeren van beleid	Wat zijn de normen en beheersmaatregelen? Zijn er nieuw vastgestelde normen en beheersmaatregelen die moeten worden geïmplementeerd?
4	Monitoring en rapportage	Hoe wordt er over risico's gerapporteerd en op welke wijze vindt de monitoring plaats?

Het bestuur monitort de ontwikkelingen van (de beheersing van) de financiële en niet-financiële risico's aan de hand van een integrale risicomanagementrapportage, welke op kwartaalbasis door de vervuller risicobeheer wordt opgesteld en aangeleverd. De in deze rapportage verwerkte data wordt vanuit TKP Pensioen, Cardano, CACEIS en het bestuursbureau aangeleverd. De risicorapportage wordt vanaf 2020 besproken met de sleutelhouder risicobeheer, waarna de rapportage wordt voorgelegd en toegelicht aan het bestuur. Met de rapportage verkrijgt het pensioenfonds op integrale wijze managementinformatie en weet hiermee prioritering aan te brengen in de strategische jaaragenda.

Met de invoering van de sleutelfuncties heeft het pensioenfonds per 1 januari 2020 een tweedelijns risicocommissie ingesteld. Hierbij zijn de eerstelijns risicomanagement activiteiten, die (voor de invoering van IORP II) onder andere belegd waren bij het dagelijks bestuur komen te vervallen. De taken en bevoegdheden van deze risicocommissie zijn beschreven in een reglement risicocommissie.

Het pensioenfonds is zich ervan bewust dat naast het toedelen van verantwoordelijkheden ook de risicocultuur of het risicobewustzijn een kritische succesfactor is in het hebben van een goed integraal risicomanagementproces. De risicocultuur wordt doorlopend door het pensioenfonds benoemd en uitgedragen in de evaluatiegesprekken die het pensioenfonds houdt, de controle van het pensioenfonds op de naleving van de processen en door risicobewustzijn als vast onderwerp te maken in de jaarlijkse bestuursevaluatie. Verder worden gevraagde besluiten waar relevant voorzien van een risicoparagraaf, waarin alle risico's zijn genoemd.

Risico's 2019

Het pensioenfonds hanteert in haar beleidsdocument het FOCUS-model (voorheen FIRM-model) van DNB als basis voor de indeling op hoofdcategorie. In de jaarlijkse risicoanalyse identificeert het bestuur specifieke risico's waarvan de naamgeving en/of indeling niet per definitie overeenstemt met de FIRM risico-indeling. Omwille van de leesbaarheid en vergelijkbaarheid met andere pensioenfondsen wordt hieronder wel zoveel als mogelijk de FIRM indeling aangehouden. Het beleid is onderverdeeld in financieel en niet-financieel.

In 2019 is veel tijd en aandacht besteed aan de ICT-risico's, mede naar aanleiding van de Wet Algemene Verordening Gegevensverwerking en IORP II. Er is een uitgebreide IT-risicoanalyse uitgevoerd, er is beleid opgesteld en er is uitgebreid gekeken naar de organisatie van de pensioenuitvoerder. In 2019 is het IT-beleid verder geïmplementeerd en is eveneens besloten om een eigen bestuurlijke IT-omgeving in te richten. De implementatie hiervan vindt in 2020 plaats.

Het bestuur heeft beheersmaatregelen gedefinieerd om de risico's goed te beheersen. Daarnaast zijn nog aanvullende getroffen beheersmaatregelen per risicocategorie. In de volgende tabel wordt hier nader op ingegaan. Voor alle risicocategorieën zijn de belangrijkste ontwikkelingen en maatregelen over 2019 beschreven. Indien het risico niet wordt geaccepteerd, zijn aanvullende maatregelen vastgesteld:

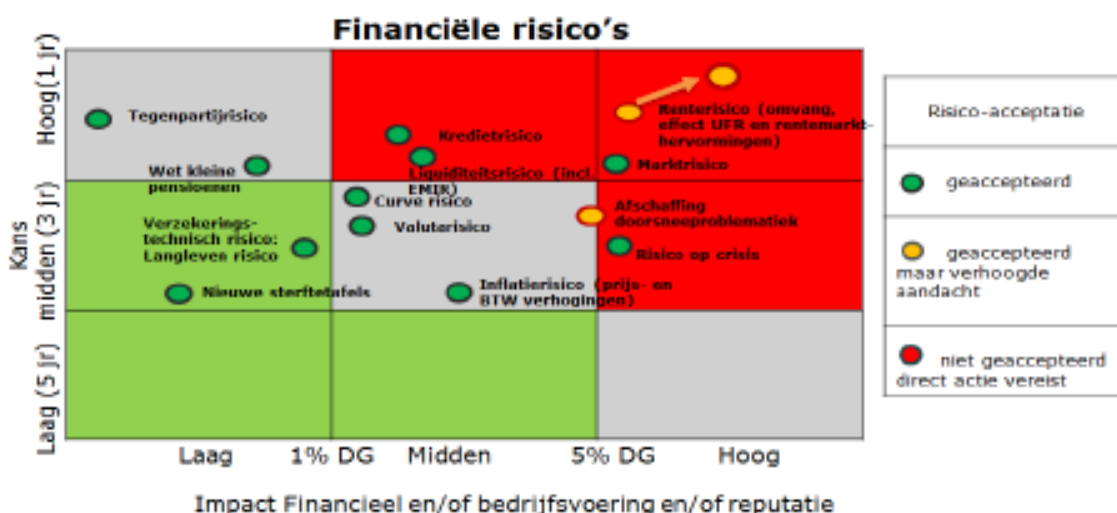
Risicocategorie	Belangrijkste ontwikkelingen 2019	Ontwikkeling risico	Aanvullende maatregel?
Matching/rente	Het renterisico wordt voor 44% afgedekt. Het pensioenfonds heeft de effectiviteit van de beheersmaatregelen inzake het renterisico getoetst.	Door de gedaalde rente is tweemaal een trigger geraakt en de afdekking verlaagd naar 44% (van 60%).	Er zijn geen aanvullende maatregelen nodig
Marktrisico	In 2019 is de allocatie naar aandelen verlaagd ten laste van hypotheke, bedrijfsobligaties en Asset Backed Securities ('ABS'). Hiermee zijn verdere stappen gezet in het meer robuust maken van de beleggingsportefeuille.	De impact op het marktrisico is (in 2018) bekeken in een ALM en portefeuilleconstructie studie. De wijzigingen hebben geen significant op het strategisch risicoprofiel en laten een kleine verbetering in het risico-/rendementsprofiel zien.	Bij de andere invulling van de categorie bedrijfsobligaties en de toevoeging van asset-backed securities, is de monitoring uitgebreid.

Kredietrisico	<p>In 2019 is de verhoogde allocatie naar hypotheek ingevuld (van 15% naar 20% van de totale portefeuille). De categorie bedrijfsobligaties is vervangen door een allocatie naar met meer risicovolle bedrijfsobligaties (met een lagere gemiddelde rating) en Asset Backed Securities, ten laste van de allocatie naar aandelen.</p>	<p>Het kredietrisico is licht toegenomen door de hogere allocatie naar hypotheek en de andere invulling van de categorie credits. Dit is gecompenseerd door een verlaging van het marktrisico (a.g.v. van een kleinere allocatie naar aandelen).</p>	<p>Bij de andere invulling van de categorie bedrijfsobligaties en de toevoeging van asset-backed securities, is de monitoring uitgebreid.</p>
Verzekeringstechnisch risico	<p>In het vierde kwartaal 2018 is de overgang naar actuele prognosetafels en ervaringssterftemodel geïmplementeerd. Tot 1 januari 2020 was het Anw-pensioen herverzekerd.</p>	<p>Het verzekeringstechnisch risico is als geheel gelijk gebleven. Het huidige risico wordt geaccepteerd.</p>	<p>Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.</p>
Omgevingsrisico	<p>Het omgevingsrisico neemt toe door nieuwe wetgeving en de ontwikkelingen binnen de sector Recreatie.</p>	<p>Het risico wordt beheerst door het opstellen en implementeren van het programma #Gastvrij Pensioenfondsen.</p>	<p>Het pensioenfonds is bezig met het uitvoeren van het programma #Gastvrij Pensioenfondsen. Hiervoor is o.a. een relatiemanager aangesteld. Via de Pensioentafel vinden er gesprekken plaats met sociale partners. Verdere aanvullende maatregelen zijn niet benodigd.</p>
Operationeel risico	<p>Het bestuur heeft als aanvullende beheersmaatregel vastgesteld het beschrijven en vastleggen van procesbeschrijvingen (AO/IC). Het pensioenfonds heeft de effectiviteit van de beheersmaatregelen inzake het aansluitingsproces getoetst.</p>	<p>Het risico is kleiner geworden door het opstellen van procesbeschrijvingen en het toetsen van de werking van deze procesbeschrijvingen</p>	<p>De procesbeschrijvingen zijn in 2018 geëvalueerd. Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.</p>
Uitbestedingsrisico	<p>In 2019 hebben alle uitbestedingspartijen verklaard dat hun gedragscode minimaal gelijkwaardig is aan die van het pensioenfonds. Daarnaast heeft de jaarlijkse evaluatie van de uitbestedingspartijen plaatsgevonden.</p>	<p>Door een gestructureerde opzet van de evaluatie van uitbestedingspartijen wordt dit risico beter beheerst. Het aantal uitbestedingspartijen (vermogensbeheerders) neemt toe, wat het risico iets doet toenemen.</p>	<p>Met de custodian zijn nadere afspraken gemaakt over de werkafspraken en de rapportage hierover. Met de nieuwe vermogensbeheerders zijn rapportage afspraken gemaakt.</p>
IT-risico	<p>In 2018 is een uitgebreide IT-risicoanalyse uitgevoerd, is een IT-beleid opgesteld en is gestart met het toetsen van het IT-beleid van</p>	<p>Met de toegenomen digitalisering, is IT en met name cyberrisico een groeiend IT-risico.</p>	<p>Het in 2018 vastgestelde IT-beleid is in 2019</p>

	<p>de pensioenuitvoerder aan dit IT-beleid. In 2019 vindt de verdere implementatie plaats.</p> <p>Cyber risico onderscheidt zich van andere IT-risico's doordat er sprake is van kwaadwillende externe partijen die zich richten op het stelen, verstoren of wijzigen van (klant)data in IT-systemen.</p>	<p>Daarnaast wordt er veel aandacht besteed aan informatiebeveiliging.</p> <p>Het pensioenfonds heeft besloten een eigen bestuurlijke IT-omgeving in te richten.</p>	<p>verder geïmplementeerd.</p> <p>Er is gestart met een selectieproces voor een bestuurlijke IT-omgeving. Dit wordt in 2020 geïmplementeerd.</p>
Integriteitsrisico	<p>Net als voorgaande jaren heeft het bestuur n.a.v. een uitvraag aan verbonden personen vastgesteld dat in 2019 geen sprake was van (schijn van) belangenverstremgeling. Het pensioenfonds heeft aanvullende controles uitgevoerd in het kader van de Sanctiewetgeving. De Systematische Integriteit Risicoanalyse is in 2019 wederom geüpdatet.</p>	<p>Het huidige risiconiveau wordt geaccepteerd.</p>	<p>Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.</p>
Juridisch risico	<p>In 2019 is een aantal fondsdocumenten geactualiseerd. Alle fondsdocumenten voldoen aan wet- en regelgeving. Daarnaast zijn in het kader van AVG een aantal fondsdocumenten opgesteld / aangescherpt zoals het archiefbeleid, beleid datalekken en een Privacyreglement</p>	<p>Het juridisch risico is in 2019 iets toegenomen.</p>	<p>In 2018 is de gewijzigde wetgeving zoals MiFID en AVG geïmplementeerd. Eind 2018 is gestart met de implementatie van IORP II. Dit traject wordt in 2020 afgerond.</p>

Uitkomsten jaarlijkse risicoanalyse 2019

De uitkomsten van de jaarlijkse risicoanalyse en de separate IT-risicoanalyse zijn grafisch als volgt weer te geven:

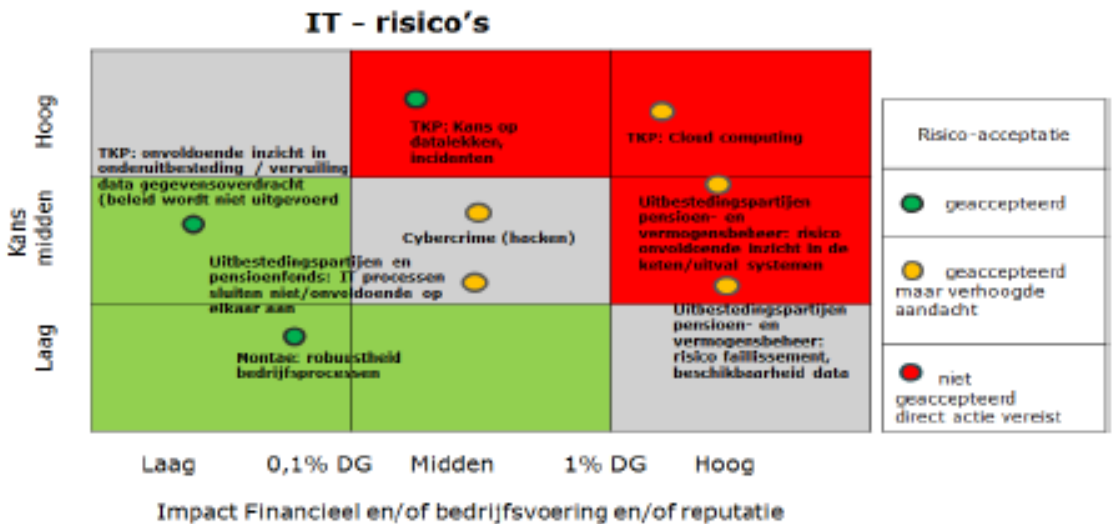
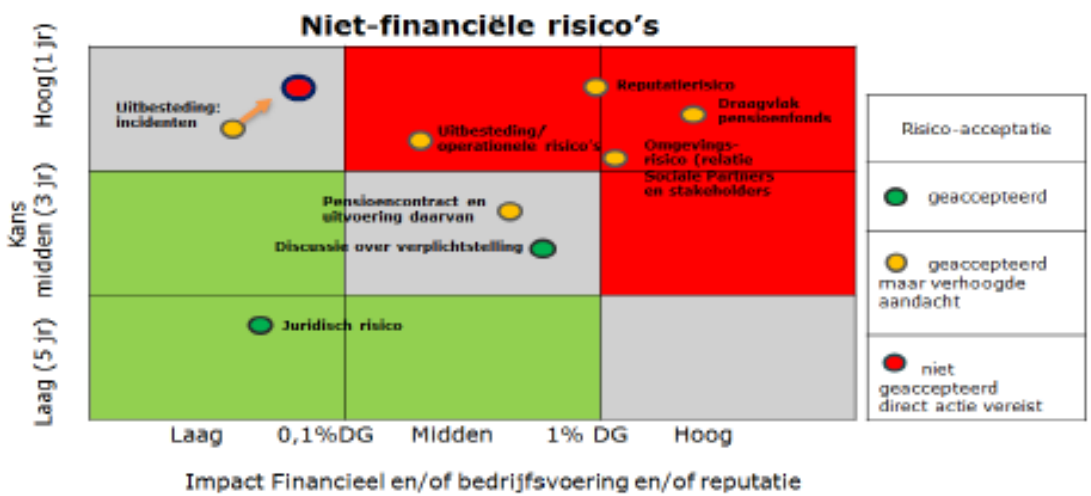
Toelichting financiële risico's

Kans:

- 1: niet waarschijnlijk: het risico heeft zich nog niet voorgedaan en/of de verwachting is niet dat het zich in de komende vijf jaar gaat voordoen.
- 2: mogelijk: het risico heeft zich al eens voorgedaan en/of de verwachting is dat het zich binnen drie jaar voor kan voordoen.
- 3: waarschijnlijk: het risico heeft zich al meerdere malen voorgedaan en/of de verwachting is dat het zich binnen een jaar kan voordoen.

Impact:

- 1: Laag: de financiële schade zal beperkt zijn tot 1%-punt van de actuele dekkinggraad;
- 2: Midden: de financiële schade zal beperkt zijn tot 5%-punt van de actuele dekkinggraad;
- 3: Hoog: hoge financiële schade, zijnde groter dan 5% van de actuele dekkinggraad.

Toelichting niet-financiële risico's

Kans:

- 1: niet waarschijnlijk: het risico heeft zich nog niet voorgedaan en/of de verwachting is niet dat het zich in de komende vijf jaar gaat voordoen.
- 2: mogelijk: het risico heeft zich al eens voorgedaan en/of de verwachting is dat het zich binnen drie jaar voor kan voordoen.
- 3: waarschijnlijk: het risico heeft zich al meerdere malen voorgedaan en/of de verwachting is dat het zich binnen een jaar kan voordoen.

Impact:

- 1: Laag: de financiële schade zal beperkt zijn tot 0,1%-punt van de actuele dekkingsgraad en/of er is geen tot nauwelijks impact op de bedrijfsvoering en/of er zal nauwelijks sprake zijn van reputatieschade;
- 2: Midden: de financiële schade zal beperkt zijn tot 1%-punt van de actuele dekkingsgraad en/of is een beperkte impact op de bedrijfsvoering en/of er kan sprake zijn van reputatieschade op een korte termijn;
- 3: Hoog: hoge financiële schade, zijnde groter dan 1%-punt van de actuele dekkingsgraad en/of er zijn gevolgen voor de bedrijfsvoering en/of kan leiden tot reputatieschade voor de lange termijn.

De analyse leidt tot de volgende speerpunten/aandachtspunten van het pensioenfondsfonds in 2020:

1. Uitvoering geven aan het programma #GastVrij Pensioenfonds;
2. Verder met het implementeren van het IT beleid en een eigen bestuurlijke IT-omgeving;

Financieel crisisplan

Het pensioenfonds heeft in 2019 gelijktijdig met de vaststelling van de ABTN het crisisplan besproken. Doel van een crisisplan is dat het bestuur vooraf beschrijft welke crisismaatregelen beschikbaar zijn, wat de impact van deze maatregelen is en welke procedures doorlopen moeten worden. Zodoende kan het bestuur slagvaardig opereren wanneer een crisissituatie daadwerkelijk optreedt. Het crisisplan is opgenomen in de ABTN.

5 Ontwikkelingen en aandacht bestuur 2020

Coronacrisis

In het voorjaar van 2020, na balansdatum maar voor het opmaken van de jaarrekening, is de Coronacrisis uitgebroken. Als gevolg van de crisis is er een bijzondere situatie ontstaan. De waarde van de beleggingen in zakelijke waarden is in vergelijking met 31 december 2019 fors gedaald, waardoor ook de dekkingsgraad is gedaald. De dekkingsgraad (beleidsdekkingsgraad) was in 2020 per eind januari 96,7% (96,5%), per eind februari 93,4% (96,1%), per eind maart 89,2% (95,4%) en per eind april 91,7% (94,9%). Hier blijkt uit dat de financiële markten volatiel zijn als gevolg van de Coronacrisis. Eind 2020 is het 6e meetmoment voor het pensioenfonds. Onder de huidige wetgeving dient een onvoorwaardelijke korting op basis van de actuele dekkingsgraad per eind 2020 te worden doorgevoerd, zodanig dat het pensioenfonds weer voldoet aan het minimaal vereist vermogen.

Het pensioenfonds is er voor verantwoordelijk dat kritische processen zoals het verzorgen van uitkeringen blijvend worden uitgevoerd. Om dat te kunnen garanderen zijn door het bestuur en uitbestedingspartijen direct maatregelen getroffen conform RIVM-richtlijnen en adviezen van de overheid. Daarbij worden tot op heden de pensioenuitkeringen maandelijks uitgevoerd conform de gebruikelijke procedure.

Het pensioenfonds werkt nog steeds met de huidige governance en heeft geen apart crisisteam ingesteld. Wel wordt er vaker en korter vergaderd via MS TEAMS. Verder wordt wekelijks deelgenomen aan het extra ingestelde overleg van TKP met al haar klanten (CMT overleg). Binnen het vermogensbeheer zijn nog geen grenzen geraakt en gaat de maandelijkse herbalancering nog steeds richting de strategische asset mix.

Daarnaast heeft de Coronacrisis aanzienlijke gevolgen voor de sector, met impact op het aantal werkende (en pensioenopbouwende) personen en de financiële posities van aangesloten ondernemingen. Dit heeft direct gevolgen voor de premies en het incassobeleid in 2020 vanwege een mogelijk gebrek aan liquiditeiten bij de werkgevers. Om die reden heeft het pensioenfonds het huidige incassobeleid tijdelijk versoepeld. De tijdelijke financiële maatregelen van de overheid kan werkgevers ondersteunen bij het opvangen van de premiebetaling aan het pensioenfonds en het in dienst houden van werknemers/deelnemers aan het fonds.

Indien ontslagen volgen bij de aangesloten ondernemingen, zal de premie over 2020 lager uitvallen.

Governance

De bestaande governance wordt in stand gehouden waarbij wel vaker overlegd wordt. Het dagelijks bestuur overlegt momenteel wekelijks. Ook de BAC komt vaker bij elkaar. Daarnaast is het dagelijks bestuur wekelijks aangesloten bij de calls vanuit TKP met alle pensioenfondsen die TKP bedient. Via de mail wordt het bestuur op de hoogte gehouden. Ook heeft het dagelijks bestuur regelmatig contact met de Raad van Toezicht en het verantwoordingsorgaan. En worden er waar nodig extra bestuursvergaderingen gehouden.

De Coronacrisis heeft op verschillende manieren impact op het pensioenfonds. Op het moment van opmaken van de jaarrekening is er nog veel onzeker en is het niet mogelijk de (financiële) impact van de crisis in 2020 op het pensioenfonds vast te stellen. Voor actuele informatie wordt daarom naar de website van het pensioenfonds verwezen.

In 2020 zal het bestuur vooral aandacht besteden aan:

- Blijvende focus op het voorkomen en zo laag mogelijk houden van een mogelijke korting en op kostenbeheersing.

Pensioenfonds Recreatie heeft de blijvende focus op het voorkomen van een mogelijke korting of het in ieder geval zo klein mogelijk houden van de omvang van een mogelijke korting eind 2020. Daar waar mogelijkheden zijn om de opbrengsten van het vermogensbeheer te verhogen, rekening houdend met de economische scenario's uit het beleggingsplan en de eventueel bijkomende kosten, worden deze benut. Ook zal het pensioenfonds haar continue aandacht blijven houden op het beheersen van de kosten en heeft het de ambitie om de kosten per deelnemer te verlagen.

- Uitvoering programma #GastVrij Pensioenfonds

Het doel van het programma #GastVrij Pensioenfonds is het werken aan vertrouwen en het creëren van draagvlak onder de werkgevers en de werknemers in de sectoren die het pensioenfonds bedient. Om dit doel te bereiken wordt uitvoering gegeven aan het programma #GastVrij Pensioenfonds waarbij in 2020 in ieder geval zal worden opgepakt:

- Verder onderzoek vanuit het bestuur naar een innoverende regeling als vervolg op de innovatiedag in het bestuur;
- Ophalen van informatie uit de sector en het invullen van een actieve relatiemanagementfunctie door o.a. organiseren van werkgevers- en werknemersorganisaties in de sector, verdere uitrol van de activiteiten van de relatiemanager;
- Verdere ontwikkeling van de dienstverlening bij de pensioenuitvoerder tot een dienstverlening en communicatie, die wordt ervaren als GastVrij;
- Werken aan en toezien op de borging van de uitgangspunten van #GastVrij Pensioenfonds in de reguliere processen bij de diverse uitbestedingspartijen;
- Vervolg van team #GastVrij Pensioenfonds en het ontwikkelen van een activiteitenkalender 2020;
- Begin 2020 vindt de 1-meting plaats onder de groep werkgevers die hebben deelgenomen aan de interviews in de verkenningsfase van het ondernemingsplan in 2018 en 2019 (0-meting). Uit de 1-meting moet blijken dat minimaal de helft van de geïnterviewden uit de 0-meting het pensioenfonds als gastvrijer ervaart;
- Monitoring van de ontwikkeling van vrijwillige aansluitingen, het aantal aangesloten werkgevers en het aantal deelnemers.

- Bouwen aan de toekomst

In 2020 staat het bestuur stil bij de toekomst van het pensioenfonds. De aanleiding hiervoor zijn recente ontwikkelingen in 2019 zoals het proces rondom het vaststellen van de pensioenpremie per 1 januari 2020 en de verschillende ontwikkelingen die in 2020 op het pad komen van het bestuur en sociale partners. Dit is onder andere de uitwerking van het Pensioenakkoord, het aantonen van de representativiteit onder de verplichtstelling en het door sociale partners aangekondigde onderzoek naar de toekomst van de pensioenregeling en van het pensioenfonds. Gelet op deze interne en externe ontwikkelingen bekijkt het pensioenfonds opnieuw de vastgestelde lange termijn visie op de toekomst en de daaraan gekoppelde strategie en actualiseert deze.

Dit gegeven maakt het belangrijk een goede relatie met sociale partners te hebben en te houden. Het bestuur steekt hierin energie en tijd en trekt waar mogelijk gezamenlijk op met sociale partners. Hierbij houdt het bestuur rekening met de verschillende verantwoordelijkheden van bestuur en sociale partners op het gebied van de arbeidsvoorwaarde pensioen.

- Ontwikkelingen rond het pensioenakkoord;
- Verdere implementatie IORP II en het IT beleid;

Groningen, 11 juni 2020

het bestuur,

E.P. de Vries

Voorzitter

Drs. R.G.A. van Dijk

Mr. M.W. van Straten

L.H.C. Vincken

Drs. G.F. Vermeulen

6 Rapport Compliance Officer

6.1 Samenvatting Rapport Compliance Officer

De compliance officer toets jaarlijks of de gedragscode van het pensioenfonds is nageleefd. De rapportage inzake de naleving van de gedragscode over 2019 is tijdens de vergadering van het bestuur van 7 mei 2020 besproken. De compliance officer geeft in het rapport aan dat de gedragsregels in 2019 grotendeels zijn nageleefd.

De compliance officer heeft één verbeterpunt voorgesteld, dat in de vergadering van het dagelijks bestuur van 2 april 2020 is besproken.

6.2 Reactie bestuur op Rapport Compliance Officer

Het bestuur heeft het verbeterpunt in de vergadering van het bestuur van 7 mei 2020 besproken. Het bestuur heeft besloten om het verbeterpunt in 2020 op te pakken en zal dit terugkoppelen naar de compliance officer.

7 Bevindingen Raad van Toezicht

7.1 Samenvatting Rapportage Raad van Toezicht

Deze rapportage bevat de bevindingen van de Raad van Toezicht (hierna RvT) van Stichting Pensioenfonds Recreatie (Pensioenfonds Recreatie) naar aanleiding van haar onderzoek naar het functioneren van het bestuur van het pensioenfonds over het kalenderjaar 2019.

De RvT heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De RvT is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van haar taken aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag. Daarnaast heeft de RvT goedkeuringsrechten ten aanzien van een aantal bestuursbesluiten. De RvT heeft de VITP Toezichtcode als normenkader bij de uitvoering van haar taak betrokken.

Specifieke thema's 2019

De RvT heeft in overleg met het bestuur een plan van aanpak opgesteld voor 2019, met een aantal specifieke thema's waarop de RvT zich richt, namelijk:

- Verdere inrichting IORP II
- Programma Gastvrij Pensioenfonds
- Focus op voorkomen van korting door het bestuur

Algemeen oordeel

De RvT heeft een positief oordeel over het functioneren van het bestuur.

Het bestuur is naar het oordeel van de RvT in voldoende mate in control, en is bewust bezig om verbeteringen aan te brengen waar dat nodig is. Een verbetering van het sentiment onder stakeholders is belangrijk aangezien de komende periode wel eens cruciaal zou kunnen zijn voor het draagvlak van het fonds. De hoogopgelopen discussie met sociale partners over de premiestelling en de opbouw in 2020, gecombineerd met de onverminderd zorgelijke financiële situatie van het fonds, zorgen ervoor dat het draagvlak voor de regeling in 2020 onder spanning blijft staan. Het bestuur besteedt dan ook veel tijd aan het #GastVrij Pensioenfonds project om een zodanige verandering tot stand te brengen dat het fonds door de stakeholders als logische keuze wordt gezien in de sector. In 2019 is verder een aantal keren over de inrichting van de sleutelhouder functies in het kader van de iorp-2 richtlijn gesproken. Zoals voor zoveel fondsen geldt, is dit voornamelijk een zoeken naar de beste oplossing, die in 2020 moet zijn geïmplementeerd. De lage dekkingsgraad en de nieuwe parameters plus het bereikte pensioenakkoord zorgden voor een lange discussie met de sociale partners over de premiestelling ingaande in 2020. In december 2019 werd gelukkig een overeenkomst tussen de sociale partners bereikt.

Opvolging eerdere aanbevelingen

De meeste aanbevelingen van ons rapport over 2018 zijn onderwerp van gesprek geweest en opgevolgd.

Functioneren governance

De governance functioneert naar behoren. Dhr. Vincken is benoemd als DB lid. Binnen het bestuur is Wouter Bleckman als aspirant bestuurslid benoemd, hetgeen een mogelijke doorstroming naar de toekomst beter mogelijk maakt. Sleutelfunctionarissen zijn benoemd voor de drie rollen in het kader van iorp-2 zijnde: audit, riskmanagement en actuariael. Het bestuur heeft daarnaast een breed diversiteitsbeleid opgesteld.

Beleid bestuur

De bestuursvergaderingen worden professioneel voorbereid. De opkomst bij de vergaderingen is goed. Het bestuur heeft veel oog voor de toekomstige uitdagingen. Onderwerpen worden uitgebreid besproken en van meerdere kanten belicht. Het besluitvormingsproces is goed.

Risicomanagement

Met betrekking tot het risicomanagement van het fonds zijn in 2019 opnieuw stappen gemaakt. Op kwartaalbasis werkt het bestuur met een handzame risicorapportage. In 2020 moet het risicomanagement verder vorm worden gegeven door de invulling zoals vereist in iorp-2.

Evenwichtige belangenafweging

Het bestuur weegt in de besluitvorming de evenwichtigheid inzake de diverse belangen nadrukkelijk af. Dit punt wordt ook duidelijk aangegeven op het voorblad van de voorstellen en de te nemen besluiten. De vastlegging zou nog explicieter kunnen.

Communicatie

Het bestuur communiceert helder en duidelijk over haar beleid met pensioengerechtigden, deelnemers, werkgevers, gewezen deelnemers, sociale partners en andere stakeholders. Het programma #GastVrij Pensioenfonds geeft en vraagt extra communicatie met alle stakeholders. Hierbij neemt het bestuur veel initiatief om direct in contact te zijn met alle stakeholders binnen de sector, o.a. door het aanwezig zijn bij beurzen. De vergaderingen van het bestuur vinden roulerend over diverse locaties van aangesloten bedrijven plaats. Al met al wordt de herkenbaarheid van het fonds hierdoor zeker vergroot. Ook de inrichting van de pensioentafel draagt bij aan een betere communicatie en geeft de mogelijkheid om bepaalde onderwerpen breed te delen en te bespreken.

Naleving code pensioenfondsen

Op onderdelen kijkt het bestuur bewust af van de Code Pensioenfondsen. Deze afwijkingen zijn het aantal zittingstermijnen van bestuursleden, het gebruik van gewogen stemverhoudingen en de benoemingsprocedure van de leden van de RvT.

Cultuur en gedrag

De RvT heeft middels het bijwonen van een aantal bestuursvergaderingen zich een beeld kunnen vormen van het gedrag en de cultuur van het bestuur. Verder is de RvT aanwezig geweest bij een team building dag. De RvT heeft geconstateerd dat hoewel bijvoorbeeld de discussie over een aanpassing in het beloningsbeleid scherp was, het bestuur uiteindelijk tot een gezamenlijk besluit heeft kunnen komen en dat zaken uitgesproken worden, zodat er geen hindernissen naar de toekomst ontstaan.

Tot slot

De RvT heeft vertrouwen in de opvolging door het bestuur van haar aanbevelingen en ziet uit naar een verdere samenwerking met het bestuur.

7.2 Reactie bestuur op Rapportage Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht (hierna RvT) heeft in haar rapportage van 15 maart 2020 een aantal bevindingen gedaan. Het bestuur heeft samen met de RvT de rapportage besproken tijdens de bestuursvergadering van 9 april 2020.

Het bestuur wil de RvT danken voor de wijze waarop de RvT tot haar bevindingen is gekomen en dat de RvT tot een aantal concrete aanbevelingen is gekomen. Het bestuur is tevreden te constateren dat de RvT een positief oordeel heeft gegeven over het functioneren van het bestuur.

De bevindingen en aanbevelingen worden in het derde kwartaal van 2020 besproken binnen het bestuur waarbij per bevinding of aanbeveling gemotiveerd zal worden aangegeven hoe hier opvolging aan zal worden gegeven. Dit zal dan worden teruggekoppeld aan de RvT. In het jaarverslag 2020 zal over de opvolging worden gerapporteerd.

7.3 Goedkeuring jaarverslag 2019

De Raad van Toezicht heeft op 11 juni 2020 haar goedkeuring verleend bij het jaarverslag over 2019.

8 Verslag verantwoordingsorgaan

8.1 Verslag verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (VO) van Pensioenfonds Recreatie is ingesteld per 1 juli 2014 en rapporteert over haar bevindingen en oordelen over het boekjaar 2019.

In haar vergadering van 28 mei 2020 heeft het VO een oordeel gegeven over het door het bestuur in 2019 gevoerde beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd, op basis van de aan haar verstrekte documenten en informatie, en heeft daarbij de volgende bevindingen en oordelen vastgesteld.

In 2019 heeft het VO 12 maal vergaderd, waarvan 5x een eigen vergadering, 5x met het dagelijks bestuur (DB) en 2x met de Raad van Toezicht. Tijdens deze bijeenkomsten zijn wij onder andere geïnformeerd over actuele zaken in het fonds. Het VO ontving 5 adviesaanvragen:

- Reglement Raad van Toezicht
- Model uitvoeringsovereenkomst
- Beloning lid DB, extern lid BAC en aspirant bestuurslid
- Uniforme rekenmethodiek
- Premiestelling voor 2020

Bevindingen

- Het VO waardeert de samenwerking en de open discussies met het DB en constateert een stijgende lijn in het niveau van de discussies. Het VO is verheugd te zien dat haar inhoudelijke input tijdens de diverse vergaderingen wordt meegenomen in de verdere beleidsstukken.
- De interne thema sessies helpen het VO om haar deskundigheid op niveau te houden. De vergaderingen van het VO en het DB, waarin het DB het VO informeert in de actuele ontwikkelingen bij het fonds, dragen eveneens bij aan een goed beeld over de situatie van het fonds.
- Het proces rondom de adviesaanvragen in 2019 is niet altijd tijdig en goed geweest. Niet altijd was de adviesaanvraag helder omschreven, onderbouwd en met een uitgebreide uitgewerkte evenwichtige belangenafweging. Deze werkwijze is geëvalueerd in september 2019 waarbij een nieuwe samenwerkingsvorm is besproken. Het VO heeft de meeste adviesaanvragen desondanks goed kunnen bespreken en beoordelen. 4 adviesaanvragen zijn positief geadviseerd, op het adviesaanvraag Uniforme rekenmethodiek heeft het VO zich onthouden van advies.
Het VO waardeert dat zij door het DB ook wordt geconsulteerd in diverse beleidsvragen waarvoor geen formele adviesaanvraag vereist is.
- Het VO maakt zich nog steeds zorgen over de toekomst van het fonds, aangezien de financiële positie van het pensioenfonds in 2019, ondanks de behaalde rendementen, niet bijzonder sterk is verbeterd. Het VO vraagt extra aandacht in de komende jaren voor de stijgende kosten per deelnemer.
- Het DB heeft het VO voortdurend geïnformeerd over #Gastvrij Pensioen. Ondanks het feit dat het VO de aangedragen klantvriendelijke werkwijze van harte ondersteunt, maakt het VO zich toch zorgen over het project. Het programma #Gastvrij Pensioenfonds heeft naar de mening van het VO onvoldoende SMART doelstellingen om uiteindelijk te kunnen beoordelen of de gemaakte kosten efficiënt zijn besteed.
- Het VO constateert in het jaarverslag 2019 dat de premiedekkingsgraad 92% is, dat deze sterk is gedaald en dat de vooruitzichten voor 2020 ook niet beter zijn. In het verslag schrijft het bestuur dat een dekkingsgraad onder de 100% niet bijdraagt aan herstel. Het VO vraagt zich af of het bestuur niet zou moeten streven naar 100% premiedekkingsgraad.
- Met het DB is de afspraak gemaakt om ook in 2020 de samenwerking en werkwijze te evalueren.
- Over het eigen functioneren van het VO heeft een zelfevaluatie plaatsgevonden onder externe deskundige begeleiding in september 2019. Het VO heeft de ambitie uitgesproken om de volwaardige gesprekspartner te zijn en te blijven voor het DB en de RvT. Om deze rol goed te kunnen vervullen wil het VO intern kennis en expertise bevorderen door individuele opleidingen en specifieke informatiebijeenkomsten bij te wonen. In een op te stellen "werkplan VO 2020" zal de uitwerking hiervan worden opgesteld.
- In 2019 was het VO, ondanks diverse pogingen, niet volledig in haar samenstelling. Er ontbrak o.a. bezetting van een deelnemerszetel. Het VO wil in 2020 zeker compleet in haar samenstelling zijn.

Oordeel

Het VO is van oordeel dat op basis van de aan haar toegereikte informatie:

- Het bestuur de aanbevelingen van het VO van vorig jaar grotendeels heeft opgevolgd, behalve de vraag voor een formeel overleg tussen VO en Bestuur. Deze vraag voor overleg heeft geresulteerd in een informeel samenzijn met het bestuur in augustus 2019 tijdens de teambuildingdag. Het VO oordeelt deze oplossing als niet voldoende om een goede indruk te kunnen krijgen van de samenwerking en de sfeer tussen de bestuursleden onderling. Daarom is het VO van mening dat een afvaardiging van het VO een bestuur overleg bijwoont als behoort.
- Er sprake is van een open constructieve samenwerking tussen het DB en het VO, waarbij een kritische blik van elke deelnemer wordt gewaardeerd.
- De verstrekte informatie is transparant, volledig en leesbaar.
- Het bestuur in 2019 een beleid heeft gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen zo goed mogelijk afgewogen zijn, voor zover het VO dat heeft kunnen beoordelen. Het VO adviseert het DB om met name de evenwichtige belangenafweging beter en diepgravend te onderbouwen en uit te werken naar leeftijdsgroepen ten behoeve van adviesaanvragen en besluitvormingen.

Aanbevelingen

Het VO heeft de volgende aanbevelingen aan het bestuur:

- De meeste aanbevelingen in onze verslaglegging over 2018 zijn onderwerp van gesprek geweest en opgevolgd. Toch blijft het VO aandacht vragen voor het tijdig betrekken in het besluitvormingsproces zeker ook aangaande de premiestelling en een mogelijke korting, zodat het bestuur zichzelf in de gelegenheid stelt het advies van het VO in haar besluitvorming te betrekken.
- Blijf doorlopend werken aan een heldere, eerlijke en begrijpelijke communicatie met de deelnemers. Deze dreigt door de focus op werkgevers in het programma #Gastvrij Pensioenfonds onderbelicht te worden. Wellicht kan een OR van een aangesloten onderneming hier een rol in spelen.
- Door een mogelijke korting van pensioenaanspraken in 2021 wordt hierbij expliciet geadviseerd goed en uitgebreid te communiceren met alle deelnemers. Daarnaast vraagt het VO tijdig meegenomen te worden bij het vaststellen van mogelijke scenario's als er sprake is van korten. Hierbij geldt, naar de mening van het VO, zeer specifieke aandacht voor een onderbouwde evenwichtige belangenafweging.
- Blijf (mede) zorgdragen en middelen ter beschikking stellen voor het op peil houden van het deskundigheidsniveau van het VO, zoals het aanbieden van een externe opleiding 'Verdieping rol Verantwoordingsorgaan bij besluitvorming', bijscholing e.d.
- Bij advies aanvragen kan soms een verdiepingsslag bij het VO gewenst zijn, waardoor er meer tijd voor advies nodig is. Het blijft derhalve van belang een adviesaanvraag dan ook tijdig aan te bieden, zodat een goed en weloverwogen advies door het VO gegeven kan worden.
- Blijf voortdurend een strategische toekomstvisie voor het fonds ontwikkelen en neem de opmerkingen van het VO mee in de afwegingen die het bestuur hierin maakt. Een grotere focus op rendement op vermogen, o.a. door de instelling van een beleggingsadvies commissie, wordt positief beschouwd.
- Blijf kritisch het komende jaar als het gaat over de toekomst van het fonds. De inzet van de Pensioentafel wordt door het VO als zeer positief gezien teneinde de sociale partners uit de dagen een pensioenvisie te ontwikkelen. Mocht dit niet binnen de gestelde termijn het gewenste resultaat brengen, dan moet er ook oog zijn voor andere toekomst mogelijkheden voor het fonds.
- Het VO adviseert het bestuur een proactieve houding ten aanzien van het beleggingsbeleid, met naast de criteria prudent en robuust, ook oog voor het rendement.

Ten slotte

Het VO kijkt terug op een uitdagend en boeiend 2019. De samenwerking met het DB en RvT is positief. Er is veel gaande in pensioenland. Het stelsel staat onder druk en er wordt volop gediscussieerd over het migreren naar een nieuw pensioenstelsel. Dit geeft veel dynamiek, ook voor Recreatie. Wij verwachten dan ook dat het volgende jaar weer volop uitdagingen geeft.

Wij danken met name het DB voor de prettige en transparante samenwerking in 2019 en kijken uit naar een dynamisch vervolg in 2020.

8.2 Reactie van het bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft kennis genomen van het verslag van het Verantwoordingsorgaan (hierna VO) en bedankt het VO voor haar bevindingen, oordeel en aanbevelingen. Het bestuur heeft gedurende het jaar 2019 het VO op de hoogte gehouden van alles wat er speelt bij het pensioenfonds. Het bestuur is blij te constateren dat het VO de samenwerking tussen het dagelijks bestuur en het VO ziet als open en constructief, waarbij een kritische blik van elke deelnemer wordt gewaardeerd.

De grote betrokkenheid van het VO bij het pensioenfonds stelt het bestuur zeer op prijs. Het bestuur is verheugd met het positieve totaaloordeel van het VO.

De bevindingen en aanbevelingen worden in het derde kwartaal van 2020 besproken binnen het bestuur waarbij per bevinding of aanbeveling gemotiveerd zal worden aangegeven hoe hier opvolging aan zal worden gegeven. Dit zal dan worden teruggekoppeld aan het VO. In het jaarverslag 2020 zal over de opvolging worden gerapporteerd.

Jaarrekening

9 Jaarrekening

9.1 Balans per 31 december 2019

(na resultaatbestemming)

		<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)	1.002.669	707.247
Vorderingen en overlopende activa	(2)	12.039	53.690
Overige activa	(3)	3.522	2.111
		<u>1.018.230</u>	<u>763.048</u>
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)	-17.181	-40.469
Technische voorzieningen	(5)	995.600	780.732
Derivaten met negatieve waarde	(6)	280	18.362
Overige schulden en overlopende passiva	(7)	39.531	4.423
		<u>1.018.230</u>	<u>763.048</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 74.

9.2 Staat van baten en lasten

	2019		2018	
	€	€	€	€
Baten				
Premiebijdragen voor risico		47.766		47.209
Beleggingsresultaten risico		202.960		4.008
Overige baten (10)		79		111
Totaal baten		<u>250.805</u>		<u>51.328</u>
Lasten				
Pensioenuitkeringen (11)		6.223		5.656
Pensioenuitvoeringskosten (12)		3.476		3.350
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (13)				
- Pensioenopbouw	48.509		45.632	
- Rentetoevoeging	-1.873		-1.883	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-6.479		-5.966	
- Wijziging marktrente	174.263		45.226	
- Aanpassing sterftekansen	0		-10.797	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-3.105		0	
- Aanpassing actuariële uitgangspunten	-658		0	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	4.211		1.431	
		<u>214.868</u>		<u>73.643</u>
Saldo herverzekering (14)		247		91
Saldo overdracht van rechten (15)		2.690		0
Overige lasten (16)		13		4
Totaal lasten		<u>227.517</u>		<u>82.744</u>
Saldo van baten en lasten		<u>23.288</u>		<u>-31.416</u>
Bestemming van het saldo van baten en lasten				
Algemene reserve		-7.640		-40.431
Bestemmingsreserves		30.928		9.014
		23.288		-31.417

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 92.

9.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2019		2018	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	47.939		46.544	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	0		0	
Overig	72		16	
		48.011		46.560
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-6.204		-5.652	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-1.489		0	
Saldo herverzekering	-247		-91	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-3.536		-3.166	
		-11.476		-8.909
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		36.535		37.651
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	50.328		-23.798	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	989.935		775.222	
Mutatie collateral	38.144		5.070	
		1.078.407		756.494
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-1.106.253		-789.877	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.241		-1.123	
		-1.107.494		-791.000
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		-29.087		-34.506
Netto kasstroom		7.448		3.145
Koers-/omrekenverschillen		99		-131
Mutatie liquide middelen		7.547		3.014
Samenstelling geldmiddelen		2019		2018
	€		€	
Liquide middelen primo boekjaar		4.107		1.093
Liquide middelen ultimo boekjaar (1 en 3)		11.654		4.107

9.4 Toelichting op de jaarrekening

9.4.1 Algemeen

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Recreatie (hierna 'het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Zoetermeer. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41160246.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het pensioenfonds. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de recreatiebranche verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

De statuten van het pensioenfonds zijn voor het laatst aangepast op 3 september 2019 en liggen ter inzage bij de Kamer van Koophandel.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen. Het bestuur heeft op 11 juni 2020 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

9.4.2 Grondslagen

9.4.2.1 Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden

activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerdd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerdd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerdd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerdd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds. Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2019	Gemiddeld 2019	31 december 2018	Gemiddeld 2018
USD	0,8908	0,8828	0,8748	0,8468
GBP	1,1801	1,1471	1,1141	1,1304
JPY	0,0081	0,0081	0,0080	0,0077

Stelselwijziging

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

In 2019 zijn geen schattingswijzigingen van toepassing.

Dekkingsgraden

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de langlopende- en kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt ten behoeve van deze

berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie.

9.4.2.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende markttrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

Overige beleggingen

Beursgenoteerde beleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fondsmanagers en wordt derhalve zoveel mogelijk gebaseerd op onderliggende marktwaarden.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de bijbehorende beleggingscategorie. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Algemene reserve

De algemene reserve bevat het resterende gedeelte van het eigen vermogen van het pensioenfonds. De algemene reserve wordt gemuteerd door het resultaat nadat de solvabiliteitsreserve op het juiste niveau wordt gebracht.

Solvabiliteitsreserve

De solvabiliteitsreserve is een bestemmingsreserve, die niet ter vrije beschikking staat, om alle risico's, zoals vastgelegd in de Regeling Pensioenwet onder vaststelling vereist eigen vermogen op te kunnen vangen. Deze bestemmingsreserve wordt wel meegenomen in de bepaling van de dekkingsgraad.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 1 januari daaropvolgend toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de technische voorziening voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.
- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de door het AG gepubliceerde prognosetafel 2018. Om rekening te houden met het gegeven dat de pensioenfonds populatie af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, is een leeftijdsafhankelijke correctiefactor op de sterftekansen toegepast.
- De leeftijd op balansdatum is gelijk aan de reglementaire pensioenleeftijd verminderd met de toekomstige duur.
- De leeftijd en duur worden in maanden nauwkeurig vastgesteld.

- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar.
- De reservering voor partnerpensioen geschiedt op basis van bepaalde partner.
- Voor latent wezenpensioen wordt geen voorziening opgenomen.
- Voor toekomstige excassokosten wordt 3,0% van de netto technische voorziening opgenomen.
- Als rekenrente voor de technische voorziening wordt gehanteerd de rentetermijnstructuur per 31 december 2019 zoals die door DNB is gepubliceerd.

De voorziening niet opgevraagde pensioenen wordt vastgesteld op pensioenfondsgrondslagen, waarbij tevens rekening wordt gehouden met niet verrichte uitkeringen. Deze voorziening wordt vervolgens gecorrigeerd met de verwachting dat deze pensioenen alsnog worden opgevraagd.

Met ingang van 2017 is het partnerpensioen vervangen door Anw-pensioen. De deelname aan het Anw-pensioen is voor de deelnemer vrijwillig. Het Anw-pensioen is herverzekerd.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

9.4.2.3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderinggrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. De premiebatens in het boekjaar zijn gebaseerd op de voorlopige loonsomopgaven van de werkgevers, tenzij definitieve loonsomopgaven al zijn verwerkt in dat boekjaar.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,260% (2018: -0,217%), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Pensioenuitkeringen:

Verwachte toekomstige uitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Pensioenuitvoeringskosten:

Jaarlijks wordt 3,0% (2018: 3,0%) van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorzieningen ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 3,0% (2018: 3,0%) van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen pensioenfondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

9.4.2.4 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

9.4.3 Toelichting op de balans per 31 december 2019

ACTIVA

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
1. Beleggingen voor risico pensioenfonds		
Aandelen	307.096	200.564
Vastrentende waarden	596.835	498.455
Derivaten	90.606	6.232
Overige beleggingen	8.132	1.996
	<u>1.002.669</u>	<u>707.247</u>

	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2019	200.564	498.455	-12.130	1.996	688.886
Aankopen	367.910	737.865	0	0	1.105.775
Verkopen	-324.409	-645.170	-20.356	0	-989.935
Herwaardering	63.031	5.685	122.812	0	191.527
Mutatie liquide middelen	0	0	0	6.136	6.136
Stand per 31 december 2019	<u>307.096</u>	<u>596.835</u>	<u>90.326</u>	<u>8.132</u>	<u>1.002.389</u>
Schuldpositie derivaten (credit)					<u>280</u>
					<u>1.002.669</u>

De liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille zijn opgenomen onder de 'Overige beleggingen'.

	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2018	214.728	491.077	-26.893	196	679.108
Aankopen	194.230	596.212	3.202	0	793.644
Verkopen	-194.615	-583.809	0	0	-778.424
Herwaardering	-13.780	-5.025	11.562	0	-7.244
Mutatie liquide middelen	1	0	-1	1.800	1.801
Stand per 31 december 2018	<u>200.564</u>	<u>498.455</u>	<u>-12.130</u>	<u>1.996</u>	<u>688.885</u>
Schuldpositie derivaten (credit)					<u>18.362</u>
					<u>707.247</u>

In de beide bovenstaande verloopoverzichten zijn aan- en verkopen van fx forwards en deposito's gesaldeerd opgenomen.

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Aandelen		
Beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen	307.096	200.564
	<u>307.096</u>	<u>200.564</u>
Vastrentende waarden		
Obligaties	169.230	191.788
Fixed Income Fund	293.025	208.626
Money Market Fund	134.580	98.041
	<u>596.835</u>	<u>498.455</u>
Derivaten		
Valutaderivaten	1.550	-1.017
Rentederivaten	88.776	-11.112
	<u>90.326</u>	<u>-12.130</u>

Het pensioenfonds heeft eind 2019 € 56,0 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van (staats) obligaties en € 36,9 miljoen aan onderpand ontvangen (€ 0,5 miljoen pending te ontvangen) in de vorm van liquiditeiten als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het pensioenfonds participeert niet in securities lending programma's.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2019:

2019 Type contract	Gemiddelde looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
		€	€	€	€
Valutaderivaten		138.197	1.409	1.550	141
Aandelenderivaten		24	4	4	0
Rentederivaten		408.665	88.776	89.056	280
		<u>546.886</u>	<u>90.189</u>	<u>90.610</u>	<u>421</u>

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2018 exclusief de liquide middelen binnen de derivatenportefeuille:

2018 Type contract	Gemiddelde looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
		€	€	€	€
Valutaderivaten		74.436	-1.017	0	1.017
Aandelenderivaten		255	4	4	0
Rentederivaten		567.410	-11.113	6.232	17.344
		<u>642.102</u>	<u>-12.126</u>	<u>6.236</u>	<u>18.362</u>

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Overige beleggingen		
Liquide middelen	8.132	1.996
	<u>8.132</u>	<u>1.996</u>

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2019					
Aandelen	307.096	0	0	0	307.096
Vastrentende waarden	446.451	0	0	150.384	596.835
Derivaten	0	0	90.326	0	90.326
Overige beleggingen	8.132	0	0	0	8.132
	<u>761.679</u>	<u>0</u>	<u>90.326</u>	<u>150.384</u>	<u>1.002.389</u>

De tabel inzake de waardering bevat cijfers inclusief de negatieve derivatenpositie.

	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2018					
Aandelen	200.564	0	0	0	200.564
Vastrentende waarden	392.153	0	0	106.302	498.455
Derivaten	0	0	-12.130	0	-12.130
Overige beleggingen	1.996	0	0	0	1.996
	<u>594.713</u>	<u>0</u>	<u>-12.130</u>	<u>106.302</u>	<u>688.885</u>

Genoteerde marktprijzen: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt.

Afgeleide marktnoteringen: Actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van onafhankelijke taxaties.

Waarderingsmodellen: De waarde wordt vastgesteld met waarderingmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata. Hieronder valt de netto contante waarde berekeningen van de derivaten.

Overig: De waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin geen gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen inzake premie	8.911	9.058
Beleggingsdebiteuren	3.105	44.224
Overige vorderingen en overlopende activa	23	408
	<u>12.039</u>	<u>53.690</u>

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Vordering op de werkgever(s)

Vorderingen op werkgevers	1.295	1.892
Nog te factureren premies	7.616	7.180
Voorzieningen dubieuze debiteuren	0	-14
	<u>8.911</u>	<u>9.058</u>

De post 'Nog te factureren premies' betreft de premie over de maanden november en december 2019. Deze premie is in januari en februari 2020 gefactureerd. De premiefacturatie vindt bij het pensioenfonds 2 maanden achteraf plaats.

Beleggingsdebiteuren

Lopende interest	2.044	3.091
Collateral	16	3.860
Te vorderen dividend	162	921
Te vorderen dividendbelasting	883	288
Overige vorderingen	0	36.064
	<u>3.105</u>	<u>44.224</u>

Overige vorderingen en overlopende activa

De 'Overige vorderingen en overlopende activa' bestaan uit een aantal kleine debiteuren.

3. Overige activa

Liquide middelen	<u>3.522</u>	<u>2.111</u>
------------------	--------------	--------------

De liquide middelen worden aangehouden bij Nederlandse kredietinstellingen. De tegoeden staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

PASSIVA

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
4. Stichtingskapitaal en reserves		
Algemene reserve	-158.663	-151.023
Bestemmingsreserves	<u>141.482</u>	<u>110.554</u>
	<u><u>-17.181</u></u>	<u><u>-40.469</u></u>

De bestemmingsreserve betreft een solvabiliteitsreserve die op jaarbasis gelijk gesteld wordt aan het vereist eigen vermogen. Het verloop van de reserves is als volgt.

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	€	€
Algemene reserve		
Stand per begin boekjaar	-151.023	-110.592
Bestemming saldo van baten en lasten	-7.640	-40.431
	<u><u>-158.663</u></u>	<u><u>-151.023</u></u>
Bestemmingsreserve		
Stand per begin boekjaar	110.554	101.540
Bestemming saldo van baten en lasten	30.928	9.014
	<u><u>141.482</u></u>	<u><u>110.554</u></u>

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	%	%
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	98,3	94,8
Reële dekkingsgraad	76,6	79,0
Beleidsdekkingsgraad	96,5	98,3

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaard model. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op 31 december:

	2019	2018
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	-17.181	-40.469
Minimaal vereist eigen vermogen	45.399	32.010
Vereist eigen vermogen	141.482	110.554

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan als gevolg hiervan worden gekarakteriseerd als dekkingstekort.

De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die is vereist voor de volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie. Op basis van deze definitie komt de reële dekkingsgraad ultimo 2019 uit op 76,6% (2018: 79,0%).

Herstelplan

In het herstelplan werd voor 2019 een stijging van de actuele dekkingsgraad verwacht naar 97,2%. Met name door een effectief beleggingsbeleid om het effect van de dalende rente in 2019 tegen te gaan en premie-inkomsten, is de actuele dekkingsgraad (98,3%) boven de verwachting in het herstelplan uitgekomen.

Op 31 maart 2020 heeft het pensioenfonds op grond van artikel 139, lid 1 van de Pensioenwet een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. Uit dit herstelplan blijkt dat, gegeven de toegestane rekenregels, het pensioenfonds in 10 jaar uit herstel is. Dit herstelplan is nog niet beoordeeld door DNB.

Op grond van het per 1 januari 2015 gewijzigde financieel toetsingskader, moet een pensioenfonds jaarlijks een (aanvangs)haalbaarheidstoets uitvoeren en moet het pensioenfonds laten zien dat het afgesproken premiebeleid reëel en haalbaar is, als ook dat het pensioenfonds een voldoende herstelkracht heeft vanuit het niveau van het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV).

Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Statutair is bepaald dat het saldo van de staat van baten en lasten van € 23.288 over het boekjaar verdeeld wordt over de algemene reserve en de bestemmingsreserve. De bestemmingsreserve betreft een solvabiliteitsreserve die op jaarbasis gelijk gesteld wordt aan het vereist eigen vermogen.

Voor het boekjaar 2019 geldt dat er € 30.928 is toegevoegd aan de bestemmingsreserve en € 7.640 in mindering gebracht is op de algemene reserve.

5. Technische voorzieningen

	2019	2018
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	780.732	707.089
Pensioenopbouw	48.509	45.632
Rentetoevoeging	-1.873	-1.883
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-6.479	-5.966
Wijziging marktrente	174.263	45.226
Aanpassing sterfttekansen	0	-10.797
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-3.105	0
Overige (incidentele) mutaties technische voorziening	-658	0
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	4.211	1.431
	995.600	780.732

Pensioenopbouw

Het opbouwpercentage is in 2019 1,592% van de pensioengrondslag (2018: 1,592%). De pensioengrondslag is het pensioengevend salaris minus de franchise (2019: € 11.008) op jaarbasis (2018:

€ 10.655). Voor deeltijdwerkers wordt de pensioengrondslag naar evenredigheid vastgesteld. Indien de franchise hoger is dan het pensioengevend salaris, wordt de pensioengrondslag op nul vastgesteld.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks per 1 januari aan te passen aan het consumentenprijsindexcijfer van het CBS. Het gaat om het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens afgeleid over de periode 1 oktober van het voorgaande jaar tot 1 oktober van het huidige jaar. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter en wordt gefinancierd uit overrendementen, het pensioenfonds vormt geen bestemmingsreserve voor toeslagen en berekent geen premie om toeslagen te financieren.

Het pensioenfonds streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks tevens aan te passen aan de eerder genoemde ontwikkeling van het consumentenprijsindexcijfer van het CBS. Echter mag deze toeslag nooit hoger zijn dan de toeslag voor de actieve deelnemers.

Het bestuur heeft, gezien de financiële situatie van het pensioenfonds, besloten per 1 januari 2020 zowel aan de actieve deelnemers als aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers, geen toeslag toe te kennen.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,235% (2018: -0,260%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Rentepercentage
per 31 december

2018	1,53
2019	0,89

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Zo lang de beleidsdekkingsgraad onder de 100% zit, zijn nieuwe waardeoverdracht, zowel in- als uitgaand, niet toegestaan. Wel zijn de waardeoverdrachten klein pensioen uitgevoerd in 2019.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien. In 2019 zijn de actuariële grondslagen niet gewijzigd.

Overige (incidentele) mutaties technische voorziening

Naast de wijziging van de technische voorziening als gevolg van gewijzigde grondslagen, kan de technische voorziening (TV) ook door andere redenen een incidentele wijziging ondergaan. In het boekjaar is de TV gewijzigd als gevolg van de gewijzigde AOW-leeftijd (111), als gevolg van een verlaging van het opbouwpercentage voor arbeidsongeschikte deelnemers per 1 januari 2020 (481) en als gevolg van het opnemen van een voorziening voor toekomstige risicopremies van arbeidsongeschikte deelnemers (-1.250).

Per 1 januari 2020 is de pensioenregeling op een aantal punten gewijzigd. Het opbouwpercentage is verlaagd van 1,592% naar 1,403% en er is een partnerpensioen op risicobasis ter hoogte van 57% van het te bereiken ouderdompensioen ingevoerd. Het verlaagde opbouwpercentage is ook van toepassing op de premievrijgestelde toekomstige opbouw van arbeidsongeschikte deelnemers. Door de verlaging van het opbouwpercentage daalt de TV voor deze toekomstige opbouw met 481.

Het nieuwe partnerpensioen op risicobasis per 1 januari 2020 is ook van toepassing op arbeidsongeschikte deelnemers. Omdat deze deelnemers premievrije opbouw hebben, is er per 31 december 2019 een voorziening voor de toekomstige risicopremies voor deze deelnemers in de TV opgenomen. De TV stijgt hierdoor met 1.250.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het aantal arbeidsongeschikten zijn over de jaren toegenomen wat leidt tot een groter negatief effect op het resultaat.

Aantallen deelnemers ten opzichte van de voorziening

	2019		2018	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	477.316	18.752	397.200	19.192
Gepensioneerden	102.740	2.714	86.517	2.457
Slapers	415.544	67.860	297.015	68.931
Voorziening voor pensioenverplichtingen	995.600	89.326	780.732	90.580

Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een middelloon-regeling met een voorwaardelijke toeslagverlening (indexatie) en met een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar. In 2019 is de aanspraak op ouderdompensioen opgebouwd met 1,592% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris onder aftrek van een franchise. De franchise wordt jaarlijks vastgesteld en is voor 2019, op basis van een volledig dienstverband, vastgesteld op € 11.008.

Het partnerpensioen is per 1 januari 2017 vervangen door een vrijwillige Anw-pensioen (niveau 2019: € 15.496). De franchise bij het oude partnerpensioen was vrij hoog zodat de meerderheid van de deelnemers geen of heel weinig recht hadden op partnerpensioen. In plaats van partnerpensioen kan een deelnemer nu kiezen voor Anw-pensioen.

De hoogte van het wezenpensioen is 14% van het te bereiken ouderdompensioen. Bij beëindiging van de deelneming ontstaat een aanspraak op wezenpensioen over het opgebouwde ouderdompensioen. Voor een volle wees verdubbelt de hoogte van het wezenpensioen.

Voor de werknemers met een functieschaal boven functieschaal 9 kunnen de werkgevers vrijwillig aansluiten. Hiervoor dienen alle werknemers met een functieschaal boven functieschaal 9 deel te nemen.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de actieve en inactieve deelnemers is de specificatie in de onderstaande tabellen opgenomen. In 2013 is een korting doorgevoerd van 2,90% op de opgebouwde aanspraken tot januari 2011. Deze korting is in deze tabel buiten beschouwing gelaten.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
<i>Actieven</i>				
2011	1,00	-	1,00	1,00
2012	1,50	-	1,50	2,52
2013	-	-	-	2,52
2014	2,01	-	2,01	4,58
2015	-	-	-	4,58
2016	0,50	-	0,50	5,10
2017	-0,01	-	-0,01	5,09
2018	1,47	-	1,47	6,63
2019	1,47	-	1,47	8,20
2020	1,64	-	1,64	9,97

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
<i>Inactieven</i>				
2011	1,00	-	1,00	1,00
2012	1,50	-	1,50	2,52
2013	-	-	-	2,52
2014	0,90	-	0,90	3,44
2015	-	-	-	3,44
2016	0,50	-	0,50	3,95
2017	-0,01	-	-0,01	3,94
2018	1,47	-	1,47	5,47
2019	1,47	-	1,47	7,02
2020	1,64	-	1,64	8,78

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
6. Derivaten		
Derivaten met negatieve waarde	280	18.362
7. Overige schulden en overlopende passiva		
Nog te verrekenen premies	109	33
Beleggingscrediteuren	37.377	3.098
Belastingen en premies sociale verzekeringen	136	114
Overige schulden	1.389	443
Overlopende kosten	520	735
	<u>39.531</u>	<u>4.423</u>

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Beleggingscrediteuren betreft voornamelijk een schuld inzake collateral van € 36.900.

De 'Overige schulden' bestaan met name uit nog te betalen waardeoverdrachten klein pensioen (€ 1.201). Deze waardeoverdrachten zijn begin januari 2020 betaald.

Onder de 'Overlopende kosten' zijn de nog te verwachten kosten over 2019 opgenomen.

9.4.4 Risicobeheer

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het pensioenfonds.

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's.

Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Premiebeleid;
- Herverzekeringsbeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de Asset Liability Management-studie (ALM-Studie) die in 2018 is uitgevoerd.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders. De mandaten zijn gericht op actief/passief vermogensbeheer.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2019	2018
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	94,8	98,7
Premie	-0,2	-0,1
Uitkering	-	-
Toeslagverlening	-	-
Beleggingsrendementen	26,3	0,9
Aanpassing levensverwachting	-	1,6
Wijziging rentetermijnstructuur (RTS) voorziening pensioenverplichtingen	-17,3	-5,9
Wijziging actuariële grondslagen	-	-
Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-0,1	-
Overige oorzaken, kanssystemen en kruiseffecten	-5,2	-0,4
Dekkingsgraad per 31 december	98,3	94,8

Zoals uit dit overzicht blijkt is de dekkingsgraad in 2019 toegenomen. De stijging van de dekkingsgraad werd vooral veroorzaakt door het positieve effect van het beleggingsresultaat (inclusief renteafdekking). De stijging werd gedeeltelijk teniet gedaan door het RTS-effect en de negatieve resultaten op premies en overige effecten. De overige oorzaken bestaan hoofdzakelijk uit zogenaamde kruiseffecten. De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de primo dekkingsgraad. Dit zorgt ervoor dat de optelling van de primo dekkingsgraad plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de ultimo dekkingsgraad. Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer "overige oorzaken" en betreft de kruiseffecten. In het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenfondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2019	2018
	%	%
S1 Renterisico	3,1	3,3
S2 Risico zakelijke waarden	9,8	10,0
S3 Valutarisico	2,4	2,3
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	2,5	1,8
S6 Verzekeringstechnisch risico	5,4	5,7
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	-	-
Diversificatie-effect	-9,0	-8,9
Totaal	14,2	14,2

	2019	2018
	€	€
Vereist pensioenvermogen	1.137.082	891.286
Voorziening pensioenverplichting	995.600	780.732
Vereist eigen vermogen	141.482	110.554
Aanwezig eigen vermogen	-158.663	-151.023
Tekort	-300.145	-261.577

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

De vereiste dekkingsgraad die hoort bij het vereist eigen vermogen van € 141.482 duizend, is 114,2% (2018: 114,2%).

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerd doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

Per risico worden in de risicoparagraaf een aantal cijfermatige overzichten getoond. De totalen, per beleggingscategorie in deze overzichten, sluiten niet in alle gevallen aan bij de balans. Op totaalniveau is dit wel het geval. De reden dat deze aansluiting niet gemaakt kan worden ligt in het feit dat gebruik gemaakt wordt van look-trough gegevens op detailniveau. Dit geeft een getrouwer beeld van de werkelijke risico's.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Het pensioenfonds voert een dynamisch rentebeleid. Ultimo 2019 betekent dit een streefdekkingsgraad van 44% (2018: 60%).

In de renteafdekking wordt rekening gehouden met de opbouw van nieuwe pensioenverplichtingen. Doordat het premiepercentage voor toekomstige verplichtingen voor een bepaalde periode vaststaat, vertegenwoordigt de verwachte opbouw een economisch renterisico voor het pensioenfonds. In de berekening van het renterisico wordt daarom rekening gehouden met de nieuwe opbouw tot en met eind 2019.

De feitelijke renteafdekking bevond zich ultimo 2019 op 42,0% (2018: 59,9%) op basis van marktrente en lag daarmee binnen de vastgestelde bandbreedte van 41% - 47%.

De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden (vóór derivaten)	596.835	3,2	498.455	3,1
Vastrentende waarden (na derivaten)	650.581	23,4	486.326	31,7
(Nominale) pensioenverplichtingen	995.600	26,8	780.732	26,0

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	254.425	42,6	258.921	51,8
Resterende looptijd > 1 jaar en < 5 jaar	116.405	19,5	97.615	19,5
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	95.249	16,0	83.992	16,9
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	60.555	10,2	33.067	6,6
Resterende looptijd > 20 jaar	69.533	11,7	25.858	5,2
	<u>596.167</u>	<u>100,0</u>	<u>499.453</u>	<u>100,0</u>

Het bovenstaande overzicht geeft de verdeling weer van het renterisico van de totale portefeuille waarbij tevens rekening gehouden is met de renteswaps. Een negatieve marktwaarde in het blok "Korter dan een jaar" is het gevolg van de korte poten van deze renteswaps. Met een renteswap wordt doorgaans een korte rente (de korte poot) geruild voor een lange rente (de lange poot) om renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken. De korte rente die betaald wordt, de korte poot, heeft dus een negatieve marktwaarde en een looptijd die korter is dan een jaar. In de portefeuille zijn financiële instrumenten opgenomen welke gevoelig zijn voor wijzigingen in de markttrente. De portefeuille is blootgesteld aan een aanzienlijk renterisico.

De resterende looptijd van de verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	41.064	4,1	35.324	4,5
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	71.023	7,1	60.542	7,8
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	226.245	22,7	184.003	23,6
Resterende looptijd > 20 jaar	657.268	66,1	500.863	64,1
	<u>995.600</u>	<u>100,0</u>	<u>780.732</u>	<u>100,0</u>

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Valutarisico (S3)

Binnen de aandelenportefeuille wordt valutarisico gelopen. Binnen de vastrentende waardenportefeuille wordt uitsluitend belegd in Euro-titels en deze kent derhalve geen valutarisico.

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2019 € 286.893 (2018: € 180.745). Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 1.409 (2018: -€ 1.017).

De valutapositie per 31 december 2019 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2019		
	Totaal	Valuta-derivaten	Netto positie
	Voor afdekking	Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	714.087	138.280	852.367
CHF	7.636	0	7.636
GBP	25.768	-10.404	15.365
JPY	27.418	0	27.418
USD	176.144	-126.466	49.678
AUD	6.906	0	6.906
HKD	8.401	0	8.401
CAD	8.503	0	8.503
Overig	26.117	-1	26.115
	<u>1.000.980</u>	<u>1.409</u>	<u>1.002.389</u>

De valutapositie per 31 december 2018 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2018		
	Totaal	Valuta-derivaten	Netto positie
	Voor afdekking	Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	509.159	74.478	583.637
CHF	4.617	0	4.617
GBP	10.211	0	10.211
JPY	17.691	0	17.691
USD	114.419	-75.495	38.924
AUD	4.443	0	4.443
HKD	6.266	0	6.266
CAD	5.688	0	5.688
Overig	17.408	0	17.408
	<u>689.902</u>	<u>-1.017</u>	<u>688.885</u>

De totaalstand is weergegeven inclusief de negatieve derivatenpositie, de liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de collateral stand.

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het pensioenfonds. In aanvulling hierop maakt het pensioenfonds voor afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Naast de strategische mix heeft het pensioenfonds in het mandaat aan de vermogensbeheerders richtlijnen gesteld aan het maximaal percentage dat namens het pensioenfonds in een sector, land of tegenpartij mag worden belegd.

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Europa (EU)	52.465	18,0	34.193	18,1
Europa (niet-EU)	10.431	3,6	6.694	3,6
Noord-Amerika	167.634	57,8	108.432	57,4
Overig	3.077	1,1	1.915	1,0
Azië	17.160	5,9	11.667	6,2
Centraal- en Zuid-Amerika	3.109	1,1	2.087	1,1
Pacific	36.199	12,5	23.815	12,6
Totaal	290.075	100,0	188.803	100,0

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Energie	14.172	4,9	9.907	5,3
Basismaterialen	14.670	5,1	9.929	5,3
Nijverheid en industrie	30.890	10,7	19.147	10,1
Cyclische consumptiegoederen	34.348	11,8	25.305	13,4
Defensieve consumptiegoederen	21.502	7,4	15.325	8,1
Gezondheidszorg	36.567	12,6	24.595	13,0
Technologie	53.313	18,4	37.791	20,0
Nutsbedrijven	10.372	3,6	6.988	3,7
Communicatiediensten	25.544	8,8	5.812	3,1
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	48.026	16,6	32.402	17,2
Overig	671	0,1	1.602	0,8
Totaal	290.075	100,0	188.803	100,0

Grondstoffenrisico (S4)

Grondstoffen ofwel commodities vormen een beleggingscategorie waarin veelal via index futures en swaps wordt geïnvesteerd in energie (olie), edelmetalen en agroproducten. Het grondstofrisico betreft het risico op fluctuaties in grondstofprijzen. Zowel in het verslagjaar 2019 als in 2018 is door het pensioenfonds niet belegd in deze beleggingscategorie.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van

effecten; het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. Voor de bepaling van de rating wordt afhankelijk van beschikbaarheid gebruik gemaakt van S&P, Moody's en Fitch. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van deze ratings is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
AAA	108.112	18,1	105.386	21,1
AA	124.133	20,8	164.946	33,0
A	80.018	13,4	74.245	14,9
BBB	40.228	6,7	26.357	5,3
Lager dan BBB	66.696	11,2	60	-
Geen rating	176.980	29,8	128.459	25,7
Totaal	596.167	100,0	499.453	100,0

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortlevens), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van AG Prognosetafel 2018 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) echter, afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenaamde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad

worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

De reële dekkingsgraad bedraagt per 31 december 2019 76,6% (2018: 79,0%).

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het pensioenfonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
Staatsobligaties	170.917	16,8	206.881	27,1
Bedrijfsobligaties	274.866	27,0	186.269	24,4
Hypotheken	150.384	14,8	106.302	13,9
Totaal	<u>596.167</u>	<u>58,5</u>	<u>499.452</u>	<u>65,5</u>

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Om zicht te krijgen op de beheersing van de operationele risico's bij de verschillende uitbestedingsrelaties, wordt jaarlijks een ISAE 3402 opgevraagd en worden SLA-rapportages vereist, welke periodiek worden gecontroleerd op juistheid, tijdigheid en volledigheid.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan pensioenuitvoerder TKP Pensioen B.V. Met TKP Pensioen B.V. is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomst (SLA) gesloten.

Het vermogensbeheer werd in 2019 uitgevoerd door BlackRock en Cardano. Met BlackRock en Cardano is een overeenkomst afgesloten waarin onder andere de beleggingsrichtlijnen en de overeengekomen rapportages zijn vastgelegd. De afspraken zijn vastgelegd in een SLA.

De uitvoering van de afdekking van valutarisico is uitbesteed aan Cardano. Caceis is custodian van het pensioenfonds. De afspraken hierover zijn vastgelegd in een overeenkomst.

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt

belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Voor het pensioenfonds geldt dat belegd wordt in passieve beleggingsfondsen, hierdoor hoeft de S10 niet te worden bepaald en is deze op nihil gesteld.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

9.4.5 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft het uitbestedingsovereenkomst met TKP Pensioen B.V. verlengd tot 1 januari 2021. Momenteel wordt er onderhandeld over een nieuw overeenkomst voor de periode daarna. De vergoeding in 2019 bedraagt € 1.852 (2018: € 1.770).

Ten behoeve van het vermogensbeheer zijn uitbestedingsovereenkomsten afgesloten met Blackrock, Cardano en custodian Caceis.

In 2019 verzorgt Cardano Risk Management B.V. onder andere het beheer van de matchingportefeuille en de valuta-afdekking voor het pensioenfonds.

Het pensioenfonds heeft een overeenkomst afgesloten met Montae Bestuurscentrum B.V. voor de bestuursondersteuning. Deze huidige overeenkomst heeft een looptijd van 3 jaar (tot 31 december 2020).

9.4.6 Verbonden partijen

Transacties met (voormalige) bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten bij de pensioenuitvoeringskosten. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft het pensioenfonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Verplichtstellingen en uitvoeringsreglement

Op basis van de verplichtstelling tot deelneming in het pensioenfonds worden werkgevers verplicht deel te nemen. De afspraken met de werkgevers staan beschreven in het uitvoeringsreglement.

9.4.7 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2019

8. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2019	2018
	€	€
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
Pensioenpremie huidig jaar	45.903	45.680
Pensioenpremie voorgaand jaar	480	76
Regeling 9+	1.134	934
Premie overig	61	336
Premie ANW-hiaat	188	183
	<u>47.766</u>	<u>47.209</u>

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 19,6% (2018: 19,6%) van de loonsom. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

Kostendekkende premie	58.211	55.122
Feitelijke premie	47.286	46.950
Gedempte premie	46.381	45.986

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

Kostendekkende premie

Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	48.094	45.419
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	6.829	6.540
Opslag voor uitvoeringskosten	3.288	3.163
Totaal kostendekkende premie	<u>58.211</u>	<u>55.122</u>

Feitelijke premie

In rekening gebrachte pensioenpremie	46.091	45.680
Premie voor regeling 9+	1.134	934
Overig	61	336
Totaal feitelijke premie	<u>47.286</u>	<u>46.950</u>

De feitelijke premie, exclusief de pensioenpremie over voorgaande jaren, en de premie voor de aanvullende ANW-verzekering, komt uit op € 47.286 duizend. Hiervan komt de helft van het premiepercentage (9,8%) voor rekening van de werkgever en de andere helft van het premiepercentage (9,8%) voor rekening van de werknemer.

Gedempte premie

Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	24.813	24.422
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	3.523	3.517
Opslag voor uitvoeringskosten	3.288	3.163
Premie voorwaardelijke onderdelen	14.757	14.884
Totaal gedempte premie	46.381	45.986

9. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

De indirecte vermogensbeheerkosten die middels doorkijk zijn toe te rekenen aan de verschillende assetcategorieën, zijn verrekend met de beleggingsopbrengst. Deze kosten zijn derhalve resultaat-neutraal opgenomen in de jaarrekening.

De niet nader toe te rekenen kosten vermogensbeheer zijn direct in rekening gebracht bij het pensioenfonds.

2019	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Aandelen	0	63.049	-10	-8	63.031
Vastrentende waarden	6.725	6.285	-507	-93	12.410
Derivaten	5.765	122.849	0	-38	128.576
Overige beleggingen	169	159	-60		268
Niet nader toe te rekenen kosten vermogensbeheer			-1.325		-1.325
	<u>12.659</u>	<u>192.342</u>	<u>-1.902</u>	<u>-139</u>	<u>202.960</u>
2018	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Aandelen	341	-13.599	-181	0	-13.439
Vastrentende waarden	4.339	-4.722	-243	-59	-686
Derivaten	7.859	11.602	0	-40	19.421
Overige beleggingen	-27	21	-152	0	-158
Niet nader toe te rekenen kosten vermogensbeheer			-1.130		-1.130
	<u>12.512</u>	<u>-6.698</u>	<u>-1.706</u>	<u>-99</u>	<u>4.008</u>

	2019	2018
	€	€
10. Overige baten		
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	-14	91
Ontvangen interest	30	10
Andere baten	63	10
	<u>79</u>	<u>111</u>

Andere baten betreft voornamelijk een slotuitkering van een werkgever.

	2019	2018
	€	€
11. Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	5.061	4.429
Prepensioen	2	9
Partnerpensioen	231	205
Wezenpensioen	71	64
Arbeidsongeschiktheidspensioen	40	75
Anw-aanvulling	84	86
Afkoop pensioenen en premierestitutie	734	788
	<u>6.223</u>	<u>5.656</u>

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 484,09 (2018: € 474,11) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

12. Pensioenuitvoeringskosten

Bestuurskosten	443	417
Administratiekostenvergoeding	1.856	1.784
Accountantskosten	45	42
Kosten actuaris (advies en certificering)	203	136
Juridisch en overig advies	86	85
Contributies en bijdragen	112	101
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	137	118
Kosten bestuursbureau (vast)	522	545
Kosten bestuursbureau (variabel)	13	18
Project- en advieskosten bestuur	59	104
	<u>3.476</u>	<u>3.350</u>

De vergoedingen aan bestuurders houden verband met werkzaamheden voor bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit: vergoeding aan bestuurders, vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige bestuurskosten 2019: € 346 (2018: € 343). Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

Daarnaast zijn in de bestuurskosten de kosten ten behoeve van de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan opgenomen. In 2019 bedragen de kosten voor de Raad van Toezicht € 53 (2018: € 45) en voor het Verantwoordingsorgaan € 34 (2018: € 29).

De project- en advieskosten bestuur hebben betrekking op advisering IT-beleid en de rol als sleutelfunctiehouder Risk door Montae&Partners.

Onder de post 'Overige' vallen de communicatiekosten en de overige beheerskosten. De communicatiekosten bedragen € 104 (2018: € 99). Daarnaast vallen hieronder de bank- en incassokosten van € 33 (2018: € 24).

De kosten voor het bestuursbureau zijn onder te verdelen in 2 componenten. Het betreft vaste kosten van € 522 duizend. Daarnaast is sprake van variabele kosten van het bestuursbureau die niet zijn opgenomen in het vaste contract.

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

	2019			2018		
	Accountant	Overig netwerk	Totaal	Accountant	Overig netwerk	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Controle van de jaarrekening	45	0	45	42	0	42

Voor 2019 wordt voor € 45 aan accountantskosten verwacht ten behoeve van de certificering op basis van de offerte van Mazars. In 2018 is een bedrag gefactureerd van € 42.

Aantal personeelsleden

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst.

	2019	2018
	€	€
13. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Pensioenopbouw	48.509	45.632
Rentetoevoeging	-1.873	-1.883
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-6.479	-5.966
Wijziging marktrente	174.263	45.226
Aanpassing sterftekansen	0	-10.797
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-3.105	0
Aanpassing actuariële uitgangspunten	-658	0
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	4.211	1.431
	<u>214.868</u>	<u>73.643</u>

	2019	2018
	€	€
14. Saldo herverzekering		
Premie herverzekering	247	234
Uitkering herverzekering	0	-143
	<u>247</u>	<u>91</u>
15. Saldo overdracht van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-1.360	0
Uitgaande waardeoverdrachten	4.050	0
	<u>2.690</u>	<u>0</u>

Waardeoverdracht betreft de ontvangst van of overdracht aan pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Als gevolg van een dekkingsgraad onder de 100,0% is de reguliere onderlinge afrekening van waardeoverdrachten tot stilstand gekomen. Zodra de financiële positie van het pensioenfonds dit toelaat zullen de onderlinge waardeoverdrachten weer worden hervat. Uiteraard zal dan ook de dekkingsgraad van de tegenpartij voldoende moeten zijn.

De ontvangen en uitgaande koopsommen betreffen waardeoverdracht van klein pensioen. Met de invoering van de Wet waardeoverdracht kleine pensioenen is het mogelijk geworden dat pensioenuitvoerders kleine pensioenen automatisch overdragen naar de nieuwe uitvoerder van de aanspraakgerechtigde, zonder dat daarvoor instemming van de aanspraakgerechtigde nodig is. Het gaat om aanspraken onder de afkoopgrens van € 484,09 per jaar (2019). In eerste instantie gaat het om aanspraken van gewezen deelnemers van wie de deelneming op of na 1 januari 2018 is geëindigd. Later komen ook aanspraken die voor die datum zijn ontstaan in aanmerking voor automatische waardeoverdracht.

	2019	2018
	€	€
16. Overige lasten		
Overige lasten	0	2
Betaalde interest	13	2
	<u>13</u>	<u>4</u>

9.4.8 Gebeurtenissen na balansdatum

In het voorjaar van 2020, na balansdatum maar voor het opmaken van de jaarrekening door het bestuur, is de Coronacrisis uitgebroken. Als gevolg van de crisis is er een bijzondere situatie ontstaan. De waarde van de beleggingen in zakelijke waarden is in vergelijking met 31 december 2019 fors gedaald, waardoor ook de dekkingsgraad is gedaald. Daarnaast heeft de Coronacrisis aanzienlijke gevolgen voor de sector, met impact op het aantal werkende (en pensioenopbouwende) personen en de financiële posities van aangesloten ondernemingen. Dit heeft direct gevolgen voor de premies en het incassobeleid in 2020 vanwege een mogelijk gebrek aan liquiditeiten bij de werkgevers. Indien ontslagen volgen bij de aangesloten ondernemingen, zal de premie over 2020 lager uitvallen. De Coronacrisis heeft op verschillende manieren impact op een pensioenfonds. Op dit moment is er veel onzekerheid en is het nog niet mogelijk om de financiële impact in 2020 op het pensioenfonds betrouwbaar vast te stellen. De financiële positie per 31 december 2019 en de continuïteit van het pensioenfonds worden hier (voorlopig) niet door geraakt.

Groningen, 11 juni 2020
het bestuur,

E.P. de Vries
Voorzitter

Drs. R.G.A. van Dijk

Mr. M.W. van Straten

L.H.C. Vincken

Drs. G.F. Vermeulen

Overige gegevens

10 Overige gegevens

10.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Recreatie te Zoetermeer is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Recreatie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4.800.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 145.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 131 (minimaal vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen) en 133 (dekking door waarden).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor 5 achtereenvolgende jaareinden.

Indien de beleidsdekkingsgraad het komende jaar lager blijft dan het niveau van de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen, dan zal ultimo een kortingsmaatregel moeten worden uitgevoerd.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Recreatie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amsterdam, 11 juni 2020

drs. Jack Tol AAG RBA

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

10.2 Controle verklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van
Stichting Pensioenfonds Recreatie

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2019

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Pensioenfonds Recreatie (hierna ook: "het pensioenfonds") statutair gevestigd te Zoetermeer gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Recreatie op 31 december 2019 en van de staat van baten en lasten over 2019 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de staat van baten en lasten over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Recreatie zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

BENADRUKKING GEVOLGEN VAN DE CORONACRISIS

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel "Gebeurtenissen na balansdatum" op bladzijde 97 van de toelichting op de jaarrekening waarin het bestuur van het pensioenfonds uiteenzet wat haar inschatting is ten aanzien van de gevolgen van de Coronacrisis op het pensioenfonds. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

MATERIALITEIT

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 4.890.000. De materialiteit is vastgesteld op basis van een percentage van 0,5% van de som van het stichtingskapitaal, de reserves en de technische voorzieningen. Wij hebben voor deze grondslag gekozen gelet op het feit dat deze relevant is voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 145.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

DE KERNPUNTEN VAN ONZE CONTROLE

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
<p>Waardering van beleggingen</p> <p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bestaan naast beursgenoteerde effecten uit belangen in beleggingsfondsen en derivaten.</p>	<p>Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Beoordelen van de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van vermogensbeheer. <p>Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening hebben wij gebruikgemaakt van de ontvangen ISAE 3402 type</p>

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
<p>In de algemene toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 9.4.2.2 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.</p> <p>De beoordeling van de reële waarde van deze beleggingen is significant voor onze controle, omdat de waardering subjectieve elementen bevat.</p>	<p>II rapportage van service-organisaties;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Versturen van instructies aan de accountant die door CACEIS als service-organisatie belast met de administratie van de beleggingen, is aangesteld om het door CACEIS opgestelde vermogensbeheerverslag te controleren; ▪ Het evalueren van de uitgevoerde werkzaamheden van de door CACEIS aangestelde accountant op basis van kennisname van zijn rapportages, toelichtingen en de onderliggende dossiers; ▪ Toetsen of de in de jaarrekening opgenomen toelichting adequaat is gegeven de geldende verslaggevingsregels.
<p>Waardering van de technische voorzieningen</p> <p>De technische voorzieningen, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen, zijn gevormd ter dekking van de belangrijkste verplichtingen van het pensioenfonds.</p> <p>In de algemene toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 9.4.2 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de technische voorzieningen uiteengezet.</p> <p>In paragraaf 9.4.4 (toelichting op de balans - risicobeheer) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet, inclusief onzekerheden.</p>	<p>Bij de vaststelling van de adequate waardering, waaronder de toereikendheid van deze voorziening, hebben wij gebruik gemaakt van de uitkomsten van de werkzaamheden van de certificerend actuaris. Om dit te kunnen doen hebben wij onder andere instructies gegeven aan de certificerend actuaris en zijn de bevindingen en het certificeringsrapport door ons met hem besproken.</p> <p>Door ons is tevens nagegaan of:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ de administratieve basisgegevens van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden, die door de certificerend actuaris worden gehanteerd bij het certificeren van de technische voorzieningen, in alle van materieel belang zijnde aspecten juist, volledig en in overeenstemming met de pensioenregeling zijn opgesteld. Hierbij zijn wij eveneens nagegaan of de administratieve basisgegevens juist en volledig zijn overgedragen aan de nieuwe pensioenuitvoerder; ▪ de toegepaste methodiek ter bepaling van de voorziening aanvaardbaar is, gegeven de karakteristieken van de verzekerde risico's; ▪ de door het bestuur gebruikte aannames en schattingen in overeenstemming zijn met de gekozen actuariële grondslagen, voldoende zijn onderbouwd en juist zijn toegepast; ▪ de interne beheersing met betrekking tot de volledigheid van de aangesloten deelnemers is geborgd; ▪ de interne beheersing met betrekking tot mutatieverwerking in de pensioenadministratie is geborgd.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van het bestuur en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BESTUUR MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 11 juni 2020

MAZARS ACCOUNTANTS N.V.

Origineel getekend door: drs. J.A. van Muijlwijk-Duijzer RA

10.3 Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Statutair is bepaald dat het saldo van de staat van baten en lasten van € 23.288 over het boekjaar verdeeld wordt over de algemene reserve en de bestemmingsreserve. De bestemmingsreserve betreft een solvabiliteitsreserve die op jaarbasis gelijk gesteld wordt aan het vereist eigen vermogen.

Voor het boekjaar 2019 geldt dat er € 30.928 is toegevoegd aan de bestemmingsreserve en € 7.640 in mindering gebracht is op de algemene reserve.

Bijlagen

Bijlage 1 Structuur pensioenfonds

.1 Inleiding

Het pensioenfonds heeft sinds 1 juli 2014 drie organen, te weten een bestuur, een verantwoordingsorgaan en een raad van toezicht. Daarnaast is een aantal externe partijen bij het pensioenfonds betrokken.

In dit hoofdstuk vindt u eerst een aantal algemene gegevens van het pensioenfonds. Daarna stelt het pensioenfonds de organen en de externe partijen aan u voor.

.2 Over het pensioenfonds

.2.1 Naam en vestigingsplaats

Het pensioenfonds is opgericht op 26 maart 1997 en statutair gevestigd in Zoetermeer. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Utrecht onder nummer 41160246. Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

.2.2 Adresgegevens

Voor vragen van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, gewezen partners en werkgevers.

Pensioenfonds Recreatie
Postbus 5199
9700 GD Groningen

Bezoekadres

Europaweg 27, 9723 AS Groningen

Voor (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, gewezen partners:
(050) 52 25 020
E-mailadres: deelnemers@pensioenfondсреcreatie.nl

Voor werkgevers:
(050) 52 25 040
E-mailadres: werkgever@pensioenfondсреcreatie.nl

Internet: www.pensioenfondсреcreatie.nl

Ter attentie van het bestuur:
Montae Bestuurscentrum B.V.
Verrijn Stuartlaan 1F
2288 EK Rijswijk
Telefoon: (070) 304 29 00
E-mailadres: bestuursbureauSPR@montae.nl
Internet: www.montae.nl

.2.3 Sociale partners

1. HISWA RECRON
Postbus 102
3970 AC Driebergen
www.hiswarecron.nl
2. FNV Horecabond handelend onder de naam FNV Recreatie
Postbus 1435
1300 BK Almere
www.fnvrecreatie.nl

3. CNV Vakmensen
Postbus 2525
3500 GM Utrecht
www.cnvvakmensen.nl
4. FNV handelend onder de naam FNV Publiek Belang
Postbus 9208
3506 GE Utrecht
www.fnv.nl

.2.4 Externe partijen

Het pensioenfonds werkt samen met de volgende externe partijen.

Uitvoeringsorganisatie

TKP Pensioen B.V., Groningen

Bestuursondersteuning

Montae & Partners B.V., Rijswijk

Vermogensbeheer

Black Rock, Inc., Amsterdam
CACEIS (voorheen KAS BANK)
Cardano Risk management B.V.
SAREF B.V.
ASR Vermogensbeheer N.V.,
Aegon Investment Management B.V.

Custodian

CACEIS (voorheen KAS BANK)

Investment consultant

Mevrouw ir. K. Pasha CFA, Cardano Risk Management B.V. (tot 1 oktober 2019)
De heer L. Wijnand, Cardano Risk Management B.V. (vanaf 1 oktober 2019)

Adviserend actuaris

De heer R. Schilder AAG, Willis Towers Watson B.V.

Certificerend actuaris

De heer M. Ceelaert AAG, Willis Towers Watson B.V. (tot 1 januari 2020)
De heer drs. J.M.J. Tol AAG RBA, Triple A (vanaf 1 januari 2020)

Externe accountant

Mevrouw drs. J.A. van Muijlwijk-Duijzer RA , Mazars

Compliance officer

Mevrouw mr. T.T.H. Vlamings, Holland Van Gijzen Advocaten en Notarissen LLP

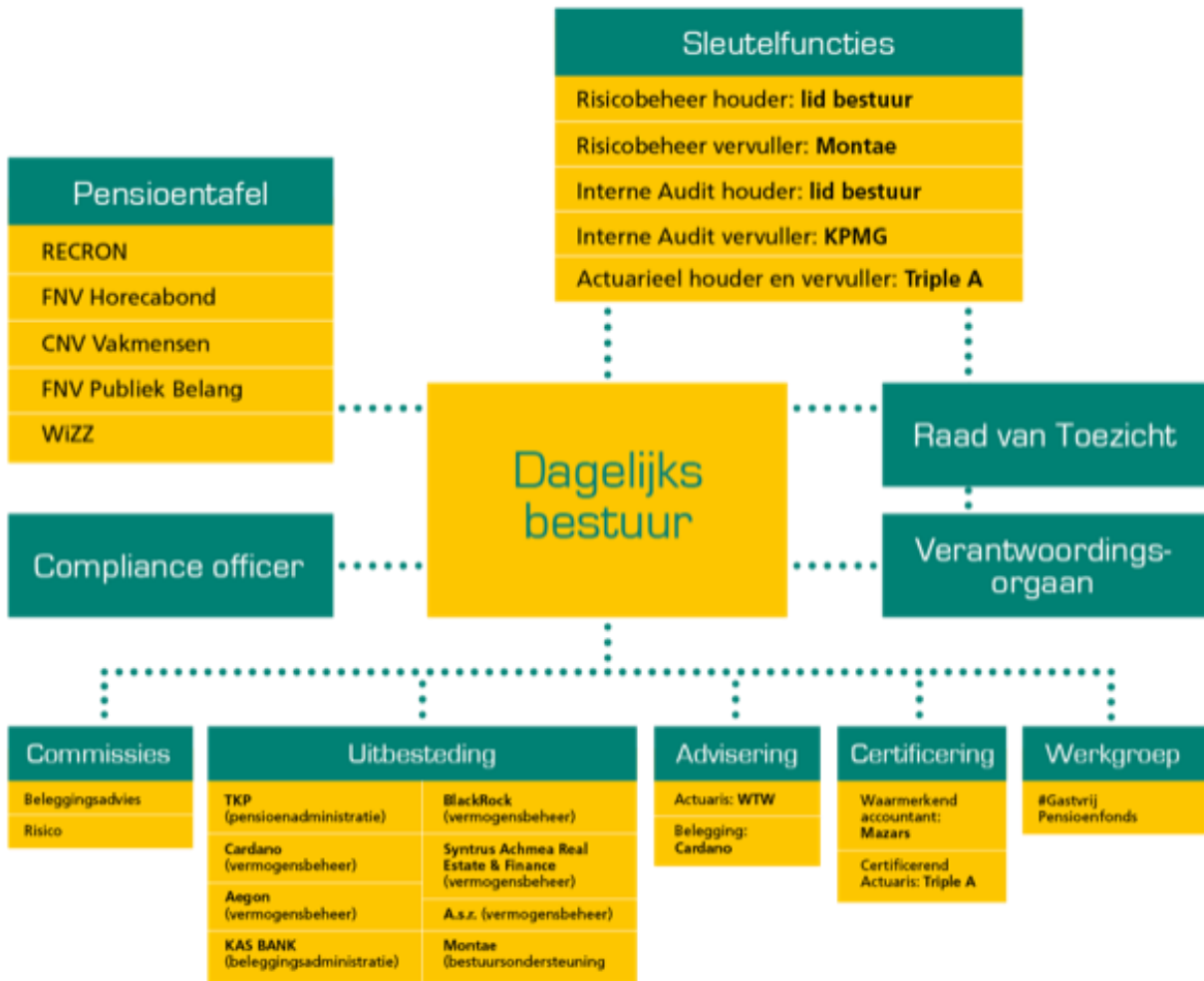
Risicomanagement en vervuller sleutelfunctie Risicobeheer

Mevrouw Nathalie Houwaart, Montae & Partners B.V., Rijswijk

Vervuller sleutelfunctie Interne Audit

Danny Tingelaar, KPMG Advisory N.V.

.3 De pensioenfondsoorganen per 31 december 2019

.4 Het bestuur

.4.1 Samenstelling en benoeming

Het pensioenfonds heeft een paritair bestuur, dat wil zeggen dat de bestuursleden worden voorgedragen door de werkgeversorganisatie HISWA RECRON en de werknemersorganisaties FNV Recreatie en CNV Vakmensen, waarna zij door het bestuur worden benoemd. Daarnaast zijn de pensioengerechtigden via een aparte zetel in het bestuur vertegenwoordigd. Het bestuurslid namens pensioengerechtigden is voorgedragen door FNV Recreatie en CNV Vakmensen gezamenlijk. Het bestuur heeft deze kandidaat gezien de geschiktheid benoemd als bestuurslid.

Het paritaire bestuur bestaat per 31 december 2019 uit:

Leden	Organisatie	Geboortedatum	Zittingsduur tot
De heer Drs. R.G.A. van Dijk	HISWA RECRON	09-09-1978	1 januari 2023
Mevrouw E. Te Paske-Lievestro	FNV Recreatie	15-02-1981	1 april 2022
De heer W. Bleckman (aspirant-bestuurder)	HISWA RECRON	09-02-1990	
De heer G.F. Vermeulen	Pensioengerechtigden	19-10-1961	1 juli 2022
De heer Mr. M.W. van Straten (beoogd sleutelfunctiehouder Interne Audit)	CNV Vakmensen	27-01-1973	1 januari 2023
De heer L.H.C. Vincken (lid dagelijks bestuur en beoogd sleutelfunctiehouder Risicobeheer)	HISWA RECRON	17-01-1963	1 januari 2021
De heer E.P. de Vries (vaste voorzitter bestuur en lid dagelijks bestuur)	FNV Recreatie	01-02-1964	1 januari 2021

Alle bestuursleden zijn gedurende het gehele jaar bestuurslid geweest van het pensioenfonds.

Wijzigingen bestuurssamenstelling in 2019:

Het bestuur had vanaf 1 januari 2018 een vacature namens HISWA RECRON. Op 3 december 2018 heeft HISWA RECRON een brief aan het pensioenfonds gestuurd waarin HISWA RECRON de heer W. Bleckman voordraagt voor de functie van aspirant-bestuurslid van het pensioenfonds. Het bestuur heeft in de bestuursvergadering van 24 januari 2019 het verzoek van HISWA RECRON besproken. Het bestuur heeft aangegeven het initiatief van HISWA RECRON te waarderen om een ondernemer uit de sector voor te dragen voor het bestuur van het Pensioenfonds. Omdat de kandidaat die HISWA RECRON heeft voorgedragen nog niet voldoet aan de deskundigheids- en geschiktheidseisen die worden gesteld aan een bestuurslid heeft het bestuur op 14 maart 2019 besloten dat de heer Bleckman plaats kan nemen in het bestuur als aspirant-bestuurslid.

De heren Van Dijk en Van Straten zijn per 1 januari 2019 herbenoemd.

Wijzigingen in de bestuurssamenstelling per 1 januari 2020:

Begin 2020 heeft mevrouw E. Te Paske-Lievestro aangegeven haar bestuurslidmaatschap op te zeggen per 4 maart 2020. Per deze datum ontstaat er een vacature als lid van het bestuur namens FNV Recreatie. Op 14 februari 2020 is FNV Recreatie op de hoogte gebracht van de ontstane vacature. In de brief is verwezen naar het diversiteitsbeleid van het pensioenfonds. Concreet betekent dit dat in het bestuur minimaal 1 vrouw en minimaal 1 lid jonger dan 40 jaar zitting heeft. Het vertrekkend bestuurslid is een vrouw. Bij voorkeur draagt de vertegenwoordigende organisatie derhalve een vrouw voor.

.4.2 Vergaderingen, beleidsdagen en overige bijeenkomsten

Het bestuur heeft in 2019 10 keer vergaderd en meestal met de voltallige samenstelling. Bestuursleden die niet aanwezig waren, hebben zich tijdig en met redenen afgemeld. Ook is er een bijeenkomst geweest met de raad van toezicht en het bestuur. Op 30 augustus 2019 heeft de teambuildingsdag "Wij zijn

Pensioenfonds Recreatie” plaatsgevonden. Alle betrokkenen van het pensioenfonds zijn die dag bij elkaar gekomen. Naast een recreatief programma was er voldoende tijd om elkaar beter te leren kennen.

Hieronder een opsomming van de belangrijkste onderwerpen die op de agenda van het bestuur in 2019 stonden:

- Ontwikkelingen financiële situatie van het pensioenfonds.
- Rapportages over programma #GastVrij Pensioenfonds.
- Inrichting IORP II.
- Charter interne audit en jaarplannen interne audit en risicobeheer.
- Fondsbegroting en realisatie per kwartaal.
- Effecten Pensioenakkoord/ Commissie Parameters.
- Vaststelling Jaarverslag 2018 en bespreking van de inbreng van raad van toezicht en verantwoordingsorgaan.
- (Her-)benoemingen bestuursleden, leden raad van toezicht en leden van het verantwoordingsorgaan.
- Berekening z-score.
- Fondsdocumenten zoals o.a. het beleggingsbeleid, beleid aspirant-bestuurder, beloningsbeleid, pensioenreglement, statuten, ABTN, uitbestedingsbeleid, diversiteitsbeleid, integriteitsbeleid, gedragscode, incidentenbeleid, risicostrategiedocument.
- Rapportage vermogensbeheer en risicomangement.
- Jaarlijkse risicoanalyse met de nadruk op het IT-risico.
- Pensioenregeling en regeling Anw-pensioen.
- Herstelplan.
- Haalbaarheidstoets.
- Integraal risicomangement.
- Evaluatie kostendekkende premie, vaststellen kostendekkende premie 2020.
- Evaluatie kostenvoorziening.
- Evaluaties van de uitbestedingspartijen.
- Opvolging aanbevelingen jaarwerk 2018.
- Geschiktheidsplan en opleidingsplan.

Daarnaast waren er in 2019 drie site visits:

- Op 22 maart 2019: site visit Aegon Asset Management (t.b.v. de belegging in asset-backed securities)
- Op 9 september 2019: site visit TKP.
- Op 22 november 2019: site visit ASR

Op 3 oktober 2019 heeft er een innovatiedag plaatsgevonden. Hier is van gedachten gewisseld hoe een ideale pensioenregeling voor de recreatiebranche voor de toekomst er uit kan zien.

.4.3 Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur bestaat uit de voorzitter van het pensioenfonds en een lid van het dagelijks bestuur. De dagelijkse uitvoerende besturing van het pensioenfonds is de taak van het dagelijks bestuur. Tijdens

deze werkzaamheden wordt het dagelijks bestuur bijgestaan door de bestuursondersteuning. Het dagelijks bestuur heeft in 2019 zeventien maal plaatsgevonden.

De voorzitter is het aanspreekpunt namens het bestuur van de raad van toezicht, het verantwoordingsorgaan en externe partijen. Tevens is de voorzitter belast met het voorzitten van de pensioentafel (overleg van sociale partners en stakeholders in de sector Recreatie). De voorzitter stuurt bestuursondersteuning, de relatiemanager, de uitvoeringsorganisatie en de adviseurs van het bestuur aan.

.4.4 Beleggingsadviescommissie

Het bestuur heeft een Beleggingsadviescommissie (BAC) ingesteld die bestaat uit twee bestuursleden, de heren Van Dijk en Vermeulen en een externe deskundige (mevrouw I. Hollander). De BAC valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur. De BAC is belast met:

- Het uitvoering geven aan het jaarlijkse beleggingsplan.
- Het adviseren van het bestuur over mogelijke strategische keuzes (beleid, benchmarks, bandbreedtes en afdekkingsstrategieën) gebaseerd op een ALM-studie, scenarioanalyses of haalbaarheidstoets (gebruik van risicobudget en strategische asset allocatie).
- Het voorbereiden van en het bestuur adviseren over het beleggingsplan, inclusief de benchmark ten behoeve van de performancetoets / Z-score.
- Het monitoren of de uitvoering van het beleid overeenkomt met het strategisch beleid zoals vastgesteld en vastgelegd in het beleggingsplan.
- Het monitoren van de performance van de relevante mandaten van de vermogensbeheerders ten opzichte van de specifieke benchmarks uit het beleggingsbeleid.
- Monitoren dat alle vermogensbeheerders, adviseurs en de custodian op basis van de overeengekomen contracten, richtlijnen en SLA werken.
- Het monitoren van de (ontwikkeling van) de financiële positie van het pensioenfonds.

De BAC heeft in 2019 vijf keer vergaderd

.4.5 Aansluitings- en vrijstellingscommissie

Het bestuur heeft een aansluitings- en vrijstellingscommissie ingesteld die bestaat uit twee bestuursleden (de heren Vincken en Van Straten). De commissie valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur. De aansluitings- en vrijstellingscommissie heeft als taken:

- Het nemen van een besluit over een verzoek tot vrijstelling van de verplichtstelling op grond van artikel 6 van het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000.
- Het nemen van een besluit op een bezwaarschrift op een besluit naar aanleiding van een verzoek tot vrijstelling van de verplichtstelling op grond van artikel 2, 3, 4, 5 lid 1 of 7a t/m e van het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000.
- Het nemen van een besluit over het intrekken van een vrijstelling indien een werkgever niet meer voldoet aan de voorwaarden van vrijstelling.
- Op verzoek van het bestuur formuleert de commissie adviezen over aangelegenheden die betrekking hebben op het beleid ten aanzien van vrijstellingen en de uitvoering daarvan.
- Het nemen van het besluit op verzoeken tot vrijwillige aansluiting van werkgevers bij het pensioenfonds op grond van het pensioenfondsbeleid en het beoordelen van de bijbehorende uitvoeringsovereenkomst.
- Op verzoek van de administrateur adviseren over de interpretatie van de verplichtstelling

De taken, bevoegdheden en werkwijze van de aansluitings- en vrijstellingscommissie zijn verder uitgewerkt in het Reglement aansluitings- en vrijstellingscommissie. TKP Pensioen ondersteunt de commissie.

De aansluitings- en vrijstellingscommissie heeft in 2019 vier keer vergaderd. In het kader van een efficiëntere manier van werken hebben de overige contacten telefonisch en via e-mail plaatsgevonden.

Per 1 januari 2020 is de commissie opgeheven. Voor de behandeling van vraagstukken inzake vrijstellingen door de AVC in de voorliggende jaren is een gedegen proces ingericht. Het bestuur heeft daarop kunnen besluiten dat het mandaat van het dagelijks bestuur kan worden uitgebreid met de behandeling van aansluitings- en vrijstellingsvraagstukken, waarbij het bestuursbureau een filterende rol speelt voor de aanlevering van dergelijke vraagstukken vanuit TKP Pensioen. Hiermee worden de werkzaamheden van de AVC voortgezet door het dagelijks bestuur en blijkt een aparte commissie niet langer noodzakelijk.

.5 Raad van Toezicht

Het interne toezicht bij het pensioenfonds wordt uitgeoefend door een raad van toezicht. De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken binnen het pensioenfonds. Daarnaast moet de raad van toezicht onder meer het jaarverslag en de jaarrekening goedkeuren.

De raad van toezicht rapporteert zijn bevindingen jaarlijks schriftelijk aan het bestuur. Deze bevindingen worden met het bestuur besproken en opgenomen in het jaarverslag. U vindt deze bevindingen in hoofdstuk 8 van dit jaarverslag.

In 2019 is de raad van toezicht drie maal bijeen gekomen. Daarnaast heeft de raad van toezicht vier maal fysiek vergaderd met het dagelijks bestuur en vier maal heeft er een telefonische vergadering plaatsgevonden. Ook zijn er twee bijeenkomsten geweest met de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.

De raad van toezicht is per 31 december 2019 als volgt samengesteld:

Leden	Functie	Geboortedatum	Zittingsduur tot
Mevrouw C. Rozé	Lid	27-09-1971	1 september 2020
De heer L.C.A. Scheepens	Lid	03-12-1965	1 juli 2022
De heer H.J. Machielsen	Voorzitter	03-01-1960	1 juli 2021

.6 Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft als wettelijke taak om desgevraagd of uit eigen beweging het bestuur te adviseren over aangelegenheden die het pensioenfonds betreffen. Het betreft onder meer het beleid inzake beloningen, de vorm en inrichting van het intern toezicht, het communicatie- en voorlichtingsbeleid, collectieve waardeoverdracht, uitvoeringsovereenkomsten, liquidatie of fusie van het pensioenfonds en de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Naast de bovenvermelde wettelijke bevoegdheden heeft het verantwoordingsorgaan adviesrecht bij de benoeming en het ontslag van de leden van de raad van toezicht. Een overzicht van de advies- en goedkeuringsrechten van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht is opgenomen in bijlage 2 bij dit jaarverslag.

Naast het geven van advies heeft het verantwoordingsorgaan de taak om een oordeel te vormen over het gevoerde beleid en het handelen van het bestuur en de beleidskeuzes voor de toekomst. Dit gebeurt aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de raad van toezicht. Dit oordeel wordt een maal per jaar schriftelijk vastgelegd. Het oordeel en de reactie van het bestuur daarop, is opgenomen in hoofdstuk 8 van dit jaarverslag.

Het verantwoordingsorgaan is op 31 december 2019 als volgt samengesteld:

Leden	Namens	Geboortedatum	Zittingsduur tot
De heer P. Hamelink	pensioengerechtigden	13-01-1948	1 juli 2020
Vacature	actieve deelnemers		
Mevrouw B. Kühne-de Vos	actieve deelnemers	05-05-1952	1 juli 2020
Mevrouw M. Riedstra	werkgevers	05-03-1967	1 juli 2021
Mevrouw I.C.M. Stavenuiter (voorzitter)	gewezen deelnemers	28-07-1964	1 maart 2023
De heer T. Weijnenborg	werkgevers	18-05-1959	1 juli 2022
Mevrouw M. van den Heuvel	actieve deelnemers	18 juli 1967	1 augustus 2023

Mevrouw I.C.M. Stavenuiter, de heer T. Weijnenborg zijn per 1 juli 2018 herbenoemd.

FNV Recreatie en CNV Vakmensen hebben op 20 februari 2019 een brief aan het pensioenfonds gestuurd waarin zij aangeven dat FNV Recreatie en CNV Vakmensen mevrouw I.H.C. Stavenuiter per 1 maart 2019 hebben benoemd als lid van het verantwoordingsorgaan namens de gewezen deelnemers. Mevrouw

Stavenuiter was reeds lid van het verantwoordingsorgaan namens de deelnemers. Door de benoeming als lid namens de gewezen deelnemers is per 1 maart 2019 een vacature ontstaan namens de actieve deelnemers.

Op 21 maart 2019 heeft de heer E. Braakman aangegeven het lidmaatschap van het Verantwoordingsorgaan te willen beëindigen. De heer Braakman heeft een nieuwe baan buiten de recreatiebranche. De heer Braakman heeft dan ook besloten om per 1 juni 2019 zijn lidmaatschap bij het Verantwoordingsorgaan te beëindigen. Door het vertrek van de heer Braakman ontstaat er een vacature per 1 juni 2019 namens de deelnemers. FNV Recreatie heeft vervolgens mevrouw M. van den Heuvel per 1 augustus 2019 benoemd als lid van het verantwoordingsorgaan namens de actieve deelnemers.

In 2019 heeft het verantwoordingsorgaan vijf maal vergaderd. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan vijf keer vergaderd met het dagelijks bestuur van het pensioenfonds en twee maal met de raad van toezicht. Tijdens deze bijeenkomsten zijn zij onder andere geïnformeerd over actuele zaken in het pensioenfonds. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief advies uitgebracht over:

- Het reglement raad van toezicht
- De model uitvoeringsovereenkomst.
- Beloning lid dagelijks bestuur, extern lid van de beleggingsadviescommissie en aspirant-deelnemer.

In 2019 hebben vier verdiepingsbijeenkomsten plaatsgevonden:

- IORP II.
- jaarverslag 2018.
- Communicatie.
- Wijziging beleggingsportefeuille.

.7 Uitbesteding

Het pensioenfonds heeft ervoor gekozen de meeste werkzaamheden niet zelf uit te voeren maar uit te besteden aan andere partijen. Uitgangspunt hierbij is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede werkzaamheden en de risico's die hieraan verbonden zijn adequaat beheerst. Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsbeleid vastgesteld.

Het pensioenfonds heeft uitbestedingsovereenkomsten en/of Service Level Agreements (SLA's) gesloten met de partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed. In die overeenkomsten is niet alleen vastgelegd welke werkzaamheden zijn uitbesteed, maar zijn ook afspraken gemaakt over de kwaliteit van de dienstverlening en eventuele beëindigingsvoorwaarden. De SLA's met de uitbestedingspartijen worden periodiek besproken in het (dagelijks) bestuur.

Hieronder volgt een overzicht van de uitbestede werkzaamheden.

Deelnemers- en financiële administratie

Vanaf 1 januari 2015 verzorgt TKP Pensioen B.V. de deelnemers- en financiële administratie. De afspraken hierover zijn vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst.

Bestuursondersteuning

Voor de bestuursondersteuning heeft het bestuur gekozen voor een partij die onafhankelijk is van de pensioenuitvoering. De bestuursondersteuning wordt verzorgd door Montae & Partners. De werkzaamheden zijn vastgelegd in een overeenkomst.

Ten behoeve van de bestuursondersteuning werkt het bestuur met BoardPacks (voorheen eShare). BoardPacks is een webgebaseerd pakket om vergaderingen te organiseren, taken uit te zetten en te monitoren en pensioenfondsstukken te archiveren. Met BoardPacks hebben de bestuursleden op elk gewenst moment toegang tot het centrale archief van het pensioenfonds. Met betrekking tot BoardPacks heeft het bestuur een contract afgesloten met Diligent Boardbooks Limited in Engeland.

Sleutelfunctie vervullers

De vervulling van de sleutelfunctie interne audit is belegd bij KPMG, de vervulling van de sleutelfunctie Actuarieel is per 1 januari 2020 belegd bij Triple A en de vervulling van de sleutelfunctie risicobeheer is belegd bij Montae & Partners.

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer werd in 2019 uitgevoerd door BlackRock en Cardano. BlackRock draagt zorg voor en volledige administratie van de bij hen ondergebrachte beleggingsportefeuilles en alle daarop betrekking hebbende transacties. Het pensioenfonds belegt sinds december 2017 in Nederlandse woninghypotheken middels het PVF Particuliere Hypothekenfonds beheerd door Syntrus Achmea Real Estate & Finance. Met BlackRock en Cardano en Syntrus Achmea Real Estate & Finance is een overeenkomst afgesloten waarin onder andere de beleggingsrichtlijnen en de overeengekomen rapportages zijn vastgelegd. De afspraken zijn vastgelegd in een SLA.

De uitvoering van de afdekking van valutarisico is uitbesteed aan CACEIS (voorheen KAS BANK). De afspraken hierover zijn vastgelegd in een overeenkomst.

Met ingang van april 2019 maakt het pensioenfonds gebruik van a.s.r. vermogensbeheer en Aegon Asset Management. A.s.r. Vermogensbeheer is de beheerder van het ASR ESG IndexPlus Institutioneel Euro Bedrijfsobligatiefonds, Aegon Asset Management is de beheerder van het European ABS Fund I EUR Acc.

Custodian

CACEIS is de custodian van het pensioenfonds. CACEIS verzorgt in dit kader de reguliere bewaarneming van effecten/beleggingsfondsen, als ook de uitvoering van effectentransacties, de performancemeting en de Z-score.

Advisering vermogensbeheer

Advisering op het gebied van vermogensbeheer is uitbesteed aan Cardano Risk Management B.V. De afspraken hieromtrent zijn eveneens vastgelegd in een overeenkomst.

Externe accountant

De externe accountant is Mazars. De accountant controleert jaarlijks het jaarverslag/jaarrekening en de staten voor DNB en doet verslag van zijn werkzaamheden in de vorm van een controleverklaring en een verslag aan het bestuur. Jaarlijks voert de externe accountant een controle uit op de jaarrekening en de daaraan ten grondslag liggende administratieve processen (in relatie tot de materialiteit voor de jaarrekening). De opdracht aan de accountant wordt jaarlijks vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

Certificerend actuaris en sleutelfunctiehouder en vervuller Actuarieel

Het bestuur heeft per 1 januari 2020 een externe certificerend actuaris aangesteld verbonden aan Triple A. In 2019 was dit WTW. De vervulling van de sleutelfunctie (houder en vervuller) actuarieel is belegd bij certificerend actuaris.

De certificerend actuaris beoordeelt de financiële positie van het pensioenfonds volgens de eisen van DNB. De certificerend actuaris rapporteert eenmaal per jaar aan het pensioenfondsbestuur door middel van een actuariel rapport en een actuariële verklaring. De werkzaamheden die worden uitgevoerd door de certificerend actuaris zijn vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

Adviserend actuaris

Het bestuur maakt gebruik van een adviserend actuaris verbonden aan Willis Towers Watson.

Compliance officer

Holland van Gijzen Advocaten en Notarissen LLP verricht compliance werkzaamheden voor het pensioenfonds. Het betreft hier met name het toetsen van de naleving van de gedragscode. De opdracht hiertoe wordt jaarlijks vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

Monitoring en evaluatie (kosten) uitbesteding

Per kwartaal bewaakt het bestuur de kosten aan de hand van de pensioenfondsbegroting en financiële voortgangsrapportage en stuurt daar waar mogelijk bij. Het bestuur werkt daarnaast met een contractenregister dat dient als overzicht van de aangegane externe verplichtingen en als basis voor een gedegen evaluatie van de externe partijen.

In 2019 zijn alle uitbestedingspartijen aan de hand van een evaluatieformulier geëvalueerd.

.8 Fondsdocumenten

De volgende fondsdocumenten zijn in 2019 gewijzigd / opgesteld:

Fondsdocument	Ingangsdatum	Gewijzigd op
ABTN	12-09-2019	12-09-2019
Strategisch beleggingsplan 2020 - 2023	01-01-2020	12-12-2019
Jaarplan beleggingen 2020	01-01-2018	12-12-2019
Beleid aspirant-bestuurder	14-03-2019	14-03-2019
Beloningsbeleid 2020	01-01-2020	12-12-2019
Jaarstart 2020	01-01-2020	30-01-2020
Gedragscode	12-09-2019	12-09-2019
Diversiteitsbeleid	16-05-2019	16-05-2019
Geschiktheidsplan	21-03-2019	21-03-2019
Integriteitsbeleid	12-09-2019	12-09-2019
Incidentenbeleid	12-09-2019	12-09-2019
Risicostrategiedocument	10-10-2019	10-10-2019
Pensioenreglement 2019	01-01-2019	31-01-2019
Reglement raad van toezicht	01-04-2019	01-04-2019
Statuten	03-09-2019	03-09-2019
Reglement Anw-pensioen	01-01-2019	31-01-2019
Uitbestedingsbeleid	07-03-2019	07-03-2019
Uitvoeringsreglement	01-01-2019	31-01-2019
Interne Audit Charter	01-07-2019	27-06-2019
Jaarplan interne audit	01-01-2020	30-01-2020
Risicomanagement jaarplan 2019	16-05-2019	16-05-2019

Bijlage 2 Nevenfuncties bestuursleden per 31 december 2019

Naam	Nevenfuncties
De heer R.G.A. van Dijk	<ul style="list-style-type: none"> Eigenaar AgioConsulting en Holding Rob van Dijk BV Uitvoerend bestuurder Vermogensbeheer Pensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven Lid klantenraad SAREF Eigenaar Holding Herperduin BV Bestuurder Bosduin beheer BV Bestuurder Coöperatie Woningeigenaren Herperduin
Mevrouw E. te Paske-Lievestro	<ul style="list-style-type: none"> Pensioenfondsbestuurder bij FNV Horecabond Lid Werkgroep Pensioen Stichting van de Arbeid (vanuit functie FNV Jong) Kaderlid FNV Zorg & Welzijn Lid Pensioenraad namens FNV Zorg & Welzijn Lid bestuur Pensioenfonds Openbare Bibliotheken Niet-uitvoerend bestuurslid Pensioenfonds StiPP
De heer G.F. Vermeulen	<ul style="list-style-type: none"> DGA bij Orfin Advies BV Lid bestuur Pensioenfonds Horeca & Catering Lid bestuur en lid BVC (balansmanagement en vermogensbeheer commissie) Pensioenfonds voor de Handel in Bouwmaterialen Lid bestuur en voorzitter BAC Pensioenfonds Koninklijke Cosun
De heer M.W. van Straten	<ul style="list-style-type: none"> Pensioenfondsbestuurder bij CNV Vakmensen Lid bestuur bedrijfspensioenfonds voor het Bakkersbedrijf Lid bestuur pensioenfonds Horeca en Catering (PH&C) Bestuurslid Stichting Vrijwillig Vervroegd Uittreden voor de Contractcateringbranche SUCON II
De heer L.H.C. Vincken	<ul style="list-style-type: none"> Eigenaar LeVinck BV en directeur LeVinck Cao en Bestuur BV Directeur VBe NL, Vereniging Beveiligingsorganisaties Nederland Voorzitter St. Sociaal Fonds Cao Beveiliging Cao-adviseur/ onderhandelaar Dibevo - NPMB/VMN, Nederlands Podia en Textielverzorging Plaatsvervangend lid bestuur Sociaal fonds detailhandel
De heer E.P. de Vries	<ul style="list-style-type: none"> Zelfstandig ondernemer Bestuurslid Pensioenfonds voor het Kappersbedrijf Docent SPO training Toetsingsgesprekken DNB/Geschiktheidsmeting-B Externe bestuurder bij Pensioenfonds DSM Nederland

Bijlage 3 Beleggingsovertuigingen per 1 januari 2019

Aan de basis van de strategische beleggingsmix ligt de risicobereidheid van het pensioenfonds ten grondslag. De beleggingsovertuigingen ('Investment beliefs') zijn een leidraad bij beslissingen over de samenstelling van de strategische beleggingsmix, de invulling van de beleggingsportefeuille en de beoordeling van mogelijke investeringen. Hieronder worden deze beleggingsovertuigingen kort genoemd. Een uitgebreide beschrijving van de beleggingsovertuigingen is vastgelegd als bijlage in het beleggingsplan.

Het bestuur hanteert de volgende beleggingsovertuigingen per 1 januari 2019:

Missie en doelstellingen:

- De belangen van de deelnemer staan voorop
- De doelstelling van het pensioenfonds is leidend in de beleidskeuze
- Het nemen van beleggingsrisico's wordt beloond en is aantrekkelijk voor een pensioenfonds met een jong deelnemersbestand
- Bij het nemen van beleggingsrisico's mag het pensioenfonds de korte termijn niet uit het oog verliezen
- Houd altijd rekening met het onverwachte

Beleggingsovertuigingen "Asset allocatie:

- Passief beheer, tenzij
- Diversificatie over verschillende (sub)beleggingscategorieën verlaagt het risico
- Het beheersen van beleggingsrisico's is minimaal zo belangrijk als het genereren van rendementen
- Beleggingsrisico is een bron van rendement, maar niet alle risicobronnen worden beloond
- Toepassing van MVB-criteria bij de invulling van het beleid verlaagt het beleggings- en reputatierisico en past bij de wensen van de deelnemers en de Recreatiesector
- Er wordt uitsluitend belegd in beleggingen die transparant, begrijpelijk en uitlegbaar zijn
- Oog voor kosten die verband houden met het beleggingsbeleid

Governance-overtuigingen:

- Operationele werkzaamheden worden uitbesteed zodat het bestuur zich volledig kan richten op de strategische doelstellingen
- Het pensioenfonds hanteert duidelijke verantwoordelijkheden en processen

Bijlage 4 Toelichting beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de voorafgaande twaalf maanden. Sinds 1 januari 2015 kent het Financieel Toetsingskader naast het begrip dekkingsgraad ook het begrip beleidsdekkingsgraad. Om te voorkomen dat beleidsbeslissingen teveel op dagkoersen worden bepaald, is de beleidsdekkingsgraad geïntroduceerd.

De beleidsdekkingsgraad wordt door TKP opgesteld. Hieronder volgt een toelichting hoe de (beleids)dekkingsgraad wordt berekend.

Het proces 'vaststellen beleidsdekkingsgraad' is standaard onderdeel van de ISAE 3402 verklaring van TKP. Hieronder wordt ingegaan op de wijze waarop de dekkingsgraad binnen TKP wordt bepaald.

Input (gegevens)

Beleggingsgegevens

Voor de bepaling van de dekkingsgraad wordt gebruik gemaakt van de beleggingsgegevens die TKP ontvangt van KAS BANK, waarbij TKP uitgaat dat deze gegevens juist zijn en waarop TKP buiten een plausibiliteitscheck geen controle meer uitvoert. Volledigheidshalve wordt vermeld dat KAS BANK beschikt over een ISAE 3402 verklaring, welke ook op het pensioenfonds van toepassing is.

Vaststellen verplichtingen

De verplichtingen worden bepaald door op deelnemersniveau de technische voorzieningen te bepalen. En daaruit worden op kwartaalbasis de kasstromen vastgesteld. In de tussenliggende maanden wordt rekening gehouden met de uitkeringen/pensioenaangroei of andere (materiële) effecten zoals wijzigingen in de grondslagen. De VPV wordt bepaald door de afdeling Actuarieel (TKP), volgens een standaard procedure / model. Hierbij wordt het 4-ogen principe (review) toegepast.

Als het bestuur een besluit neemt dat effect heeft op de technische voorzieningen of het pensioenvermogen, zoals bijvoorbeeld een aanpassing van de grondslagen, zal dit verwerkt worden in de dekkingsgraad per het einde van de maand waarin het bestuursbesluit is genomen.

Overige financiële gegevens

De overige financiële gegevens (vorderingen, schulden, overig) worden i.s.m. de afdeling FA (boekhouding) op maandbasis geanalyseerd. Daarbij wordt op detailniveau gekeken naar alle balansposten, de premies (eventueel bijschatting), de uitkeringen, kosten en overige posten. Waar nodig wordt op maandbasis bekeken of de prognose moet worden bijgesteld. Op deze wijze zijn de kosten zo zuiver mogelijk verdeeld over het gehele jaar. Een deel van deze posten is ook van invloed op de hoogte van de VPV en derhalve vindt deze analyse plaats voordat de VPV wordt bepaald.

Output (beleidsdekkingsgraad)

Regulier

Op basis van de bovenstaande gegevens, wordt de dekkingsgraad bepaald. Een tweede persoon controleert het gehele traject en zal voor goedkeuring ondertekenen en vervolgens wordt de dekkingsgraad ingediend bij DNB. Na het indienen van de dekkingsgraad bij DNB ontvangt het bestuursbureau een overzicht met de onderliggende financiële gegevens en wordt de dekkingsgraad op de website geplaatst. Het overzicht wordt ook opgenomen in eShare. TKP levert maandelijks, gelijktijdig met de rapportage en de onderliggende financiële gegevens een controleverklaring aan, waaruit blijkt dat alle controles conform de procedure hebben plaatsgevonden. Daarnaast kan het bestuur haar actuariële adviseur opdracht verlenen om (half)jaarlijks een controle uit te voeren op de gerapporteerde beleidsdekkingsgraden.

Correcties of afwijkingen

Bij correcties of afwijkingen zal TKP het bestuursbureau te allen tijde op de hoogte brengen en in overleg beoordelen of er eventueel een herrapportage ingediend moet worden. Hierbij wordt door TKP gehandeld naar de 'Aanwijzingen Rapportagekader pensioenfondsen' van DNB. Het pensioenfonds heeft hierover het volgende beleid: "Indien achteraf wordt geconstateerd dat een gerapporteerde maanddekkingsgraad onjuist is geweest, vindt overleg plaats tussen het pensioenfonds en TKP waarbij de hoogte van de eventuele correctie in kaart wordt gebracht. Vervolgens wordt onderzocht of de betreffende onjuistheid ook van toepassing is geweest op eerder en/of later gerapporteerde maanddekkingsgraden. Op basis hiervan wordt bepaald wat de totale impact van de onjuistheid (van alle onjuist gerapporteerde

maanddekkingsgraden tezamen) is op de beleidsdekkingsgraad. De totale impact wordt, ongeacht de omvang, meegenomen bij het vaststellen van de eerstvolgende te rapporteren beleidsdekkingsgraad. De aanpassing wordt vervolgens aan DNB toegelicht door middel van het toelichtingsveld van de maandstaat voor de dekkingsgraadrapportage. Voorliggende dekkingsgraden (op maandbasis) worden echter niet herrekend.

Bijlage 5 Begrippenlijst

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

ALM (Asset Liability Management)

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de rendementen van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de voorafgaande twaalf maanden. Met ingang van het nFTK baseert het pensioenfonds beleidsbesluiten op de beleidsdekkingsgraad.

Collateral

In onderpand gegeven zekerheden ter dekking van shortposities.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Deposito

Tegoed bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal 2 jaar) kan worden beschikt.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures, swaps.

Duration

Duration is een maatstaf voor de rentegevoeligheid van een obligatie of een portefeuille obligaties.

Franchise

Is een bedrag dat in mindering wordt gebracht op het pensioengevend loon. Over de franchise worden geen premies geheven en geen aanspraken opgebouwd.

nFTK (nieuw Financieel Toetsingskader)

Stelsel van De Nederlandsche Bank voor in de toekomst te hanteren waarderingsmethoden.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

LDI (Liability Driven Investment)

Beleggingen in vastrentende waarden (vaak fondsen en/of swaps) met een relatief lange looptijd, met als doel het renterisico van de verplichtingen af te dekken.

Leverage

Dit is het gebruik van geleend geld (vreemd vermogen) om het verwachte rendement van het eigen vermogen te verhogen.

Pensioenfederatie

Koepelorganisatie die als doel heeft de gemeenschappelijke belangen van de bij haar aangesloten pensioenfondsen te behartigen.

Pensioenuitkering

Uitkering van het pensioenfonds exclusief AOW.

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen en wordt wettelijk bepaald.

Security lending

Dit betreft een financiële dienstverlening waarbij een instelling aan een andere instelling effecten uitleent.

Solvabiliteit

Het extra vermogen dat op lange termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen van het pensioenfonds te kunnen nakomen.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap

Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Technische voorziening voor risico fonds

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

Vrijstelling

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het pensioenfonds.

Waardeoverdracht

Het overdragen van de waarde van pensioenaanspraken wanneer een werknemer van baan wisselt van of naar een werkgever die niet is aangesloten bij het pensioenfonds.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.

Bijlage 6 Verplichtstelling Pensioenfonds Recreatie

Bij besluit van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 15 januari 2009, nr. UAW/CAV/08-26803/04., is op grond van artikel 10, eerste lid en 16 van de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000 het besluit van de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 21 december 2000, nr. 99/36358, Stcrt. 2000, nr. 252 (laatstelijk gewijzigd bij besluit van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 3 december 2013, Stcrt 2013, nr.34143) gewijzigd. De verplichtstelling tot deelneming komt na wijziging te luiden als volgt:

De deelneming in de Stichting Pensioenfonds Recreatie is verplicht gesteld voor werknemers in loondienst van een werkgever, die in hoofdzaak activiteiten verricht in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting, vanaf de eerste dag van de maand waarin de 21-jarige leeftijd wordt bereikt tot de eerste dag van de maand waarin de 67-jarige leeftijd wordt bereikt.

Voor zover een werkgever een bedrijf exploiteert dat niet in hoofdzaak activiteiten verricht die tot de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting behoren, is de verplichtstelling alleen van toepassing op de werknemers die activiteiten verrichten op het terrein van de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting, tenzij deze werknemers reeds onder de werkingssfeer van een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds vallen.

Een bedrijf wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting te verrichten, indien de omzet uit verblijfsrecreatie en/of zweminrichting meer dan 50% van de totale omzet uitmaakt.

Onder verblijfsrecreatie wordt verstaan: het bieden van gelegenheid tot verblijf buiten de eigen woning in tent, caravan, of vergelijkbaar kampeermiddel, dan wel in bungalow, appartement of vergelijkbare accommodatie, al dan niet in privé-eigendom van de gast, dan wel in groepsaccommodatie, voor met name vakantie of ontspanning, van ten minste één overnachting, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten winkels, horeca, sport- en spelaccommodatie en (andere) recreatieve voorzieningen.

Onder verblijfsrecreatie wordt niet verstaan een horecabedrijf:

- De onderneming waarin het hotel-, het pension-, het restaurant-, het cafe-, het cafetaria-, het lunchroom- of het cateringbedrijf (daaronder niet begrepen het contractcateringbedrijf, zoals gedefinieerd in het verplichtstellingsbesluit van Pensioenfonds Horeca en Catering d.d. 1 januari 2008) wordt uitgeoefend;
- Overige ondernemingen waarin de verstrekking van logies, gepaard gaande met dienstverlening of de verstrekking van maaltijden, spijzen of dranken voor gebruik ter plaatse, als bedrijf plaats heeft.

Onder zweminrichting wordt verstaan:

een privaatrechtelijke onderneming waarin gelegenheid tot zwemmen en/of baden wordt gegeven, waarbij het gebruikte zwembad groter is dan 125 m², al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen.

Onder werknemer wordt verstaan: de natuurlijke persoon die op basis van een arbeidsovereenkomst in dienst is van de werkgever, met uitzondering van die werknemers die zijn ingedeeld boven functieschaal negen in de bijgevoegde tabel en de stagiair. De stagiair is de natuurlijke persoon die op grond van een leerplan van een Regionaal Opleidingscentrum (ROC) of een Agrarisch Opleidingscentrum (AOC) een opleiding volgt in de beroepsopleidende leerweg (BOL) vallend onder de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (Staatsblad 31 oktober 1995 nr. 501) en bij een erkend leerbedrijf onder begeleiding werkzaam is, teneinde de voor de opleiding noodzakelijke beroepspraktijkvorming op te doen.

Onder werkgever wordt verstaan: de natuurlijke persoon of de rechtspersoon, dan wel de maatschap, de vennootschap gevormd door twee of meer natuurlijke en/of rechtspersonen gezamenlijk, die een bedrijf exploiteert waarvan de activiteiten bestaan uit het verrichten van werkzaamheden in de verblijfsrecreatie dan wel zweminrichting en daartoe werknemers in de zin van deze verplichtstelling in dienst heeft.

Functiematrix Recreatie

I. Functie-niveau	I. Management	I. Ondersteuning	I. Administratie	I. Techniek & Groen
I. 2	II.	II.	II.	II. Uitvoeren van zeer eenvoudige, routinematige (onderhouds-) werkzaamheden aan terreinen en/of gebouwen
I. 3	III.	III.	III.	III. Uitvoeren van eenvoudig onderhoud aan terreinen en/of gebouwen
I. 4	IV.	IV.	IV. Uitvoeren van eenvoudige (financieel-) administratieve taken	IV. Uitvoeren van onderhoud aan terreinen en/of gebouwen
I. 5	V.	V. Verlenen van vooral administratieve ondersteuning aan stafdiensten	V. Uitvoeren van verschillende soms samenhangende (financieel-) administratieve taken	V. Uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan terreinen en/of gebouwen en het verrichten van eenvoudige reparaties en storingsopheffingen
I. 6	VI.	VI. Verlenen van administratieve en inhoudelijke ondersteuning aan stafdiensten	VI. Uitvoeren van een verscheidenheid aan samenhangende (financieel-) administratieve taken	VI. Uitvoeren van alle onderhoudswerkzaamheden aan terreinen en/of gebouwen, het verrichten van reparaties en (voor technische functies) het oplossen van storingen
I. 7	VII.	VII. (Mede) uitvoering geven aan het vastgestelde beleid t.a.v. betreffende stafdienst	VII. Uitvoeren van het financieel-administratief beleid van (een deel van) de organisatie, alsmede ondersteuning van de beleidsbepaling	VII. Uitvoeren van en zorgdragen voor correcte realisatie van werkzaamheden t.a.v. onderhoud van terreinen, gebouwen, installaties en inventaris
I. 8	VIII. Assisteren bij beheren van en leiding geven aan de dagelijkse gang van zaken van de organisatie c.q. een deel van de organisatie	VIII. Uitvoeren van het vastgestelde beleid t.a.v. betreffende stafdienst	VIII. Uitvoeren van het financieel-administratief beleid van de organisatie, alsmede adviseren en ondersteunen van de beleidsbepaling	VIII. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t. onderhoud van terreinen, gebouwen, installaties en inventaris
I. 9	IX. Beheren van en leiding geven aan de	IX. (Mede) opstellen, adviseren,	IX. Leiding en uitvoering geven aan alle	IX. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t.

	dagelijkse gang van zaken van de organisatie c.q. een deel van de organisatie, ter realisering van de gestelde (afdelings-)doelen	implementeren en bewaken van de doelstellingen van de betreffende stafdienst	activiteiten m.b.t. het financieel-administratief beleid van de organisatie en het (mede) initiëren van het beleid	onderhoud van terreinen, gebouwen, installaties en inventaris en het (mede) initiëren van het beleid
--	---	--	--	--

I. Ontvangst & Veiligheid	I. Voedselbereiden & Bedienen	I. Winkelverkoop	I. Recreatie & Vermaak	I. Schoonmaak & Logistiek
I. Uitvoeren van eenvoudige ondersteunende werkzaamheden t.a.v. ontvangst en verblijf van gasten/bezoekers	II. Uitvoeren van eenvoudige, ondersteunende werkzaamheden in keuken en/of restaurant	II. Uitvoeren van eenvoudige ondersteunende werkzaamheden bij de winkelverkoop	II. Uitvoeren van ondersteunende werkzaamheden bij activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak	II. Uitvoeren van sterk routinematige schoonmaakwerkzaamheden en/of het eventueel verlenen van aanvullende logistieke diensten
I. Uitvoeren van ondersteunende, serviceverlenende werkzaamheden bij ontvangst en verblijf van gasten/bezoekers	III. Uitvoeren van bediening en ondersteunende werkzaamheden in keuken, restaurant en/of bar dan wel het bereiden en verkopen van snacks	III. Het helpen van klanten en uitvoeren van ondersteunende werkzaamheden bij de winkelverkoop	III. Uitvoeren van eenvoudige operationele werkzaamheden bij activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak	III. Uitvoeren van deels routinematige schoonmaakwerkzaamheden en/of het eventueel verlenen van aanvullende logistieke diensten
I. Uitvoeren van deels nog ondersteunende, serviceverlenende werkzaamheden bij ontvangst en verblijf van gasten/bezoekers	IV. Opnemen en uitvoeren van bestellingen van gasten dan wel het bereiden van gerechten	IV. Uitvoeren van voorkomende werkzaamheden bij de Winkelverkoop	IV. Uitvoeren van operationele werkzaamheden bij activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak	IV. Uitvoeren van schoonmaakwerkzaamheden van verschillende aard en/of het verlenen van aanvullende logistieke diensten en controleren van werkzaamheden
I. Uitvoeren van werkzaamheden bij ontvangst en verblijf van gasten/bezoekers	V. Opnemen en uitvoeren van bestellingen van gasten dan wel het bereiden van gerechten en aanverwante werkzaamheden	V. Uitvoeren van voorkomende werkzaamheden bij de winkelverkoop ook van vakartikelen	V. Uitvoeren en afstemmen van activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak	V. Uitvoeren van schoonmaakwerkzaamheden van verschillende aard en/of het verlenen van aanvullende logistieke diensten en controleren van en leidinggeven aan de te verrichten werkzaamheden
I. Uitvoeren van alle receptietaken en het verrichten van bijkomende werkzaamheden dan wel controleren en bewaken	VI. Leiding en uitvoering geven aan activiteiten (in klein tot middelgroot restaurant) ter bediening van gasten dan wel ter bereiding van gerechten en menu's met	VI. Uitvoeren van alle voorkomende werkzaamheden bij de winkelverkoop ook van vakartikelen	VI. Uitvoeren, afstemmen en eventueel initiëren van activiteiten op het terrein van Recreatie &	VI. Leiding en uitvoering geven aan schoonmaak- en aanvullende logistieke werkzaamheden

van terreinen, gebouwen, in- en uitgaand verkeer en het voorkomen van schade aan personen en eigendommen	aanverwante werkzaamheden		Vermaak	
I. Uitvoeren van alle receptietaken met bijbehorende werkzaamheden, dan wel controleren en bewaken van terreinen, gebouwen, in- en uitgaand verkeer en het voorkomen van schade aan personen en eigendommen, alsmede eventueel leidinggeven aan betreffende werkzaamheden	VII. Leiding en uitvoering geven aan activiteiten (in een middelgroot tot groot restaurant) ter bediening van gasten dan wel ter bereiding van gerechten en menu's met aanverwante werkzaamheden	VII. Uitvoeren van alle voorkomende werkzaamheden bij de winkelverkoop inclusief vakartikelen alsmede leidinggeven aan (een deel van) betreffende werkzaamheden	VII. Uitvoeren, initiëren en coördineren van activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak	VII. Leiding en uitvoering geven aan schoonmaak- en aanvullende logistieke werkzaamheden alsmede bewaken van kwaliteit en budget
I. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t. receptie- en beveiligingstaken	VIII. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten (in een groot restaurant) ter realisering van bediening van gasten dan wel ter (voor-) bereiding van gerechten en menu's met aanverwante werkzaamheden	VIII. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten binnen een winkel	VIII. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak	VIII.
I. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t. receptie- en beveiligingstaken	IX. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten ter realisering van gestelde doelen t.a.v. omzet en resultaat en het	IX. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten ter realisering van gestelde doelen t.a.v. omzet en resultaat en het	IX. Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten op het terrein van Recreatie	IX.

aken en het (mede-) initiëren van het beleid	(mede) initiëren van het beleid	(mede) initiëren van het beleid	& Vermaak en mede initiëren van het beleid	
---	------------------------------------	------------------------------------	---	--

Bijlage 7 Statutaire werkingsfeer

Aangesloten werkgever

1. Aangesloten is:
 - a. de werkgever bij wie een of meer werknemers in dienst zijn, die vallen onder de verplichtstelling krachtens de wet;
 - b. de werkgever die binnen de statutaire werkingsfeer van het fonds valt, met wie het fonds een uitvoeringsovereenkomst heeft gesloten;
 - c. de werkgever die niet onder de statutaire werkingsfeer van het fonds valt, met wie het fonds een uitvoeringsovereenkomst heeft gesloten.

2. Het fonds kan een uitvoeringsovereenkomst sluiten met een werkgever die niet onder de statutaire werkingsfeer van het fonds valt, maar die zich op vrijwillige basis bij het fonds wil aansluiten, indien:
 - a. de loonontwikkeling bij deze werkgever ten minste gelijk is aan die volgens de Collectieve Arbeidsovereenkomst (CAO) Recreatie en de werkgever premie afdraagt aan de Stichting Sociaal Fonds Recreatie;
 - b. de werkgever de Collectieve Arbeidsovereenkomst (CAO) Dagrecreatie voor zijn werknemers volgt;
 - c. er sprake is van een groepsverhouding tussen de werkgever die zich vrijwillig wil aansluiten en een andere werkgever die onder de werkingsfeer van het fonds valt; of
 - d. dit aansluitend gebeurt aan een periode waarin de werkgever wel onder de werkingsfeer van het fonds viel.

